

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE TÜRK KADININA
VERİLEN HAKLAR VE SİYASÎ HAYATA
YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Arife ÖZKAN**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU**

Hatay-2014

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE TÜRK KADININA
VERİLEN HAKLAR VE SİYASÎ HAYATA
YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Arife ÖZKAN**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU**

Hatay-2014

ONAY

ARİFE ÖZKAN tarafından hazırlanan “*CUMHURİYET DÖNEMİ’NDE TÜRK KADININA VERİLEN HAKLAR VE SİYASİ HAYATA YANSIMALARI*” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile *TARİH ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ* olarak kabul edilmiştir.

../ .. /2014

Jüri Üyeleri	İmza
(Tez Danışmanı - Başkan) Yrd. Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU	
(Üye) Yrd. Doç. Dr. Bülent ARI	
(Üye) Yrd. Doç. Dr. İsa KALAYCI	

Arife Özkan tarafından hazırlanan “*Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Kadınına Verilen Haklar ve Siyasî Hayata Yansımaları*” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Halil DEMİRER

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kadın, kadın hakları ve sorunları, kadın-erkek eşitliği ya da eşitsizliği, kadının toplumdaki yeri ve konumu, toplumsal ve siyasal dönüşüm süreci içerisinde üzerinde tartışılan konular olmuştur. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bu konularda birçok çalışma yapılmıştır. “*Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Kadınına Verilen Haklar ve Siyasî Hayata Yansımaları*” başlıklı bu tez çalışmasında, kadının özellikle siyasi yaşamında önemli bir dönüm noktasını oluşturan haklarını edinim öyküsüne yer verilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde hak kazanımı ve bunların kullanımını yönünde kadın ve erkek bazında ciddi eşitsizlikler söz konusudur. Eşitsizliklerin tasfiyesi yoluna gidilmiş, kadın özel ve kamu hukuku alanında bireysel hak ve özgürlükleriyle tanışmıştır. Geçmişten günümüze kadının toplum ve aile içerisindeki yeri ve konumunu birtakım değer ve olgular belirlemiştir. Süreç içerisinde değişen şartlar sanayileşme, köyden kente göç, eğitim alanında yaşanan gelişmeler kadının toplumsal statüsünün yeniden konumlandırılmasında etkili olmuştur.

Çalışma konusu dört ayrı bölümde değerlendirilmiş olup, giriş bölümünde İslamiyet öncesi ve sonrasında kadının genel durumu verilmiş, bu kapsamda İslam öncesi ve Türk-İslam devletlerinde kadının konumu incelenmiştir. Ayrıca Batı dünyasında kadın haklarının gelişiminden özetle bahsedilmiştir.

Birinci bölümde, Atatürk’ün Türk kadını hakkındaki düşünce ve söylemlerine yer verilmiş, bu düşüncelerin de etkisiyle hakları konusunda seslerini duyurmaya çalışan Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi kadınlarının çalışmalarına değinilmiştir. Türk kadını, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde hak taleplerini her fırsatta dile getirmiştir. Kadınlar haklarını savunan bazı oluşumların içerisinde bulunarak hukuk, siyaset ve toplum yaşamında “*biz de varız*” mesajını vermişlerdir. Milli Mücadele sürecinde de kadın, mücadeleci vasfıyla cephede erkeğinin yanında yer almıştır. Türk kadını sadece cephede değil, cephe gerisinde de mitingler düzenleyerek, protestolarda bulunarak üzerine düşen vatani görevini yerine getirmiştir. Tanzimat’tan Cumhuriyet’e giden yolda kadın hareketleri kısmen hedefine ulaşmış, kadın aile hayatı ve siyasi kulvarlarda bir nebze arzuladığı statüye erişmiştir.

İkinci bölümde; Cumhuriyet dönemi Türk kadınının yerel ve merkezi yönetimlerde elde ettiği hakları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; milletvekili seçme-seçilme hakkını tanıyan kanun ve ilk kadın milletvekilleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde; 5. dönem ilâ 24. dönem arasında görev yapan kadın milletvekillerinden örnekler verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca kadın haklarına yönelik faaliyetler de incelenmiştir.

Sonuçta; kadınların siyasi mekanizmadan uzak kalmasında etkili olan faktörler ve bunların ortadan kaldırılmasına yönelik çözümler dile getirilmiştir.

Bu çalışmada, ilk kadın milletvekillerine ilişkin görsel öğelere yer verildiği gibi, Türk kadınının elde ettiği hakları ne oranda kullandıklarına dair bilgiler sunulmuş, tablolarla konu daha net açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca kadınların haklarını neden etkin bir şekilde kullanamadıklarına dair sorulara da yanıt verilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda kazanılan hakların doğru kullanımı için bilinç ve eğitimin önemine vurgu yapılmıştır.

Tezin hazırlanmasında TBMM Arşivi, dönemin gazeteleri, birtakım kurum ve kuruluşların internet siteleri, Milli Kütüphane, İnönü Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi kütüphanelerinden faydalanılmıştır. Çalışmada, Türk kadınının milletvekili olarak TBMM’de yer alması onun çalışmalarının ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu sebeple TBMM Zabıt Cerideleri ve Tutanak Dergileri önemli arşiv belgesi olarak kullanılmıştır. Tezin ortaya çıkmasında bana yol gösteren, yardım ve katkılarını gördüğüm danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU’na; kaynaklarını ve bilgilerini benimle paylaşmaktan imtina etmeyen, yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Salim CÖHCE’ye; katkılarından dolayı Iğdır Üniversitesi Arş. Gör. Mustafa ÖZYÜREK’e; tezimin yazımında emeği geçen sevgili ablam Bilge ÖZKAN AZGİT’a ve kardeşim Songül ÖZKAN GÖK’e müteşekkirim.

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE TÜRK KADININA VERİLEN HAKLAR VE SİYASÎ HAYATA YANSIMALARI

Arife ÖZKAN

Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2014

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU

ÖZET

Tarihî süreç içerisinde tartışılan konulardan biri de kadının toplumdaki yeri, konumu ve görevleri olmuştur. Kadının yeri ve statüsünü birtakım değerler şekillendirmiş olup, bu değerlerin zaman içerisinde değişimi kadının toplumda farklı profiller çizmesine yol açmıştır. Türk kadını, özel ve kamu hukuku alanlarında önemli kazanımlar elde ederek hak ettiği yere ulaşmıştır. Bu hakların kazanımına giden yolda kadının Osmanlı dönemi faaliyetleri ve Milli Mücadele'deki misyonu oldukça önemlidir. Tanzimat ve Meşrutiyet sürecinde kimi basın-yayın organlarında hak taleplerini dile getirmiş, Milli Mücadele'de cephe ve cephe gerisinde yadsınmaz bir hizmette bulunmuştur. Türk kadınının siyasi yaşama katılımını sağlayacak olan 1930, 1933, 1934 tarihli kanunların kabulüyle toplumsal ve siyasal bazda önemli bir gelişme yaşanmıştır. Siyasi haklarını kullanarak yerel ve merkezi yönetimlerde yerini alan kadınlar, milletvekili olarak 8 Şubat 1935 tarihli seçimle TBMM'de sandalye almıştır. Bu dönemde TBMM'ye on sekiz kadın milletvekili girmiş ancak Türkiye bu sayıya uzun süre ulaşamamıştır.

Siyasi yaşama müdahil olma hakkını elde eden kadın; acaba bu hakkını yeterince kullanabiliyor mu? Yerel ve merkezi yönetimde görev alan kadın sayısına bakıldığında kadının kendisine bahşedilen hakları yeterince kullanmadığı görülmektedir. Birtakım algı, değer ve klişeler, kadını siyasi arenadan uzaklaştırmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için kadınıyla, erkeğiyle, çocuğu ve genciyle toplumun bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir. Her şeyden önce elzem olan, tüm bireylerin demokrasi ve vatandaşlık bilincine erişmeleri ve bunu içselleştirmeleridir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kadın Hakları, Eşitlik, Seçme ve Seçilme, Kadın ve Siyaset.

THE POLITICAL RIGHTS GIVEN TO TURKISH WOMEN DURING THE REPUBLIC PERIOD AND ITS REFLECTION ON POLITICAL LIFE

Arife ÖZKAN

Department of History, Master's Thesis, 2014

Advisor: Assistant Professor Süleyman HATİPOĞLU

ABSTRACT

One of the debated topics during the historical process is woman's position in society and her duties. A number of values shape woman's position and status and the change of these values with time has led to woman's drawing different profiles in society. Turkish women have reached to the position they deserve by obtaining important gains in the field of private and civil law. Especially, by means of laws dated to 1930, 1933, 1934 providing them to join political life, it was a scene for an important change on social and political bases. The Ottoman Period actions and woman's mission in the Independence War are quite significant in the way to gaining these rights. Some expressed their right demands in press during the Reforms and Constitutional Period and some did an undeniable service in the front line and behind during Independence War.

By using their political rights women took their place in local and centralized authority as women deputies of the Grand National Assembly of Turkey with the elections on February 8th, 1935. 18 women deputies got into the parliament. Turkey couldn't reach this number for a long time.

Could women who gained the right to join the political life use it adequately? When the number of women in local and centralized authority is considered, it is seen that women do not use their rights sufficiently. Some kind of perceptions, cliches and values keep women away from the political arena. In order to prevent this, all the society's including men's, children's, youths' awareness should be raised and they should be educated. All individuals' consciousness of democracy and citizenship and internalizing them is the most important priority.

Key Words: Woman, Women's Rights, Election and To be Elected, Woman and Politics.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	<u>Sayfa</u> i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN TÜRK KADINI HAKKINDAKİ DÜŞÜN YAPISI VE BU YÖNDE CUMHURİYET ÖNCESİ KADIN HAREKETLERİ

1.1. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Düşünce ve Söylemleri	14
1.1.1. Türk Kadını, Eğitim ve İlerleme	14
1.1.2. Türk Kadını ve Barış	15
1.1.3. Türk Kadını ve Aile	16
1.1.4. Türk Kadını ve Annelik	16
1.1.5. Türk Kadını ve Siyaset	17
1.1.6. Türk Kadını ve İnkılap	19
1.1.7. Türk Kadını ve Askerlik	20
1.2. Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemi Kadın Hareketleri	22
1.3. Milli Mücadele Dönemi Kadın Hareketleri	27

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE TÜRK KADINININ ÖZEL VE KAMU HUKUKU ALANINDAKİ HAK KAZANIMLARI

2.1. Türk Kadınının Özel Hukuk Alanındaki Hak Kazanımları	33
2.2. Türk Kadınının Kamu Hukuku Alanındaki Kazanımları	34
2.2.1. Türk Kadınının Yerel Yönetimlere Katılımı	36
2.2.1.1. 3 Nisan 1930 Tarih ve 1580 Sayılı Belediye Kanunu	37
2.2.1.2. İlk Yerel Seçimden Günümüze Kadın Yerel Yönetimciler	40
2.2.1.3. 26 Ekim 1933 Tarih ve 442 Sayılı Köy Kanunu	42
2.2.1.4. Basında Kadın Muhtar	44
2.2.1.4.1. Milliyet Gazetesi'ne Göre Kadın Muhtara Bakış	45

2.2.1.4.2. Cumhuriyet Gazetesi'ne Göre İlk Kadın Muhtar	45
2.3. 5 Aralık 1934 Tarihli Kanunun Ulusal Basına Yansıması	46
2.3.1. Zaman Gazetesi.....	46
2.3.2. Milliyet Gazetesi.....	48
2.3.3. Ulus Gazetesi	49
2.3.4. Cumhuriyet Gazetesi.....	50
2.3.5. Kurun Gazetesi	53
2.3.6. Son Posta Gazetesi.....	53
2.4. 5 Aralık 1934 Tarihli Kanunun Yabancı Yayınlar Yansıması	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1935 YILI MİLLETVEKİLİ SEÇİMİNDE KADIN SİYASİLER

3.1. 5 Aralık 1934 Tarih - 2598 Sayılı Kanun ve Türk Kadını	56
3.2. 5 Aralık 1934 Tarihli Kanunun Gerekçesi	59
3.3. 1935 Yılı Seçimlerinde TBMM' ye Giren İlk Kadın Milletvekilleri.....	59
3.3.1. Mebrure Gönenç (Afyonkarahisar).....	59
3.3.2. Hatı Çırpan (Satı Çırpanoğlu - Ankara).....	60
3.3.3. Saadet Türkan Baştuğ ÖRS (Antalya)	60
3.3.4. Ayşe Sabiha Erbay Gökçül (Balıkesir).....	60
3.3.5. Şekibe İnel (Bursa).....	61
3.3.6. Hatice Özgener (Çankırı).....	61
3.3.7. Huriye Öniz (Diyarbakır).....	61
3.3.8. Fatma Memik (Edirne).....	62
3.3.9. Nakiye Elgün (Erzurum).....	62
3.3.10. Fakiye Öymen (İstanbul)	62
3.3.11. Ferruh (Ferruha) Güpgüp (Kayseri).....	63
3.3.12. Bediz Morova (Konya)	63
3.3.13. Mihri İffet Pektaş (Malatya)	63
3.3.14. Ayşe Meliha Ulaş (Samsun)	63
3.3.15. Esmâ Nayman (Seyhan).....	64
3.3.16. Hatice Sabiha Görkey (Sivas).....	64
3.3.17. Ayşe Seniha Hızal (Trabzon).....	64
3.3.18. Benal Zübeyde Arıman (İzmir).....	65

3.4. İlk Kadın Milletvekillerinin Genel Özellikleri	65
3.5. İlk Kadın Milletvekillerinin Etkinlikleri	69

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1935'TEN GÜNÜMÜZE TBMM' DE KADIN ve KADIN HAKLARINA DAİR ÇALIŞMALAR

4.1. 5.Dönem ile 24. Dönem TBMM Aralığında Kadın Milletvekilleri	75
4.2. Özgeçmişleri.....	76
4.2.1. Halide Edip Adıvar	76
4.2.2. Behice Sadık Boran	76
4.2.3. Türkan Akyol.....	77
4.2.4. İmren Aykut.....	77
4.2.5. Işıl Saygın	77
4.2.6. Tansu Çiller.....	78
4.2.7. Lale Aytaman.....	78
4.2.8. Meral Akşener.....	79
4.2.9. Nimet Çubukçu (Baş)	79
4.2.10. Fatma Şahin	79
4.2.11. Güldal Akşit.....	80
4.3. Kadın Milletvekillerinin Genel Özellikleri	80
4.4. Kadın Milletvekillerinin Etkinlikleri.....	81
4.5. 12 Haziran 2011 Son Genel Seçimi ile 24. Dönem TBMM'ye Giren Kadın Milletvekilleri	84
4.6. Türkiye'nin Ulusal ve Uluslararası Alanda Kadın Hakları Üzerine Çalışmaları.....	89
4.7. Kadınların Siyasi Katılımı Engelleyici Etmenler	95
4.8. Siyasi Katılım İçin Alınması Gereken Tedbirler.....	97
SONUÇ	99
BİBLİYOGRAFYA	103
EKLER	133
Ek-1: Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Notları.....	133
Ek-2: CHF' ye İlk Kadın Üye Alınmasına Dair Bir Haber	136
Ek-3: İlk Kadın Köy Muhtarıyla İlgili Bir Haber.....	137
Ek-4: Kadın Muhtar Adayları İle İlgili Bir Haber Metni.....	138

Ek-5:Türk Kadınına Seçilme Hakkının Verilmesinin Yurtdışındaki Yankılarına Dair Bir Haber	139
Ek-6:Seçilme Haklarını Elde Eden Türk Kadınlarının Memnuniyetlerini Atatürk'e Bildirdiklerine Dair Bir Haber.....	139
Ek-7: Türk Kadınlarının Seçilme Hakkından Duydukları Memnuniyete Dair Bir Haber ..	140
Ek-8:Kadın Milletvekilleri İle İlgili Bir Haber.....	140
Ek-9:Kadınların Milletvekili Seçme ve Seçilme Haklarını Elde Ettiklerine Dair Bir Haber	140
Ek-10:Türk Kadınına "Evde ve Mecliste" Gösteren Fotoğraflı Bir Haber.....	141
Ek-11:"Kadınlığın Kutlu Sesi" Başlıklı Bir Haber	142
Ek-12: Kadınların Sayılab Olduğunda Neler Yapmak İstediklerine Dair Bir Haber.....	142
Ek-13:Fırka Milletvekilleri Adayları İsim Listesinin İlan Edileceğine Dair Bir Haber	143
Ek-14: Fırka Milletvekili Adaylarının On Yedisinin Kadın Olduğuna Dair Bir Haber	143
Ek-15: Kadın Milletvekili Adaylarının Kimler Olduğuna Dair Bir Haber	144
Ek-16: "Türk Kadını Sevin ve Kıvanç Duy" Manşetli Bir Haber	144
Ek-17: Anayasa ve Milletvekili Seçim Kanununda Yapılacak Değişiklikle İlgili Bir Haber	145
Ek-18:Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkına Giden Yolda Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Üzerinde Yapılan Değişikliğe Dair Bir Haber	145
Ek-19:Seçme ve Seçilme Hakkını Elde Eden Türk Kadınlarının Mitingine Dair Bir Haber	146
Ek-20:"Kadınlarımızın Sevinci" Başlıklı Bir Haber.....	146
Ek-21:Kadınların da Milletvekili Olacaklarına Dair Bir Haber	146
Ek-22:Kadınların da Mebus Olacaklarına Dair İkinci Bir Haber	147
Ek-23:Kadınların da Askerlik Yapmalarına Dair Bir Haber	147
Ek-24:Hakkını Elde Eden Türk Kadınına Heyecanına Dair Bir Haber	148
Ek-25:"Kadınlarımızın Bayramı" Manşetli Bir Haber	148
Ek-26:Türk Kadınına "Yüksek Hakkı"nı Elde Ettiğine Dair Manşet Haber	148
Ek-27: İlk Kadın Belediye Başkanı İle Yapılan Görüşmeye Dair Bir Haber.....	149
ÖZGEÇMİŞ	150

KISALTMALAR

AB	:European Union (Avrupa Birliği)
ABD	: Amerika Birleşik Devleti
bkz	:bakınız
ABPE	: Avrupa Birliği Politikaları Enstitüsü
AKD TYK	: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
ASD	: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri
ATAM	:Atatürk Araştırma Merkezi
BM	:Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
Cls.	: Celse
CEDAW	:Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women(Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi)
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	:Çeviren / Çevirenler
D.	:Devre
DEKAUM	: Dokuz Eylül Üniversitesi Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezi
ECOSOC	:Economic and Social Council (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi)
GAP	:Güneydoğu Anadolu Projesi
Haz.	:Hazırlayan / Hazırlayanlar
İ.	: İçtima
ILO	:International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

KA-DER	:Kadın Adayları Destekleme Derneği
KB	: Kültür Bakanlığı
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
M	: Milattan nce
OECD	: Organization for Economic Corporation Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği rgt)
s.	: Sayfa
S.	:Sayı
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
T.E.K	:Teşkilat-1 Esasiye Kanunu
TİTE	:Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
t.y.	:Tarih yok
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	:Türk Tarih Kurumu
UNDP	: United Nations Develpoment Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
v.d.	:ve diğerleri
y.y.	: Yayınlayan yok

GİRİŞ

Demografik açıdan toplumun önemli bir kısmını oluşturan kadınların, diğer bir kısmı olan erkeklerle bir bütün oluşturması, toplumsal değişim ve gelişimin en birincil adımıdır. Toplumlar bu iki cinsin yek-vücut olmalarıyla var olmaktadır. Ancak pek çok toplumda kadına bakış açısı sosyal, siyasal, hukuksal ayrımcılığa dayanmıştır. Modernizmin ve demokrasinin söylemlerinden biri eşitliktir. Kadın hareketi olarak nitelendirilen hak arayış mücadelesinin temelinde eşitlik ve özgürlük istemleri yatmaktadır. Zamanla toplum bünyesinde ekonomik-siyasi değişim ve gelişim, kadının üzerine etiketlenen kimi rollerin ve yaşam biçiminin irdelenmesine sebep olmaktadır. Yalnız Türkiye değil, dünya da kadın hak ve hareketlerine tanıklık etmiştir. Siyasi ve ekonomik değişim ve dönüşüm süreci olarak değerlendirilen XVIII. yüzyılın sonu ile XIX. yüzyılın başlarında kadın yeni bir kimlik kazanma mücadelesinde bulunmuştur. Tüm kadınlara eşit oy hakkı tanınmasını isteyen ve yazdığı “Kadın Hakları Beyannamesi”ni Kral XVI. Louis’e ve Kraliçe Marie Antoinette’ye gönderen Olympe de Gouge, yeni anayasaya rağmen hak taleplerini sürdürmüş ve 1793 yılında “*Madem kıkadına giyotine çıkma hakkı veriliyor, öyleyse kürsüye çıkma hakkı da verilmelidir*” şeklinde düşüncesini dile getirmiştir. De Gouge bu yorumu üzerine oybirliğiyle giyotine gönderilmiştir (Gökçimen, 2008: 6-7).

XVIII. yy.’ da Aydınlanma Çağı’nın felsefi feminizminden bahsedilebilir. Bu feminizm başlıca üç sorun ile ilgileniyordu. Evlilikte ve aşta hak eşitliği, kadının eğitimi, kadının siyasal hakları...(Caporal, 1982: 16-17). Voltaire, kız çocuklarını evlendirme hakkının babadan alınmasını, evliliğin bir sözleşmeye dönüştürülmesini ve tarafların çıkarlarını güvence altına almak için boşanmanın yasallaştırılmasını istemiştir. Helvetius ve Laclos, kadınların eğitim sorunlarının öncelikli sorun olduğunu ifade etmişlerdir. Montesquieu ve Condorcet de kadınlar için siyasal haklar istemiş ve cinslerin eşitliği talebinde bulunmuşlardır (Caporal, 1982: 17). Liberalist algılar, hak ve özgürlüklerin ifade edildiği manifestoların nüvesini oluşturmuştur. Caporal, liberal düşüncenin temel ilkelerinin İngilizlerin ‘*Bill of Rights*’ nda, Amerikalıların ‘*Bağımsızlık Bildirgesi*’ ve ‘*Anayasaları*’nda, Fransızların ‘*İnsanve Yurttaş Hakları Bildirgeleri*’ nde yer aldığına vurgu yapmaktadır (Caporal, 1982:

18). Söz konusu bu gelişmeler insanın bireyselliği düşüncesine önem ve değer atfetmektedir.

Batıda ortaya çıkan liberal fikirler gerek siyasi gerekse kişisel özgürlükler bazındaki düşünce, tutum ve tavırlar Osmanlı Devleti üzerinde etkili olmuştur. Batı kadınının rol değişimi, toplumdaki yerinin yeniden konumlanması, sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal yapıdaki değişimler Osmanlı Devleti'nde yeni bir kadın imgesi ortaya koymuştur. O dönem düşünürleri, insanın temel hak ve hürriyetlerine doğal olarak da kadının hak ve hürriyetlerine dokunulması gerektiğini dile getirmiştir. Feminizm olarak algılanan kadın haklarının öncülerinden İngiliz Mary Wollensyonecraft'ın 1792'de yayınladığı "*Kadın Haklarının Doğrulanması*" adlı yapıt bu akımın amaç ve içeriğini belirtmektedir. Yine İngiltere'de Chartist denilen iş ve işçi hakları hareketi başladığında kadın işçiler bu hareketin destekçisi olmuştur. Amerika'da 1848 yılında toplanan ilk feminist kongrede bir bağımsızlık bildirisi yayınlanmış ve 1877 yılında Kadın Hareketlerini Koruma Birliği adıyla bir toplantı düzenlenmiştir. 1880' de "*Uluslararası Kadınlar Birliği (International Council of Women)*" kurulmuştur (Turan, 1995: 228).

Feminizm hareketi, XVIII. yy' da Batı'da ortaya çıkan ve üç dalga şeklinde günümüze ulaşan toplumsal bir harekettir. Kadın hareketi olarak da anılan bu hareketin temelinde '*çalışma hakkı, aile içi şiddet, eşit maaş, kadınlar için seçme ve seçilme hakkı, cinsel istismar ve cinsel şiddet*' gibi konularda kadınları korumak veya eşit haklar elde etme düşüncesi vardır. Birinci dalga, orta ve üst sınıflardaki beyaz kadınlar için seçme ve seçilme hakkı ve politik eşitlik isteğiyle ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıl sonlarında birçok Avrupa ülkesiyle birlikte Amerika ve Avustralya'da feminizmin ilk kıvılcımları oluşmuştur. 1893'de Yeni Zelanda'da kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle ilk dalga sona ermiştir. 1960-1980 arası ikinci dalga feminizmin mücadelesi sosyal ve kültürel eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla başlamıştır. 1990'lardaki üçüncü dalga ise kadınların politikada çoğunluk teşkil etmesi gerektiğini savunmuştur (<http://www.akademikperspektif.com/2013/11/09/yeni-toplumsal-hareketler-ve-feminizm>) (Erişim Tarihi: 24-08-2014).

Hak eşitsizliği söylemiyle kırırdanan kadın, sanayi inkılabı ile birlikte ekonomik koşulların olumsuzluğuyla sesini yükseltmiştir. Zamanla tepkiler çalışma ve ücret hoşnutsuzluğundan oy talebi noktasına ulaşmıştır. XX. yüzyılda çağdaş değerlerin kabul görmesiyle birlikte kanunlarda seçme ve seçilme konusunda kadın lehinde değişiklikler yapılmıştır. Uluslararası platformda kabul edilen bazı söylemleri (cinsler arası eşitlik ve pozitif ayrımcılık gibi) ülkeler kendi hukuk uygulamalarına dâhil etmeye çalışmıştır.

Kadınlara ilk siyasi hak 1868'de ABD'deki Wyoming Eyaleti'nde tanınmıştır. 1894'te diğer eyalet meclislerine gönderilen teklif şu cümle ile başlamıştır: “*Müstebit bir kanunlar heyetine ihtiyaç hissetmeksizin ve hiç kimseye zarar vermeksizin kadınların reyleri, memleketten cinayetleri, fakr-ı ve şer'i def'e hizmet etmiştir*” (İnan, 1970: 61). Böylece ABD kadınlara seçim hakkını tanımış ve 1920'de bu eylem tamamlanmıştır. Yeni Zelanda 1893'te, Finlandiya 1906'da, Norveç 1907'de, Danimarka 1915'de, İsveç 1919'da, Almanya 1918'de, Çekoslovakya 1920'de, Belçika ve Polonya 1921'de, Fransa ve Bulgaristan 1944'te, Japonya ve İtalya 1945'te, Yunanistan 1952'de, Kanada 1960'da, İsviçre 1971'de, Portekiz 1976'da, Kuveyt 2005'te bu hakları vermiştir (TBMM, 2009: 2-4)(bkz: Tablo: 2).

Türk kadını haklarını, bazı ülke kadınlarının verdiği gibi büyük bir hak savaşımı sonunda elde etmemiştir. Avrupa devletlerinin birçoğunda bu haklar henüz kabul edilmemiş iken, Türk kadını haklarını çoktan elde etmiştir. Türk kadını, siyasi haklarına Avrupa, Amerika ve Asya kıtalarındaki birçok ülkenin kadınlarından daha önce kavuşmuştur. İsviçre de dâhil birçok Avrupa ülkesinde bile kadınlar oy kullanamamaktaydı. Kamu Hukuku uzmanları Avustralya'da kadınların seçme ve seçilme haklarını kullanmasıyla olumlu sonuçların ortaya çıktığı görüşünde birleşmişlerdir. Özellikle kadınların mecliste bulunmalarından dolayı parlamentonun ahlak düzeyinin yükseldiği görüşünü kabul etmişlerdir (İnan, 2010: 113).

XIX. yüzyıl İngiltere'sinde kadınların siyasi haklarını elde etmesi amacı ile birtakım teşkilatlar oluşturulmuştur. Bu konuda kamuoyunu hazırlamak ve iktidarı bu yönde bir kanun hazırlamaya zorlamak hedeflenmiştir. Bir kısım oluşumlar ise bilimsel yayınlar yapmak, erkeklere bu düşünceyi kabul ettirerek onların yardımlarını almayı amaçlamıştır. Bu bilimsel çalışmaların yapılması için de Lady

Fauwcett'in 1806 yılında kurduğu cemiyete bağlı olarak 1926'da Fauwcett Kütüphanesi açılmıştır. Söz konusu kütüphane siyasi hakların elde edilmesi ve kadınlara oy hakkının verilmesi için çalışmıştır. Cemiyet, kadınların ekonomik durumunun gelişmesine, ücretin kadın-erkek farkı gözetmeksizin ödenmesine gayret göstermiştir(İnan, 1970: 72). İngiliz kadınının oy hakkı için verdiği bu çetin mücadele diğer ülkeler için bir esin kaynağı olmuştur.

Afet İnan 1962 yılında İngiltere, Fransa ve Danimarka'da kadın haklarına yönelik çalışmaları incelemiş, İngiltere'de kadın teşkilatları ile temasa geçmiş ve bu teşkilatlara dair örnekler vermiştir. Milletlerarası Kadınlar Birliği, Dünya Köylü Kadınları Birliği, Büyük Britanya Kadınlarının Milli Konseyi, İngiliz Üniversiteli Kadınlar Federasyonu, Milletlerarası Üniversiteli Kadınlar Federasyonu, İskoç Köylü Kadınlar Enstitüsü, Edinbourg Üniversiteli Kadınlar Birliği, Şehirli Kadınlar Birliği vs. (İnan, 1970: 76). Bu teşkilatlarla kadınlar sorunlarını yönetime duyurmayı ve problemlerini çözmeyi amaçlamışlardır.

İslamiyet öncesi kavim ve toplumlarda kadın irdelendiğinde bazı ilginç bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Patriarkal ve poligami aile sistemi Çin, Hint ve Arap toplumlarında görülmektedir. Kız çocuklarının herhangi bir hakkından söz edilmediği bu toplumlarda, kadın elit bir tabakada bulunmuyorsa hiçbir şekilde saygı görmemektedir. Kadın, erkek vesayeti altında yaşayan bir objeden ibarettir. Arap toplumunda kız çocukları insan yerine bile konulmayan, doğduğunda karalar bağlanan bir varlık olarak kabul edilmektedir. Cahiliye dönemi olarak bilinen İslamiyet öncesi Arap toplumunda değer duygusundan yoksun kadın- bırakın onun hak ve sorunlarını- birey olup olmadığı bile tartışılabilir bir konuydu Arap kabilelerinde hangi kabile sayıca daha çok eli silah tutan, boğuşabilen adamlar çıkarırsa onun sözü muteber olur ve ganimetleri o toplar, badiyesinin en nüfuzlu, en safvetli kudreti o temsil ederdi. Bu durum Arap camiasında kadına nispetle erkeğe daha çok rağbet edilmesine, ona daha fazla kıymet verilmesine sebep olmuştur. Bu yüzdendir ki Araplar, doğan çocuk erkek olduğu takdirde şenlik yaparlar, iftihar ederlerdi. Kız olduğu zaman bilakis sıkılır, utanır, kızarır, bir felaket olarak sayarlardı. Kız çocuğu hakkındaki bu düşünce, Araplar arasında yeni doğan kız çocuklarını diri diri gömmek gibi bir caniliğe yol açmıştı. Bu menfur geleneğe

“ve'id”, diri diri gömülen kız çocuğuna da “mev'ude” denilmiştir (Günaltay, 1995: 694).

Babil Hammurabi kanunlarında kadın, erkek ile eşit bir düzeyde değilse bile temel bazı haklara sahipti. Örneğin, kadın bir haksızlıkla karşılaştığında eşini terk etmek hakkına haizdi. Monogaminin esas bir kural olarak algılandığı bu kanunlarda kadın, kısmi haklara sahip bir birey addedilmekteydi. Poligaminin yasak olduğu esasına Eski Roma ve Yunan toplumunda da rastlanmıştır. Diğer toplumlarda olduğu gibi burada da kadının, erkek hegemonyası altında ezildiği söylenebilir. Sümerlerde devlet mekanizması içerisinde kadının yetki, görev ve sorumluluğunu görememekle birlikte, aile hayatında bazı haklar ile buluşmuştur. Mesela, mülk sahibi olabilen kadına ve mirastan pay alabilen kız çocuğuna rastlamak mümkündür.

Hititlerde ise kadının toplumsal statüsü oldukça yüksekti. Kadınlar mülk sahibi olabilir ve onu istediği şekilde tasarruf edebilirlerdi. Hatta tabletlerden anlaşıldığı kadarıyla siyasi kulvarda da etkin bir rol üstlenmişlerdi. MÖ. 1278 yılında Hitit Hükümdarı Hattuşili ile Mısır Kralı II.Ramses arasında yapılan dostluk muahedesinde Hitit hükümdarının eşinin de mührü bulunmaktadır. Ayrıca belgede geçen şu ibare dikkat çekicidir: “*Memleketin hâkimi, Arinna şehri güneşinin mührü, ilahenin hizmetkârı, memleketin kadını, Arinna şehrinin rahibesi, Kızvadna ülkesinin kızı, Hitit kraliçesi Pudu-Hepa...*” (İnan, 1970: 64). Buradan anlaşılan Hitit kraliçesi eşi ile birlikte dış ilişkilerde aynı siyasi hakka sahipken, Mısır Kralı'nın böyle bir hakka sahip olmadığıdır. Bu durum Hitit devrinde siyasi hak kullanımının eşitliğini göstermektedir. Pudu-Hepa ismi, Ön Asya'nın devletlerarası siyasi tarihinde geçmektedir. Buna ilaveten ülkede hayır işlerini yapan, vakıf belgelerinde adı geçen, devlet ve hükümet işlerinde resmen ve kendi başına emir vererek uygulattıran bir kadın profili çizmektedir. Hitit dönemi belgeleri, hanedana mensup prensesler ve kraliçeye tanınan hakların diğer Ön Asya devletlerinde kadınlara tanınmamış olduğunu göstermektedir (İnan, 1982: 11). Hattuşili vasiyetnamesinde kraliçeden “*yılan gelecek, Hattuşayı sokacak*” şeklinde söz etmektedir. Vasiyetnamede, prens veliaht Huzzia'nın yerine I. Murşil veliahd tayin edilmiş, kraliçe Haştayar oğlunun taht üzerindeki hakkını korumak için nüfuzunu kullanmıştır (Kinal, 1956: 361).

İslamiyet öncesi Türk devletlerinde kadın önemli olup, toplumsal ve ekonomik anlamda olduğu gibi siyaseten de anahtar rol üstlenmiştir. Orta Asya'da

kurulan en eski Türk devletleri olan Hun, Göktürk ve Uygurlarda kadının yeri, konumu ve statüsünün düzeyi çağdaşlarına göre oldukça ilerlemiştir. Göktürkler ve Uygurların kendilerine has yazılarıyla kaleme almış oldukları vesikalarda kadına özel bir yer verilerek onun siyasal ve toplumsal rolü açıkça ifade edilmiştir (İnan, 1982: 27).

İslam öncesi Türk toplumunda kadına gerekli saygı gösterilmiştir. Evli kadın kutsal addedilmiş ve evliliklerde eşler eşit muamele görmüştür. Ayrıca yüksek konumda olan bir kadının kendisinden daha aşağı düzeyde bir erkekle evlenmesi engellenmiştir. Diğer taraftan kadınları korumaya yönelik olarak tecavüz olayına karışanlar ölümle cezalandırılmış ve genç kızlara yönelik hatalı bir davranış ağır şekilde cezalandırılmıştır. Bunlara ilaveten evlenmede aranan en önemli özellik; beceriklilik ve iyi yemek yapmaktan ziyade, ata binmek ve silah kullanma mahareti olmuştur (Altındal, 2004: 25). Bu dönemde Türk kadını aile hayatında erkek ile eşit olup, çocuk üzerinde baba kadar sorumluluk yüklenmiştir. Tüm bu güzellikler bir yana Göktürk ve Hunlarda, kız çocuğun doğumu olumsuz bir hadise olarak nitelendirilmemiştir.

İslamiyet öncesi Türk toplumunda bir iş kadını neredeyse yapılmamıştır. Hanların yayınlandığı emirler, “*Hatun ve hakan buyuruyor ki*” ibaresini taşımıştır. Elçilerin kabulünde hatun, hakan ile birlikte bulunmuştur. Elçilerin sağında hakan, solunda ise hatun oturmuştur. Savaş ve barışta, kurultayda, şölen ve merasimde birliktelik söz konusu olmuştur. Yönetim mekanizmasında etkin olan hatunun fikirlerine değer atfedilmiştir.

Eski Türk kadınları amazon özelliklerini barındırmıştır. Örneğin; binicilik, silahşörlük, kahramanlık gibi alanlarda erkekler kadar boy göstermişlerdir. Hatta kadınlar doğrudan doğruya kale muhafızlığı, valilik, sefirlik ve hükümdar ortaklığı yapmıştır (Gökalp, [t.y.]: 151).

İslamiyet öncesinde kadın ticaretle ilgilenmiş, savaşa katılmış, mülk edinmiş ve bu gibi haklarıyla saygın-eşit bir birey olarak toplumdaki yerini almıştır. Aile yaşamında monogamik bir anlayış ile birlikte çocuk üzerinde anneye de hak verilmiştir. Ziya Gökalp’ e göre; ana soyu ile baba soyunun eşit addedilmiştir Evin, karı-koca için ortaklığı kabul edilmiştir. Erkek daima karısına saygı göstermiş, onu

arabaya bindirerek kendisi arabanın arkasında yaya yürümüştür. Bunlardan dolayı Gökalp; “Eski kavimler arasında hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemiş ve saygı göstermemiştir” sözüyle Türk kadınının yüksek mevkiini tayin etmiştir (Gökalp, [t.y.]: 152). Ayrıca Ziya Gökalp, Türkçülerin feminist olduğunu ifade etmiştir. Bu fikrini de eski Türklerdeki Şamanizm’in kadındaki kutsi kuvvetine olan inancına dayandırmıştır. Toyonizm ise erkeğin kutsi kuvvetine dayanmaktadır. Şamanizm ile Toyonizm’in eşit değerde kabul edilmesi hukuken de kadın ve erkeğin eşit görülmesi sonucunu doğurmuştur. Gökalp’e göre, Türkçülük akımı doğunca feminizm de gündeme gelmiştir. Türkçüler halkçı olup, kadına değer vermişlerdir. Eski Türk hayatında demokrasi ve feminizm başlıca iki esastır ve bu esaslar Türkçülerin kadına değer vermeleri sonucunu doğurmuştur (Gökalp, [t.y.]: 150-155). Şamanizm, tanrılar ve tanrıçalar devridir, en inanılan tanrının adı ana tanrıçadır. Şamanizm’de doğru, iyi, aşk gibi güzel her konu tanrıça ile hastalık, ölüm, savaş gibi kötü olan her konu da tanrı ile sembolleştirilmiştir. Şamanizm’de eşitlik temel kuraldır. Yeri kocasının yanı olan kadın güçlü, kişilikli ve etkili bir şekilde sunulmuştur (Doğramacı, 1992:120).

Türk destanlarının birçoğunda kadın kavramı işlenmiştir. Türk destanlarında kadın devletin ve milletin çekirdeğini oluşturan, aileyi, yuvayı yapan kişi olarak sunulmuştur. Buna göre ortağı olarak günlük hayatın yükü ve sorumluluğunu erkeğiyle paylaşmıştır. Erkeklerin evlenecekleri hanımlarda aradıkları en önemli özellik sadece güzellik değil, aynı zamanda cesaret, kahramanlık, dayanıklılık, sadakat ve paylaşımcılık olmuştur (Ecer, 2012: 116).

Orhun Kitabelerinde hakan, anne ve babasının tahta beraber çıkışlarından bahsetmiştir (İnan, 1970: 64). “Tanrı Türk milleti yok olmasın diye babam İlderiş Kağan ile anam İlbilge Hatun’u yükseltti” ibaresi, kadının siyasi ve sosyal misyonunun ne derece ileri olduğunu göstermiştir. Bilge Kağan kitabesinde, “...sizler anam Hatun, hala ve teyzelerim, ablalarım, kardeşlerim ve kızlarım...” hitabı ile kadınların yeri ve önemi bir kez daha yinelenmiştir (Turan, [t.y.]: 204). Orhun Kitabelerinde Türk kadınından saygın ve itinalı bir şekilde bahsedilmiştir. Ancak diplomasi hayatında, savaş ve barışta kısaca devlet ve toplum yaşamında dinamik bir unsur olarak yer edinmiş olan kadın, zamanla bu konumundan uzaklaşmaya başlamıştır.

Dede Korkut kitabında da kızların biniciliği ve kahramanlığının, evlilikte göz önünde bulundurulmuş bir vasıf olduğu dile getirilmiştir. XV. yüzyılda Türkiye'ye gelen Fransız elçisi Bertrandon de la Broquere, Türkmen kadınlarının erkeklerden kaçmadığını, çok güzel ve iffetli olduklarını nakletmiştir. Elçi devamlı, Dulkadiroğullarına bağlı 30 bin kadın süvari bulunduğunu ve erkek gibi silah taşıyıp savaştıklarını bildirmiştir. Bu tespitin Dede Korkut Destanı'nın tasvirleriyle örtüştüğü görülmüştür (Turan, [t.y.]: 208).

Kadın konusu İslam dini ve Kur'an-ı Kerim bazında incelenirse, kadına büyük bir değer atfedildiği görülmüştür. Kur'an-ı Kerim'de kadın ile ilgili ayetler yer almıştır. Örneğin, Al-i İmran Suresi'nin 195. ayetinde; *“Şüphesiz ben, erkek olsun kadın olsun-ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir- sizden bir şey yapanın emeğini boşa çıkarmam”* cümlesi yaratıcının kulları arasında cinsiyet ayrımı yapmadığına iyi bir örnek teşkil etmektedir(Kur'an Yolu, 2006: 738). Nisa Suresi'nin 7.ayetinde; *“Ana-babanın ve yakınlarının bıraktıklarından erkeklere pay vardır, yine ana-babanın ve akrabanın bıraktıklarından kadınlara da pay vardır”* ifadesi bu görüşü desteklemektedir(Kur'an Yolu, 2006: 20).Yine aynı surenin 32. ayetinde; *“Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri iç çekerek arzu etmeyin, Erkeklerin de kazandıklarından nasıpları var, kadınların da kazandıklarından nasıpları var”* tefsiri cinsiyet ayrımının önündeki en büyük ilahi engel olarak yerini almıştır (Kur'an Yolu, 2006: 54). Kısacası İslam dininde Allah nezdinde cinsiyet ayrımcılığı yapılmamıştır. Kur'an-ı Kerim'de *“Ey İnsanlar!”* şeklindeki sesleniş ifadesi de bu düşüncenin bir tezahürüdür. Tarih boyunca kadını aşağılayan, hor gören tutum, tavır ve düşünceler İslam anlayışında yer bulmamıştır. Müslüman toplumlarda kadına hak ettiği hoşgörü ve saygınlığın gösterilmemesi ise, dinin özünün yanlış anlaşılıp yorumlanmasıyla açıklanabilir. Zira bütün ilahi dinler gibi İslamiyet de kadına büyük bir önem vermiştir.

Türk-İslam tarihinde toplumun değişim ve gelişiminde önemli bir misyon yüklenmiş olan kadınlar olmuştur. Bunlardan Hz. Ayşe, dinen ve siyaseten önemli bir kişilik olup, adeta bir devlet başkanı ve ordu komutanı edası sergilemiştir. İlim alanında insanların feyz aldığı bir isim olan Hz. Ayşe, İslamiyet öncesi Arap toplumunu eleştirmiş, kadını aşağılayan, öteleyen bakış açısıyla mücadele etmiştir. İslam dünyasında saygı gören bir diğer isim de Hz. Fatma'dır. Hz. Peygamber' in

kızı Fatma miras hakkını aramış, halifeden bu hakkı talep etmiştir. Hz. Ebubekir'e bi'at etmeyerek siyasi tercihini yapmıştır. Miras hakkının peşinden giden bir kadın olarak İslam Tarihi'nde yerini almıştır (Ecer, 2012: 104)

Tarihî süreç içerisinde kadın çeşitli dönemlerde farklı farklı konumda yer almıştır. Türk kadını İslamiyet öncesinde ata binen, ok atan, kılıç kuşanan, ticari alanda etkili olan bir birey iken, İslamiyet'in kabulü ile birlikte adete pasifize edilmiştir. Bizans, İran, Arap kültür ve değer yargılarının İslami bir kural gibi algılanması kadının İslamiyet öncesi Türk toplumundaki konumunu bertaraf etmiştir. Kadının toplum ve aile içindeki statüsü gerilemiştir. Ancak Türk-İslam devleti olan Selçuklularda kadınlar İslamiyet öncesi toplumsal statülerini korumuştur. İslamiyet'in benimsenmesiyle birlikte söz konusu bu kültür değer ve algıları sanki İslam dininin bir kuralı gibi algılanmaya başlanmış oysaki İslam dini kadını oldukça yüceltmiş ve önemli bir noktada ele almıştır. İran'ın eski milli dini olan Zerdüştlük anlayışında kadın kirliliğin, kötülüğün ve her türlü olumsuzluğun simgesi olarak algılanırken, İslam dini kadını önemsemiştir (İnan, 1982: 33). Hz. Muhammed'in kızları ve eşinin savaşlarda yer alması, İslamiyet'in hâkim olduğu topraklarda kadın idarecilerin bulunması, yardım amaçlı kadın topluluklarının oluşturulması, cahiliye dönemindeki erkeklerin çok kadınla evliliğinin kısıtlanması bu önem duygusunun bir ifadesidir. Her ne kadar Bizans, İran ve Arap değerlerinin etkisi olmuş olsa da Türk kadını her alanda etkinliğini devam ettirmiştir.

Türk-İslam devletlerinde kadın büyük bir öneme haizdir. Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in babaannesi, Ertuğrul Gazi'nin annesi Hayme Ana (1173-1237) oğluna, torununa ve boyuna rehberlik etmiş, devletin kurucularını yetiştirmiştir. Osman Bey'in yönetici, lider, silahşör, siyasetçi olarak yetişmesini sağlamıştır. Hayme Ana tıpkı, Orhun Kitabelerindeki İlbilge Hatun gibi Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda rol almıştır (Ecer, 2012: 105-106).

İslamiyet öncesi Türk toplumunda kadının statüsünü, rolünü İslamiyet'in kabulü ile birlikte devam ettiren kadınlar olmuştur. Karahanlı ve Selçuklu Devleti'nde "*Türkan* (Terken)" ünvanı ile anılan hükümdar eşleri, idari ve siyasi arenada etkileri olmuşlardır. Hükümdar eşlerinin kendilerine ait askerleri, hazineleri, divan teşkilatları ve iktalarının olması nüfuzlarına delalet etmektedir. Tuğrul Bey'in hanımı Altuncan Hatun ile Melikşah'ın hanımı Terken Hatun nüfuzlarını farklı

doğrultularda kullanmışlardır. Türkan Hatun'un nüfuzu ülkeyi iç parçalanmaya götürürken, savaş ve barışta aktif olan Altuncan Hatun ise devleti yıkılma tehlikesinden kurtarmıştır. Melikşah'ın oğulları Sultan Muhammed Tapar ve Sultan Sancar'ın terkenleri "*dünya melikesi*" ünvanı ile anılmışlardır. Bu ünvan, cihan padişahı ünvanının kadın versiyonu olarak kabul edilmiştir. Sultan Melikşah'ın Terken'inden sonra siyasi tarihte onunki gibi büyük bir role sahip olan Harzemşah Sultanı Alaaddin Muhammed'in annesi Terken Hatunda önemli bir isimlerdendir (Turan, [t.y.]: 207). Selçuklular döneminde kendi adına vakıf kurarak ilk tıp okulunu, hastanesiyle birlikte açan Gevher Nesibe Hatun, siyaseten etkin bir kişilik olan Tuğrul Bey'in hanımı Altuncan Hatun, Melikşah'ın Hanımı Terken Hatun, Anadolu Selçuklu Devleti'nde astronomi alanındaki Münecime Hatun, Baciyan-ı Rum'un kurucusu Fatma Bacı Türk Tarihinin önemli lider kadınlarıdır.

Fatma Bacı, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasına hizmet etmiş, kadınların ticari hayatta girişimci, sanat ve gelir sahibi olmalarına, ailelerine ekonomik katkıda bulunmalarına vesile olmuştur (Ecer, 2012: 151). Ahi Evran'ın hanımı olan Fatma Bacı, Baciyan-ı Rum Teşkilatı'nı Kayseri'de kurmuştur. Türk kültür ve ekonomi tarihinde oldukça önemli olan Ahilik Teşkilatı'nın kadınlar kolunu oluşturmuştur. Kadınların sosyo-ekonomik anlamda güç kazanmalarına, üretici ve meslek sahibi olmalarına, ailelerine ve topluma katkı sağlamalarına olanak tanıyan Fatma Bacı, bu yönüyle tarihte örnek bir müteşebbis olarak yer almıştır. Ayrıca tarikata bağlı olan kadınlara da "*Baciyan (bacılar)*" denilmiştir. Tarikat şeyhinin eşine ve şeyh hanımlara "*Bacı*" veya "*Ana*" ünvanı verilmiştir. Kütahya'daki bir tekkeyi Hacı Bacı adında bir kadın yönetmiştir (Ecer, 2012: 151). Hatta kadınlar bazen zaviye veya tekkelerde şeyhlik dahi, yapmışlardır.

XIV. yüzyılda Asya'yı gezen Arap Seyyah İbn Batuta, Türk kavimlerinde kadınların önemli bir konumda bulunduğunu kaydetmiştir. Türk-İslam devleti olan Selçuklularda kadınlar sosyo-kültürel roller üstlenmiştir. Anadolu'da kadınların çabası sonucunda Kütahya'da Gülümsen Hatun Şifahanesi, Kayseri'de Gevher Nesibe Şifahanesi ve Divriği'de Turan Melek Şifahanesi inşa edilmiştir (Çubukçu, 1996: 239).

Osmanlı Devleti'nde kadın, Bizans tesiri ve birtakım faktörlerle sosyal hayattaki pozisyonunu kaybetmiştir. Tanzimat ve Islahat dönemlerinde kent

kadınının eğitim-öğretim hakkı söz konusu iken, köy kadını ise tarım ve üretimin çeşitli kollarında çalışmış, ekonomik hayatta etkin bir rol oynamıştır. Milli Mücadele’de ise kadın, erkek ile beraber hem cephede hem de cephe gerisinde büyük bir özveriyle mücadele etmiştir.

Demokratik olgular erkek ya da kadın tüm bireylerin siyasete katılımını ifade etmektedir. Kadınlar sadece siyasi yaşamda değil, yaşamın tüm alanlarında geri planda kalmıştır. Gerek özel ve gerekse kamu hukuku alanlarında geçmişte olduğu gibi günümüzde de kadınlar, birtakım sorunlarla karşılaşmıştır. Bugün kadın hak yoksunu değildir ama bu hakkını yeterince kullanamamaktan kaynaklanan sorunlar yaşamaktadır. Kadınlar, yasal olarak teminat altına alınmış olan seçme ve seçilme haklarını erkekler ile aynı düzeyde hayata geçirememişlerdir. Nicel olarak, kadınların gerek yerel gerekse merkezi yönetimlerde siyasal temsilinin yetersizliği söz konusu olmuştur. Kadın, hem mahalli yönetimlerde hem de TBMM çatısı altında erkek hegemonyası altında bulunmaktadır. Kadının siyasi platformdaki yeri, konumu hep tartışılmalıdır. Mustafa Kemal Atatürk’ün Afet İnan’a yazdırdığı “*Yurttaş İçin Medeni Bilgiler Kitabı*” nda Atatürk, Türk kadınının siyaset yapma yetisine sahip olduğunun altı çizilmiştir. Kadınları siyasal haktan yoksun etme gereğini, kadın ile erkek arasındaki işbölümü kuralının bir sonucu gibi gösterenlerin olduğunu belirterek, işbölümü fikrinin erkek ve kadınlara yapamayacakları görevlerin verilmemesi sonucunu çıkardığını ifade etmiştir. Atatürk, kadının genel ve siyasal görevleri yapmaya yeterli olmadığını ispatına imkân olmadığını da dile getirmiştir. Yine aynı eserde Atatürk, kadınlığın siyasal ideali olan bu hakka sahip olmak isteyenlerin sosyal ve siyasal terbiyede her gün daha da ilerlemeye çalışmaları gerektiği vurgusu yapılmış, kadınların ancak siyasal terbiyeye sahip oldukları zaman gerçek anlamda özgürlüğü hissedebileceklerini ve böylece çocuklarına özgürlüğün kutsallığını aşılayabilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca, Cumhuriyetin politik rejiminin eşitlik prensibine dayandığı, seçim sandığı önünde oy veren en cahil bir insan ile bir devlet adamının eşit olduğu ve dolayısıyla kadının bu eşitlik fikri ve uygulamasından hariç tutulmayacağı söylenmiştir. Atatürk, kadının toplumda savunacağı çıkarlarının, yapacağı görevlerinin olduğunu ve siyasal haklarını uygulamasının kendisi için yararlı olacağını belirtmiştir (İnan, 2010: 111-113-114).

Mustafa Kemal Atatürk de, İslam dininin ayrımcılığa yönelik olmayan anlayışını şu söylemi ile dile getirmiştir: *“Bizim dinimiz hiçbir vakit kadınların erkeklerden geri kalmasını emretmemiştir. Allah’ın emrettiği şey Müslüman erkek ve kadının beraber ilim ve irfan kazanmasıdır”* (Ecer, 2012: 60). Görüldüğü üzere Müslümanlıkta kadınlar ötekileştirilmemiştir. Başka bir sözünde ise;

“Düşmanlarımız bizi dinin etkisi altında kalmak töhmetiyle duraklama ve çöküşümüzü buna bağlıyorlar. Bu yanlıştır. Bizi, dinimiz hiçbir vakit kadınların erkeklerden geri kalmasını buyurmamıştır. Allah’ın buyruğu kadın ve erkek Müslümanların elbirliği ile bilgi ve bilgelik kazanmalarıdır. Kadın ve erkek bu bilgi ve bilgeliği aramak, nerede bulursa oraya gitmek ve onunla kendini bezemek durumundadır” demiştir (Parmaksızoğlu, [t.y.]: 257).

Toplumsal cinsiyeti ve fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi yolunda yapılan çalışmalar köklü bir maziye sahiptir. Dünyada ve Türkiye’de bu konuya eğilmek üzere çeşitli isimler altında mekanizmalar oluşturulmuştur. En başta Anayasa olmak üzere Türk Medeni Kanunu, İş Kanunu gibi birtakım kanunlar ile kadının hakları yasal güvence altına alınmıştır. 1924 ve 1982 Anayasalarının kimi maddelerinde bazı dönemlerde yapılan değişikliklerle her iki cinsin eşitliği ilkesine vurgu yapılmıştır. 1982 Anayasası’nın 10. maddesinde; herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu ifade edilmiştir. Kadınlar, günümüzden yüzyıllar önce ağır çalışma koşullarına karşı çıkararak haklarının peşinden koşmuşlar, zamanla her alandaki hak arayışı dalga dalga yayılmıştır.

Türk kadınının hak kazanımı Batı kadınınınki gibi olmamıştır. Batı kadını uzun mücadeleler sonrası siyasi mekanizmaya katılım hakkını elde etmiştir. Oysa Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı, Türk siyasilerinin ve Türk hukukunun bir armağanıdır. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk’ün temel ilke olarak belirlediği cumhuriyetçilik ve halkçılık ilkelerinin bir yansıması olmuştur. Türk kadını özel hukuk alanındaki haklarını kamu hukuku haklarından daha önce elde etmiştir.

Modernite ile bireysel hak ve özgürlükler arasında güçlü bir ilinti vardır. Bir milletin uygarlıktaki yeri, kadına verdiği değer ve tanıdığı haklarla ölçülebilir. Bir toplum ne kadar ilkel ise, kadını o ölçüde küçümser ve ona gerekli değeri vermez (Tümerdem, 1986. 151). İptidai şartların etkisinden kurtulmuş, yasalarla kadına hak ve özgürlüklerini bahşeden modernist ülkeler kadına olan bakış açısını değiştirmiştir. Dolayısıyla, Türkiye Cumhuriyeti’ de çizdiği değişim ve gelişim rotasında kadına

çağdaş, yepyeni bir hüviyet kazandırmıştır. Kadın gerek toplumsal, gerek kamusal ve gerekse özel alanda elde ettiği yeni kimliği ile cumhuriyet öncesinde yaşadığı olumsuzlukları bertaraf etmiştir.

Siyasi platformda kadının yer edinmesi, bir başka söylemle yurttaş olma hakkını elde etmesi aşama aşama gerçekleştirilmiş ve kadına yeni bir kimlik kazandırılmıştır. İlk olarak 3 Nisan 1930 tarihli Belediye Yasası'nın 23. maddesi ile belediye seçimlerinde "seçme hakkı"; aynı yasanın 24. maddesiyle de belediye seçimlerinde "seçilme hakkını" elde etmiştir. 1933 yılında Köy Kanunu'nda yapılan değişikliklerle köylerde kadınlar "muhtar olma" ve "ihtiyar meclisine üye seçilme" haklarına ulaşmışlardır. Vatandaşlık hakkının en temel çekirdeği olan milletvekili seçme ve seçilme hakkına ise 5 Aralık 1934 tarihli kanun ile sahip olmuşlardır. Diğer ülke kadınlarına göre bu hakkın elde edilmesinde öncü olan Türk kadını, 8 Şubat 1935 yılı seçimlerinde TBMM'de sandalye sahibi olmuştur. On sekiz kadın milletvekili parlamentoya girmiş ve meclis çatısı altında erkeklerle beraber iktidarı, güç ve yetkiyi paylaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, siyasi tarihinde kadın cumhurbaşkanına sahip olmamıştır. Ancak siyasî tarih 1935'ten 2014'e kadar geçen süreçte sadece bir kadın başbakana tanıklık etmiştir. Nicel değerlere baktığımızda bu durum bize siyasi platformun erkeklerle özdeşleşmiş bir kulvar olarak algılandığını göstermektedir. Ancak mesele anakronik olarak incelenirse, bundan sonraki süreçte kadınların daha aktif ve katılımlı olacağı bir parlamentodan bahsetmek mümkün gözükmemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN TÜRK KADINI HAKKINDAKİ DÜŞÜN YAPISI VE BU YÖNDE CUMHURİYET ÖNCESİ KADIN HAREKETLERİ

M. Kemal Atatürk'ün Türk kadınına yönelik düşünceleri Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi Türk kadınları tarafından benimsenmiştir. Bu dönem kadınlarının talepleri Atatürk'ün Cumhuriyet öncesi Cumhuriyet döneminde çeşitli tarih ve mekânlarda dile getirdiği söylemlerle örtüşmektedir. Teşkilatlarda, basın-yayın organlarında kadın eğitiminin önemine vurgu yapılmıştır. Eğitimsel ve toplumsal yaşamda onların yükseltilmesi amaçlanmıştır. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde haklarını savunan kadınlar Milli Mücadele döneminde de etkin olmuştur. Eğitimli, aydın bir anne misyonu ortaya konmuş, savaşta, barışta ve ilerleme yolunda önemli bir kimlik olarak kabul edilmiştir. Atatürk'ün kadına özgü düşünceleri Cumhuriyet döneminde yapılan inkılaplarla hayata geçirilmiştir. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi kadınlarının taleplerinin Atatürk'ün söylemlerinde vurgulandığı belirtilebilir.

1.1. Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Düşünce ve Söylemleri

1.1.1. Türk Kadını, Eğitim ve İlerleme

Atatürk, farklı zaman ve mekânlarda yaptığı konuşmalarında kadının eğitimi konusuna atıfta bulunmuştur. 1 Mart 1922'de yaptığı konuşmasında;

“... kadınlarımızın da aynı derece-i tahsilden geçerek yetişmelerine atf-ı ehemmiyet olunacaktır... Efendiler! Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklaline, kendi benliğine, ananat-ı milliyesine düşman olan bütün anaslarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir”(Doğramacı, 1988: 96).

Bu söylemle Atatürk, kadının da erkek bireyler gibi ülkemizin karşı karşıya kalacağı olumsuz politikalarla mücadele etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ağustos 1924 günü Ankara'daki Muallimler Birliğinin düzenlediği yemekte konuşan Atatürk, öğretmenlere seslenerek erkek ve kız çocuklarının eşit şartlarda eğitim görmesi gerektiğini salık vermiştir. Harp okulları dışında tüm eğitim kurumlarına kız öğrenciler alınmış, ortaokullarda karma eğitim başlamıştır. Okuma-yazma seferberliği başlatıldığında kadın-erkek her vatandaşa bunun öğretilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.

Atatürk'ün kendine özgü bir kadın algısı vardır. Bugün, dünya kadın ve aydınlarının birleştiği, görüşleri Atatürk çok daha önce dile getirmiştir. Atatürk yine;

“... bizim sosyal toplumumuzun başarısızlığının sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlikten ileri gelmektedir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun bir organı faaliyette bulunurken bir organı işlemezse o sosyal toplum felçlidir...” (ASD, II: 89) demiştir.

Böylece, toplumun gelişmişliğinde kadının önemli dinamiklerinden biri olduğuna vurgu yapmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk 1925 yılında yaptığı bir konuşmada; “*Bir milletin yalnız erkeklerinin ilerlemesi ile o millet yükselemez. Çünkü; eğer kadın aynı nispette ilerleme halinde olmazsa erkeğin yükselmesi mümkün değildir*” demiştir. Atatürk'ün bu ifadesinin başka yansımalarını Tevfik Fikret'in “*elbet sefil olursa kadın alçalır beşer*” sözünde, Abdülhak Hamit'in ise, “*bir milletin nisvanı (kadınları) derece-i terakkisinin mizanıdır*” söyleminde görülebilir. Bu söylemler, kadının yükselmesinin milletin gelişmişlik düzeyinin bir ölçüsü olduğuna vurgu yapmıştır (İnan, 2007: 344).

Mustafa Kemal bir yurt içi konuşmasında;

“*Daha selamete, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadınına çalışmalarımızda beraber götürmek, hayatımızı onunla birlikte yürütmek Türk kadınına ilmi, ahlaki, içtimai, iktisadi hayatta erkekle beraber onun yardımcısı yapmak yoludur*”(ASD, II: 154 - 155).

“*Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer bir kısmı göklere yükselebilir? Şüphe yok ki, ilerleme adımları dediğim gibi iki cins tarafından beraber arkadaşça atılmak ve gelişme sahalarında ve yenilikte birlikte mesafe almaları lazımdır*” (ASD, II: 226-227).

“*Türk kadını nasıl olmalıdır? Türk kadını dünyanın en aydın, en özverili ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır sıklıkta değil, ahlakta, erdemde ağır, vakur bir kadın olmalıdır. Türk kadınının vazifesi, Türk'ü zihniyetiyle, becerisiyle, azmi ile ülkeyi korumaya, savunmaya yeterli nesiller yetiştirmektir. Milletin kaynağı, toplum hayatının temeli olan kadın ancak, erdemli olursa vazifesini yerine getirebilir. Herhalde kadın çok yüksek olmalıdır. Burada Fikret merhumun herkesçe bilinen bir dizesini hatırlatırım. Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer*”(ASD, II: 242).

Bu söylemler, ilerlemenin kadın ve erkeğin beraber atacakları adımla sağlanabileceğine işaret etmiştir.

1.1.2. Türk Kadını ve Barış

Atatürk'ün barış kavramına ne denli önem atfettiği “*Yurtta Sulh Cihanda Sulh*” söyleminde görülebilir. Farklı zaman ve mekânlarda yaptığı konuşma ve

toplantılarda barışa vurgu yaparken, barışın sağlanmasında Türk kadınına olan inancını dile getirmiştir.

26 Nisan 1935 yılında Atatürk'ün Çankaya'da Milletlerarası Kadınlar Kongresi Heyeti ile Balkan Ekonomi Konseyi Üyeleri'ni ayrı ayrı kabul ettiğinde Milletlerarası Kadın Kongresi Heyeti'ne ifade ettiği, "*Türk kadınının dünya kadınlığına elini vererek dünyanın barış ve güvenliği için çalışacağına emin olabilirsiniz*" (Kocatürk, 1999: 515) sözü, uluslararası barışın sağlanmasında Türk kadınının bu misyonunu başarılı bir şekilde ifa edeceğini dile getirmiştir.

1.1.3. Türk Kadını ve Aile

Türk toplum kültüründe aile kavramı çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu hususta Atatürk kimi zaman düşüncelerini dile getirmiştir. Bernard Lewis eserinde, Atatürk'ün aileye ilişkin bir söylemine yer vermiştir.

"... şunu da katıyetle beyan etmeliyim ki; medeniyetin esası, terakki ve kuvvetin temeli aile hayatındadır. Bu hayatta fenalık, muhakkak içtimai, iktisadi, siyasi, aczi mucip olur. Aileyi teşkil eden kadın ve erkek unsurların hukukun tabiiyelerine malik olmaları, aile vazifelerini idareye muktedir lazım edendir"(Lewis, 2000: 271).

Dolayısıyla; sağlıklı bir toplumun yolu sağlıklı bir aileden, sağlıklı bir ailenin yolu ise bilinçli, eğitilmiş anne ve babadan geçmiştir. Mustafa Kemal Atatürk burada toplumsal, siyasal ve ekonomik alandaki gelişmişliğin güçlü, sağlıklı ve başarılı bir aile kurumuyla doğru orantılı olduğunu ifade etmiştir.

1.1.4. Türk Kadını ve Annelik

Türk kadını annelik görevini de başarıyla ifa etmiştir. Vatanın her bir karış toprağı için evladını feda etmeyi göze alan Türk kadını, annelik misyonuyla bir milletin yükselmesinde de önemli bir figür olmuştur.

"...Kadının en büyük görevi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse, bu vazifenin önemi layikiyle anlaşılır. Milletimiz güçlü bir millet olmaya azmetmiştir. Bunun gereklerinden biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Bundan dolayı, kadınlarımız ilim ve fen adamı olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün eğitim derecelerinden geçeceklerdir. Kadınlar toplum yaşamında erkeklerle birlikte yürüyecek, birbirinin yardımcı ve koruyucusu olacaklardır"(ASD, II: 89-90).

" Kadınlarımızın genel iş ortamında üstlendikleri hisselerden başka kendileri için en önemli, en hayırlı, en erdemli bir görevleri de iyi ana olmaktır. Zaman

ilerledikçe, bilim yükseldikçe, uygarlık dev adımlarıyla yürüdükçe yaşamın, çağın bugünkü gereklerine göre çocuk yetiştirmenin zorluklarını biliyoruz. Anaların bugünkü çocuklarına yapacakları eğitim eski dönemlerdeki gibi basit değildir. Bugünün anaları için gereken niteliklere sahip çocuk yetiştirmek ,çocuklarını bugünkü yaşam için çalışan bir uzuv haline koymak, pek çok nitelikleri taşımaya bağlıdır. Onun içindir ki kadınlarımız, erkeklerden bile daha çok aydın , daha çok ilerici, daha çok bilgili olmak zorundadırlar. Eğer gerçekten, ulusun anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar” (ASD, II: 156).

Bu sözler, annelerin aydın ve eğitilmiş olmaları gerektiğinin altını çizmiştir. Türk kadını ve annesi bu özellikleri ile güçlü bir milletin temelini atmıştır. Mustafa Kemal Atatürk’ün, 1916 Doğu Cephesi görevi sırasında kadına verilmesi istenen sosyal haklardan, onların çalışma hayatına katılmasından, annelik misyonu dolayısıyla da iyi yetiştirilmesi gereğine inandığı hatıra defterindeki notlarından anlaşılabilir (Fezyioğlu, 1986: 591). 1918 yılında Karlsbad’da tedavi amacıyla bulunduğu sıralarda, gerekli yetki ve kuvvete haiz olursa sosyal hayatta istenen inkılabı bir anda gerçekleştirmeyi daha o dönemde düşünmüştür (Fezyioğlu, 1986: 592).

1.1.5. Türk Kadını ve Siyaset

Atatürk, 1 Kasım 1931 tarihinde İzmir Kız Öğretmen Okulu’nda yaptığı bir konuşmada:

“Türk kadınının esasen bu değerinde olduğuna kuşku yoktur. Onun içindir ki, Türk kadınları memleketin mukadderatını millet namına idare eden siyasi zümreye dahil olmak arzusunu göstermekle ülkenin, milletin vatandaşlara yüklediği görevlerin hiçbirinden kendilerinin uzak bırakılacağını düşünmezler. Çünkü görev karşılığı olmayan hak yoktur”(ASD, II: 300).

O’nun, kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle ilgili olarak dile getirdiği söylemleri, Milli Mücadele’de ve hayatının her safhasında elini taşın altına koymaktan çekinmeyen Türk kadınının bu hakkının annesinin ak sütü kadar helal ve lüzumlu olduğunu ifade etmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5 Aralık 1934’te Türk kadınına mebus seçme ve seçilme hakkını vermiştir. Bu karar hakkında Atatürk kendi yazısı ile şöyledir:

“Bu karar Türk kadınına içtimai ve siyasi hayatta bütün milletlerin üstünde yer vermiştir. Çarşaf içinde peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadınına artık tarihlere aramak lazım gelecektir. Türk kadınına evdeki medeni mevkiini salahiyyetle işgal etmiş, iş hayatının her safhasında muvaffakiyetler göstermiştir. Siyasi hayatta belediye seçimlerinde tecrübesini yapan Türk kadını bu seferde mebus seçme ve seçilme suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Medeni memleketlerin bur çoğunda, kadından esirgenen bu hak bugün Türk kadınının elindedir ve onu salahiyyet ve liyakatle

kullanacaktır. Bu notla en mühim inkılaplardan birini anmış oluyoruz ” (Eldeniz, 1995: 740-741).

Atatürk demokratik bir toplumun, demokratik bir devletin yurttaşı olmanın öncelikle uygar ve çağdaş değerlerle mümkün olacağını savunmuştur. Uygar ve çağdaş değerlerle örülmüş demokratik bir toplumun gelişiminin ancak bu değerlerin öğrenilmesi ile mümkün olacağını düşünerek, bir anlamda yurttaşa demokrasi telkininin yapılacağı “*Yurttaş İçin Medeni Bilgiler*” kitabını kaleme almıştır. Kitapta, yurttaş hak ve görevlerinden bahsederken siyasal hakların cinsiyet, yaş ve yetenek farkı olmaksızın ulusun her bireyine verilmediğini belirtmiştir (Ozankaya, 2000: 82). Atatürk, çağdaş bir toplumda kadın - erkek ayrımı yapılmaksızın kadın, erkek her bireyin toplum yaşamına her anlamda eşit yurttaşlar olarak katılımının sağlanmasını dile getirmiştir (Ozankaya, 2000: 87).

Tarihi süreç içerisinde siyasi haklar ile onların uygulama şekilleri çeşitli aşamalarla karşımıza çıkmaktadır. Çünkü siyasi haklar devlet şekli ile doğrudan doğruya ilgilidir (İnan, 1991: 170). Demokratik algıda milleti erkek ve kadın temsil etmiştir. Kadınlara birtakım hakların verilmesi dışında söz konusu bu hakların kişilerce benimsenmesi, kanunlarca güvence altına alınması ve verilen bu hakların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Atatürk’e göre bu haklar görev sorumluluğu ile kullanılmalıdır. 1931’de dile getirdiği “*Vazife mukabili (görev karşılığı) olmayan hak mevcut değildir*” sözü bu düşüncüyü ifade etmiştir.

Afet İnan’a göre Türk kadınının görevlerinden biri, kendi haklarını görev karşılığı kullanmak diğeri ise bu hakları geniş halk kitlelerine anlatıp, bilmeyenlere öğretmektir. İnan’a göre, Türk kadınının diğeri bir görevi ise yeni dünya düzeni ile kimi zaman yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan milli kültürümüzü yaşatmaktır. Eşit hak eşit görev söylemi altında kadının milli bünyemize, milli kültürümüze fikri ve emeği geçen bireyler olmasıdır (İnan, 1970: 60). Türk kadını asrın ve medeniyetin icaplarına uymayı lüzumlu görürken, tarihi inkişaftaki hizmet ve değerlerini muhafaza etmek görevini de yerine getirmelidir (İnan, 1970: 60). Hak kazanmanın ötesinde kadın milli varlığına da bir şeyler kazandırmak durumundadır. Türk kadını kazandığı hak karşılığı bir vazife yapmakla görevlidir. Bu haklara sahip olmakla beraber faydalı ve verimli olacak işlerde görevini yerine getirmelidir. Atatürk hakkın bulunduğu yerde vazife, vazifenin bulunduğu yerde hak vardır anlayışına sahiptir (İnan, 2003: 561).

1.1.6. Türk Kadını ve İnkılap

İnkılaplar kendine özgü strateji doğrultusunda hayata geçirilmiştir. Önce zihinlerde şekillenen inkılâp düşüncesi zaman ve zeminin uygunluğu dikkate alınarak toplumla buluşturulmuştur. Atatürk'ün farklı zaman ve mekânlarda kadın haklarına yönelik söylemleri bu konuya kafa yordüğünü göstermiştir. 1918 yılının Temmuz ayında tedavi için bulunduğu Karlsbad'da iken kadın haklarına yönelik düşüncelerini ileride uygulanmak üzere not defterine kaydetmiştir. 4 Haziran 1933 akşamı inkılap kavramı üzerinde durulmuş, laiklik, kanun-ı medeni ve demokrasi hakkında konuşmalar yapılmıştır. Atatürk, demokratikleşmenin unsurlarından birinin de kadın haklarını hayata geçirmek olduğunun altını şu söylemiyle çizmiştir:

“Cumhuriyet rejimi demek demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir. Biz Cumhuriyet'i kurduk, o on yaşını doldururken demokrasinin bütün icaplarını sırası geldikçe tatbikata koymalıdır. Kadın haklarını tanımak da bunun bir icabı olacaktır. Müsterih olunuz”(İnan, 2007: 357).

Atatürk, Afgan Kralı Amanullah Han'ın Türkiye'yi ziyareti sırasında O'na şu sözü söylemiştir:

“Milleti ve içtimai zemini hazırlamadan inkılaplar yapılamaz” (İnan, 2007: 360). Bu söylem inkılâbın stratejilerinden birinin de halkı, toplumu inkılapa hazırlamak olduğunu belirtmiştir. Zaman ve zeminin uygunluğu dikkate alınarak şartlar oluştuğu vakit kadını bir birey ve vatandaş pozisyonuna getirecek inkılaplar yapılmıştır. Böylece inkılâplar kadın inkılabı ile tamamlanmıştır. Kadınların kültür ve eğitim seviyelerinin yükselmesi her meslekte çalışma olanağının sağlanmasına olanak tanınmıştır. Türk kadını 1934'te seçme ve seçilme hakkını elde etmeden önce, özel hukuk alanında toplumsal, eğitimsel birtakım haklar elde etmiş bu kadın hareketinin, kadın inkılabının ilk halkasını oluşturmuştur.

Afet İnan, Atatürk'ün kadın hakkındaki anlayışını kendi eliyle yazdığı notlardan örnekler sunarak dile getirmiştir. Bu notlar Yardımseverler Derneği'nin ismi münakaşa edilirken kendisi tarafından yazılmış, o zamanki reis Bayan Eldeniz'e okutulmuştur. Birisi, *“isim, yoksul kadınlara yardım derneği olsun”* demiştir. Atatürk'ün yüzüne düşünceli, çatık kaşlı bir hava gelmiş ve şu notları yazmıştır (Eldeniz, 1995: 740-741).

“Yoksul kadın, burada hiçbir şey olmayan kadın anlamında alınmıştır. Halbuki kadın denilen bir varlık bizzatı yüksek bir varlıktır. Onun yoksulluğu olamaz. Kadının yoksulluğu demek onun bağrından kopup gelen bütün beşeriyetin yoksulluğu demektir. Eğer beşeriyet bu halde ise kadına yoksul demek reva görülebilir.

Hakikat bu mudur? Eğer kadın dünyada çalışan, muvaffak olan, zengin olan, maddi ve manevi zengin eden insanları yetiştirmişse, ona yoksul sıfatı verilebilir mi? Verenler varsa onlara nankör denirse doğru olmaz mı?

Bizce; Türkiye Cumhuriyeti anlamınca kadın bütün Türk tarihinde olduğu gibi bugün de en muhterem mevki de, her şeyin üstünde yüksek ve şerefli bir mevcudiyettir. Şimdi anlıyorum. Yoksul kadınlar cemiyetini teşkil edenlerin insani mefkurelerini...

Anladığımı da birkaç sözde izah edeyim. Bir kaç asırdan beri Türk kadınlığının manası unutulmuş o bunca varlıkların maddi manevi kaynağı olduğu halde yoksul bırakılmış, unutulmuş! Kadın Esirgeme Kurumu bu fahiş, müthiş hatanın tashihini lüzumlu gören Türk kadınlarının kurumudur. “Büyük varlık ve faziletleri unutulmuş olan Türk kadınlığına ayağa kalkarak hürmetlerimizi göstermeliyiz. Bunu düşünerek Kadın Esirgeme Kurumunu kuran bu günkü Türk kadınlarını dahi ayakta selamlamalıyız”(bkz. Ek: 2, s. 133-135).

Bu not okunduktan sonra Atatürk etrafındakilerle birlikte gelmiş geçmiş Türk kadınına, inkılabları omuzlarına alan o günkü Türk kadınına ve Türk istikbalinin anısına saygı duruşuna kalkmıştır (Eldeniz, 1995: 740-741). Atatürk, Türk kadınının zenginliğini yetiştirdiği evlatlarda görmektedir. Varıyla yoğunla beşeriyetin her bir zerresinde rolü olan kadının yoksul olamayacağını ifade etmiştir.

Kasım 1938’de, Atatürk’ün ölümü üzerine yayınladığı bildiri de Hindistan Kadınlar Birliği, O’nu, kadın haklarının tarihi boyunca gelmiş en büyük savunucularından biri ilan etmiştir (Feyzioğlu, 1986: 585).

1.1.7. Türk Kadını ve Askerlik

Kadınların askerlik yapıp yapamayacakları hususu kimi diyaloglarda, kimi basın-yayın organlarında dile getirilmiştir. Bu düşünceyle ilgili bir anekdot şöyledir: 30 Haziran 1933 yılında Hukuk Fakültesi’nde sınavda bir öğrenci ile yaptığı konuşmada Profesör Sadri Maksudi’nin öğrencisi Enise Hanım’a sorduğu soru üzerine aralarında aşağıdaki diyalog geçmiştir:

Profesör:

-Gazi Hazretleri, kadınlara ne verdi? diye sormuş. Enise Hanım da Türk inkılabının Türk kadınına verdiği hakları birer birer saymıştır.

Gazi Hazretleri Bunun üzerine:

-Pekala, niçin mebusluk istiyorsunuz da, askerlik istemiyorsunuz? demiştir.

Enise Hanım:

-Bünyece zayıfız da ondan efendim... cevabını verince, Gazi ise;

-Şehirlerde belki ama...fakat köylerimizde kadınlarımızın hepsi gürbüz ve kuvvetlidir. Erkeklerle beraber çalışır (ASD, C.III, s.136).

Mustafa Kemal Atatürk, iki cins arasındaki eşitliğin sadece, seçimsel haklarla milletin yerel ve merkezi yönetime katılımını içermediğini belirtmektedir. Gerekirse askerlik yükümlülüğünü de içerebilmektedir. Bu konuda şu söylemi dile getirmiştir:

“Cinsiyetler arasında nasıl haklar açısından bir ayırım olmaması gerekiyorsa, ödevler konusunda da yine hiçbir ayırım yapılmamalıdır. Dolayısıyla kadın da gereksinme durumunda eylemli olarak askerlik yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Askerlik ise, herkesin gözünde bir yurtseverlik ödevi, fakat aynı zamanda bir onur ve haysiyet hakkıdır. Kadınların fizyolojik yapısının buna elverişli olmadığı ileri sürülemez. Hepimiz biliyoruz ki, Türk köylü kadınları, zor işlere erkekler kadar dayanıklıdır. Kadınların tarih boyunca hele Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında gerçekleştirdikleri özveri eylemleri, onların savaş alanlarında neler yapabileceklerini kanıtlar. Şu anda, askerlik yükümlülüğü konması güncel bir sorun değildir. Fakat, tüm kızlarımız gerekirse yurdun ve ulusun çıkarlarını savunabilecek biçimde yetiştirilmelidirler. Genç kızlarımızın bedensel, zihinsel, duygusal eğitiminde bu noktayı hesaba katmalıyız” (Caporal, 1982: 701).

Falih Rıfki Atay'ın kaleme aldığı başyazısında, kadının askerliği konusu işlenmiştir. Arsiulusal Kadınlar Birliği Kongresi için Türkiye'de bulunan kadın kurultayı üyelerinden iki kadın da Atatürk'ten kendi gazeteleri için röportaj istemiştir. Atatürk'e soruları, Türk kadını asker yapacak mısınız? şeklindedir. Kadın-erkek eşitliği meselesi ile uğraşanların akıllarına gelen son hakkın askerlik olduğunu belirtmiş ve bu hakka sahip olmadığı halde bile Anadolu kadınının bu görevi bir ödev olarak yaptığını ifade etmiştir (Ayın Tarihi, Mayıs 1935, No: 17, s. 79-80).

Bazı basın-yayın organlarında da kadının askerlik konusu işlenmiştir. Zaman Gazetesi'nin 6 Kanun-ı evvel 1934 tarihli sayısında kadınların asker olmasına dair talepler dile getirilmiştir (bkz. Ek-23).

1.2. Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemi Kadın Hareketleri

Cumhuriyet ile birlikte kadına tanınan siyasal hakların temeli Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde görülebilir.

Tanzimat döneminde (1839-1876) kızların eğitim ve öğretimine yönelik çalışmalara başlanmıştır. Rüştüye, idadi ve sultani gibi ortaöğretim kurumlarına gitme hakkını kazanan kızlar, bu kurumların öğretmen ihtiyacını karşılamak için açılan kız öğretmen okullarına (Dar'ü-l muallimat) devam etme şansına kavuşmuştur. Ebe ve Kız Sanayi Mektepleri gibi okulların açılmasıyla kızlar eğitim alanında ilerlemiş ve çalışma hayatına atılmıştır. Basın-yayın organlarında kadın üzerine yazılar yazılmaya başlanmış, bu durum kadınlar adına olumlu gelişmelere vesile olmuştur. Tanzimat döneminde düşünsel, toplumsal ve siyasi alanda ıslahatlar yapılmış, yeni eğitim-öğretim kurumları ile kızlara haklar tanınmış ve kadınlar arasında mücadeleci, aydın gruplar oluşmuştur. Tanzimat'tan Milli Mücadele'ye kadar olan süreçte kadın hakları ile ilgili olarak önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1858'de çıkarılan Arazi Kanunnamesi ile kız çocukları da erkek çocuklar gibi babadan kalan topraklara sahip olmuştur. Bu döneme kadar eğitim imkânından yoksun olan kadın II. Mahmut'un açtığı kız okullarının yanında, 1859'da Kız Rüştüyeleri'ne, 1870'de Kız Sanayi Mektebi'ne ve kız okullarına öğretmen yetiştiren Dar'ü-l muallimata devam etmiştir. Türk kadınının eğitimi sonrasında sahip olduğu ilk resmi meslek öğretmenliktir (Kaplan, 1998: 8). Faika Hanım, 1869 yılında Terakki Mecmuasında, *“bizim için iptidai (ilk) mektep lazımdır, için de irfanlı hocalar bulunsun, aklımız genişlesin... şükür bizim de aklımız vardır”* demiştir (İnan, 2007: 335). Bu söylem ile kadınların eğitimsel ve düşünsel alanda ilerleme arzuları ifade edilmiştir.

Tanzimat ve I. Meşrutiyet döneminde Terakki (1868) - ki kadınların siyasi haklarıyla ilgili sorunlarını ilk defa gündeme geldiği gazetedir - , Mukadderat (1868) ise evlilikte tek eşliliği savunan ve çok eşliliğe karşı çıkan bir gazetedir. Şükufeza (1886), kadın-erkek eşitliğini savunan ilk kadın dergisidir. Bunların dışında Hanımlara Mahsus Gazete (1893-1907), Para Bohçası (1887-1888), Aile (1880) ve Takvim-i Nisa adlı bir kadın takvimi yayınlanmıştır (Kaplan, 1998: 10-11).

I. Meşrutiyet döneminde iki defa genel seçim yapılmıştır. 1877 yılında seçme ve seçilme hakkı sadece mülk sahibi erkeklere verilmiştir. Bu seçim iki dereceli

olarak yapılmıştır. Seçme ve seçilme yaşı yirmi beş olarak belirlenmiş ve devlete çok az bir vergi vermek şartı getirilmiştir. II. Meşrutiyet döneminde de 1908, 1912, 1914, 1919 seçimleri yapılmıştır. 1908 yılında ise belli bir oranda vergi verme şartı getirilmiş, 1923 yılında seçim kanununda yapılan değişiklikle vergi hususu kaldırılmıştır. Burada, bırakın kadınları erkekler arasında bile bir eşitsizliğin söz konusu olduğunu görmekteyiz.

1908-1918 sürecini kapsayan II. Meşrutiyet döneminde Tanzimat'ın kadına yönelik başlattığı girişimler hız kazanmıştır.1914'de kızlara tıp öğrenimi hariç tutularak Dar'ü-l-fünun'a gitme, ortaöğretim hakkına kavuşan kadınların 1915 yılında açılan İnas Dar'ü-l-fünun'u ile yükseköğretim hakkını kazanması neticesinde bilinçlenen ve bilgilenen kadın sosyal yaşamda önemli aktivitelerde bulunmuştur. Kadın hakları masaya yatırılmış, basın-yayın organlarında buna yönelik faaliyetler başlamıştır. Kadın, basındaki gelişmelerin güçlenmesiyle fikir hayatında yerini almış, basın-yayın faaliyetleriyle hakkını aramaya başlamıştır. Balkan ve Birinci Dünya Savaşı sürecinde erkeklerin savaşta bulunması dolayısıyla kadın, devlet dairelerinde ve çalışma hayatında erkeklerin boşluğunu doldurmuştur. Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadelede, cephede ve cephe gerisinde ülkenin savunulmasında işgallere karşı koymada önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Cumhuriyet'e kadar olan süreçte siyasi arenada hak elde etme söylemini dile getirmemiş ancak kendilerini yetiştirebilecekleri alanlarda yer alarak savaşımalarını sürdürmüştür.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde kadınların eğitimsel ve kültürel alanda gelişme kaydetmesi onların düşünsel, sosyal ve ekonomik bazda haklarını savunarak bilince ulaşmalarına vesile olmuştur. Belirli bir bilinç seviyesine ulaşan kadın en nihayetinde siyasal bazda da etkin olma düşüncelerini gündeme getirmeye başlamıştır. Bu dönemdeki mücadeleler ve edinilen tecrübeler, Cumhuriyet döneminde kadınların siyasal hakları kazanmasında da temel teşkil etmiştir.

1917'de kabul edilen Aile Hukuku Kararnamesi ile çok eşlilikte kısıtlama yoluna gidilmiş, kadına evlenme ve boşanma ile ilgili bazı haklar tanınmıştır. Kararname, kocanın ikinci bir kadınla evlenmesi durumunda ilk eşine boşanma hakkı tanımıştır. Kadına, evlenme sırasında bir sözleşme ile tek eşle evliliği şart koşma hakkı verilmiştir. Nüfusun yarısını oluşturan ve çocuğun yetişmesinde önemli bir rol üstlenmiş olan kadının eğitimden yoksun kalmaması gerektiğini birtakım yazarlar,

şairler, edebiyatçılar ve kimi düşün adamları her fırsatta dile getirmiştir. Şinasi, Şair Evlenmesi adlı yapıtında görücü usulü evliliğe karşı çıkarken, Namık Kemal, Tasvir-i Efkâr ve İbret adlı gazetelerde kadın haklarını savunmuştur. Ahmet Mithat, çok kadınla evliliğe tepkilidir. “*Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer*” diyen Tevfik Fikret, “*bir milletin kadınları o milletin ilerleme derecesinin ölçüsüdür*” diyen Abdülhak Hamit kadının yükselmesine, sorunlarının giderilmesi yönündeki düşüncelere dikkat çekmiştir. Hüseyin Rahmi Gürpınar da kadın-erkek eşitsizliğine vurgu yapmıştır eserlerinde... Ziya Gökalp, “*Türk Medeniyeti Tarihi*” adlı eserinde eski Türklerde kadının konumunu irdelemiş, “*Türkçülüğün Esasları*” adlı eserde de Türk kadını ile ilgili düşüncelerini açıklamıştır. “*Kadın yükselmezse alçalır vatan*” diyen Gökalp nikâhta, boşanmada, mirasta, eğitimde eşitlik vurgusu yapmıştır (Feyzioğlu, 1986: 588-589).

Monarşik ve teokratik yapı sergileyen Osmanlı Devletinin kanunlarında kadınların siyasi hakları söz konusu değildir. Bırakın kadınları, birey hakları konusunda da bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak düşünsel, siyasal ve toplumsal alanda değişim ve gelişim sağlayan Tanzimat hareketi kızlara tanınan eğitim hakkı ile kadınlar arasında aydın bir tabakanın oluşumuna vesile olmuş basın-yayın faaliyetleri ile kadınlar aydınlatılmaya çalışılmıştır. II. Meşrutiyet dönemi kadın hareketleri bakımından daha canlı, daha aktif bir süreçtir. Bu yayınlarda daha ziyade evlenme, çok eşlilik, çalışma, eğitim, sosyal haklar meselesi daha çok işlenmiş olmasına rağmen siyasi hakları savunan yayınlar azınlıkta kalmıştır.

1908’de Meclis-i Mebusan’da dinleyici olarak bulunmak isteyen kadın grubunun hareketi Demet dergisinde şöyle ifade edilmiştir:

“Meramımız, Osmanlı kadınlığının terakkisinde (ilerlemesinde) şu suretle Osmanlı medeniyetinin tealisine (yükselmesine) hizmettir. Çünkü biz mutekidiz (dini bütünüz) ki bir millette kadınların tarz-ı hayatı ve seviye-i efkar (düşünce düzeyi) ve hissiyatı o milletin mir’atı terakkiyesidir (ilerlemenin aynasıdır)”(İnan, 2007: 338).

Değişim ve gelişimin itici güçlerinden birisinin kadın olduğunu dile getiren “*Kadın*” adlı yayın organının baş tarafındaki ibare şöyledir: “*Bir milletin nisvanı derece- i terakkisinin mizanıdır*”(İnan, 2007: 340). Bir ulusun kadınlarının durumu, konumu gelişmişlik düzeyinin ölçüsüdür.

Afet İnan'a göre, "*millet meclisi*" ibaresini ilk olarak bir kadın dergisi kullanmıştır. II. Meşrutiyet'in yaşama geçirilişini kutlayan kadın dergisi "*Yaşasın Millet Meclisi*" başlığını kullanmıştır (İnan, 2007: 340).

II. Meşrutiyet döneminde basın-yayın hayatı daha da güçlenmiştir. Siyasi bir özellik taşıyan Demet Dergisi 1908 yılında yayımlanmıştır. Kadınların eğitilmesi, onlara meslek edinme hürriyetinin tanınması ve her alanda hakkını elde etmesi yolunda çıkan gazete ve dergilerden bazıları; Kadın (1908-1910), Mehasin (1908), Kadınlar Dünyası (1913-1921), Kadın Alemi (1914-1915), Hanımlar Alemi (1913-1918) olarak sayılabilir. 1913-1920 yılları arasında çıkan gazete ve dergilerde kadın hakları dışında milliyetçi söylemlere de yer verilmiştir. Panizlamizm, Türkçülük, Osmanlıcılık, Batılılaşma gibi akımlar karşımıza çıkmaktadır. Bilgi Yurdu Işığı (1919) Dergisi, Türkçülük faaliyetleri ile ilgilenerek kadınlara milli şuuru aşılacak yazılara yer vermiştir. 1918'de çıkan Türk Kadını Dergisi, 1918-1919 yıllarında yayınlanan Genç Kadın Dergisi de bu misyonu taşımıştır. Kadınlık (1914-1915), Kadınlık Hayatı (1915), Kadınlar Oyuncak Değildir (1919), Hande (1916) gibi gazete ve dergiler, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde kadınlarla ilgili yazıları kaleme alan bazı diğer yayınlardandır. Milli Mücadele'nin sesi olan İrade-i Milliye (1919) ve Hakimiyet-i Milliye (1920) gazetelerinde de kadın ile ilgili önemli faaliyetlere yer verilmiştir (Kaplan,1998: 10-11-12-139). Kadın Dünyası Dergisi'nde Azize imzasıyla çıkan bir yazıda kadınların isteklerinin şimdilik siyasi olmadığı, eğitim ve sosyal haklar yönünde olduğu ifade edilmiştir. Kadınlara siyasi hak talebinde bulunanlar bile, o günkü düşünsel seviyenin ve toplumun bu gelişmeye hazır olmadığını savunmuştur.

Tanzimat ve II. Meşrutiyet döneminde kadınlar yardım amaçlı cemiyetler kurmuştur. Kırım Savaşı sırasında yaralılara yardımda bulunan yabancı kadınların faaliyetleri üzerine bizim kadınlarımız da evinden çıkıp bir araya gelmiş ve yardım cemiyetleri oluşturmuştur. Dönemin ilk kadın cemiyetlerinden biri "*Yaralılara Yardım Komitesi*"dir. Başkanlığını Mithat Paşa'nın eşi üstlenmiştir (Kaplan, 1998: 36-37). Bu kadın cemiyetleri aynı zamanda ordunun ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda yardım kampanyaları başlatmıştır. Yardım cemiyetleri ve kadın haklarını savunan cemiyetler dışında eğitim, kültür, ekonomi ve siyasi konularda kadının hak ve hukukunu arayan oluşumlar da yok değildir. Tanzimat sonrası kurulan cemiyetlere

örnek verilecek olunursa; 1908 yılında askerlere, savaş yaralılarına yardım amaçlı olarak Fatma Aliye Hanım tarafından kurulan Cemiyet-i İmdadiye, başkanlığını Halide Edip Adıvar'ın yaptığı Teal-i Nisvan Cemiyeti (1908), kadınların eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesini amaç edinmiştir. Teal-i Nisvan Cemiyeti, kadınların erkeklerle birlikte çalışabileceği düşüncesini genişletme olanağını bulduğu ilk resmi kuruluştur (İnan, 2007: 340). 1912 yılında Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Hanımlar Hey'et-i Merkeziyesi kurulan en uzun ömürlü kadın yardım cemiyetidir. (Kaplan, 1998: 38). Asker Ailelerine Yardım Cemiyeti, Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi (1916), 1909 yılında Esirgeme Cemiyeti, 1913 yılında Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti (Kadın Haklarını Savunma Derneği) ve 1908'de İttihad ve Terakki Kadınlar Şubesi hayata geçirilmiştir (Kaplan 1998: 38-42). Bu dönemde kadınların siyaset ve milli meselelerle ilgilenmeleri yönünde telkin ve teşvikleri görmekteyiz. Osmanlı Kadınları Müdafaa-i Milliye Heyeti 1913 yılında kurulmuştur. Balkanlarda ve Rumeli'de Türklere yapılan zulmü kınamış ve savaşın yaralarını sarmak için çaba göstermiştir. Ordunun ihtiyacını gidermeyi amaç edinen heyet, kadınların bilinçlenmesi yolunda milli bir şuur yaratmayı da hedeflemiştir (Kaplan, 1998: 44).

Meşrutiyet öncesi başlatılan yardım faaliyetleri sonrasında hayata geçen cemiyetler 1908 yılı ile birlikte yaygınlaşmıştır. Cemiyetlerin bir kısmı kadın haklarını savunmuş, bir kısmı milli amaçlar içermiştir (Kaplan, 1998: 58-59).

Osmanlı döneminde kadınlar siyasi parti bünyesinde bir araya gelmiştir. İttihat ve Terakki Partisi'ne bağlı bir kadınlar şubesi açılmış, kadınların siyaset ve milli meselelerle ilgilenmeleri teşvik edilmiştir. İttihatçıların öncülüğünde ayrıca; Teal-i Vatan-i Osmani Hanımlar Cemiyeti, Donanma-i Osmani Hanımlar Cemiyeti, Himaye-i Etfal, Hilal-i Ahmer, Müdafaa-i Hukuk adlı cemiyetler yardım amaçlı olup, milli bir nitelik taşımıştır (Kaplan, 1998: 65).

Balkan ve I. Dünya Savaşı sırasında erkek nüfusun silah altında olması, kadınların memur ve işçi olarak görev yapmasına vesile olmuştur. Böylece kadın çalışma hayatına da katılmıştır.

1.3. Milli Mücadele Dönemi Kadın Hareketleri

Milli Mücadele döneminde işgallere karşı kadınlar Anadolu'nun birçok yerinde mitingler düzenlemiştir. İstanbul ve Anadolu'da düzenlenen mitingler başta İzmir olmak üzere Urfa, Antep, Maraş, Adana ve İstanbul'un işgalini protesto etmek amacıyla yapılmıştır. Halk işgaller hakkında bilgilendirilmiş ve onlara işgallere karşı mücadele çağrısı yapılmıştır. Padişaha, İstanbul Hükümeti'ne, işgalci güçlerin hükümet başkan ve eşlerine işgal ve zulümleri kınayan ve protesto eden telgraflar göndermiştir. Üsküdar, Kadıköy, Fatih ve Sultanahmet mitingleri İstanbul'un önemli tepki kaynağı olmuştur. Sultanahmet Meydanı'ndaki mitingde, daha sonra ilk kadın milletvekillerinden biri olarak görev yapan Muallimler Cemiyeti Reisi Nakiye Elgün Hanım nutkunda;

“.....biz de daima sizinle beraber olacağız, yanınızdan, önünüzden ayrılmayacağız. Hayatınızdan ziyade sevdiği evladını vatan sevgisine feda eden kadınlarımızın can ile sevdiği İstanbul için canını feda edeceğine elbette inanırsınız”
(Arıburnu, 1975: 66)

diyerek, İstanbul kadınlarının erkekleriyle birlikte mücadele içerisinde olacaklarına dair inancını dile getirmiştir.

İstanbul'da ilk miting, 19 Mart 1919'da İnas Dar'ü-l-fünun öğrencileri ile Asri Kadınlar Cemiyeti üyeleri tarafından düzenlenmiş ve işgal güçleri protesto edilmiştir (Kurnaz, 1996: 257). İstanbul mitingleri önce İzmir, daha sonra İstanbul ve diğer bölgelerin işgalini protesto etmiştir. Halide Edip Adıvar, bu mitingin en önemli kadın kahramanı olmuştur. Bu sürecin basın hayatına damgasını vurmuş kadınlarımız Halide Edip Adıvar ve Müfide Ferit'tir. İrade-i Milliye ve Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinde Milli Mücadele'yi halka anlatmış ve bu mücadelenin içselleştirilmesine katkıda bulunmuşlardır. Halide Edip *“İzmir'den Bursa'ya”*, *“Ateşten Gömlek”*, *“Dağa Çıkan Kurt”* adlı eserlerinde halkı cesaretlendiren cümleler kaleme almıştır. Adıvar, *“Türk'ün Ateşle İmtihani”* adlı eserinde Onbaşı Halide'yi tahlile çalışmış, Batı Cephesi'nde Miralay Asım ve Binbaşı Mükremin'in O'na *“Onbaşı”* ifadesini kullandıklarını görmekteyiz (Adıvar, 2007: 2299). Ankara'da Genelkurmay'da, Batı Cephesi Karargâhı İkinci Şube'de çalışmış, sonra çavuş ve İzmir'in işgali sırasında da başçavuş olmuştur (Çaka, 1948: 78). Müfide Ferit, İzmir'in işgalini *“Kara Haber”* başlıklı yazısında milli bir hisle yazıya dökmüştür (Kurnaz, 1996: 263). Milli Mücadele sürecinde Türk kadını birtakım oluşumlarla teşkilatlanma yolunu da

seçmiştir. Mücadeleye ayni ve nakdi yardım sağlamak amacıyla çalışmıştır. Asri Kadınlar Cemiyeti, Hilal-i Ahmer Kadın Kolları, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti bu milli hisle fedakârca çalışmıştır. Cemiyetler sadece yardım amaçlı çalışmamış, işgaller karşısında İstanbul Hükümeti'ne, padişaha, işgalci güçlerin hükümetlerine kınama ve protesto telgrafları göndermişlerdir.

Milli Mücadele döneminde de bazı cemiyetler kurulmuştur. Bunlara; Türk Ocakları, Hilal-i Ahmer, Asri Kadınlar Cemiyeti, Muallimler Cemiyeti ve en önemli cemiyetlerden olan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti örnek verilebilir (Kaplan, 1998: 83-84). Bu cemiyetler de yardım faaliyetlerini yürütmüş, işgalleri protesto telgrafları çekmiş, halkı işgaller ve işgalcilerin amaçları konusunda bilinçlendirmeye çalışmıştır. Ayrıca Heyet-i Temsiliye ve Anadolu Ajansı ile temas kurmuştur. Merkezi Sivas olmak üzere kurulan "*Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*", Türk kadınlarının milli mücadeledeki yeri ve önemini göstermesi açısından dikkate değer bir oluşumdur. Cemiyet, Sivas Valisi Reşit Paşa'nın eşi Melek Reşit Hanım ve arkadaşları tarafından kurulmuş ve birçok şubeleri açılmıştır. İşgaller karşısında İtilaf devletleri ve İstanbul hükümetine karşı protesto telgrafi çekmiş, orduya ayni ve nakdi yardım kampanyaları başlatmıştır. Milli mücadeleye katılmak üzere Anadolu'ya geçenlere kutlama mesajları göndermiştir. Cemiyet, Heyet-i Temsiliye, Ankara hükümeti ve Mustafa Kemal Atatürk ile sürekli iletişim içerisinde olmuştur. 1925 tarihli "*Kadınlar Halk Fırkası*" ve sonrasında kurulmuş olan "*Türk Kadınlar Birliği*" adlı teşkilatlar, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin devamı niteliğinde sayılabilir.

II. Meşrutiyet itibariyle toplumsal bazda çeşitli faaliyetler sergileyen Kastamonulu kadınlar, askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için ayni ve nakdi yardım toplamıştır. Milli Mücadele'nin başlamasıyla Kastamonu 16 Eylül 1920 yılında Kuvva-i Milliye ile birleşmiş ve 27 Eylül 1919'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin şubesi burada fiilen açılmıştır (Eski, 1996: 250). Cemiyetin kadınlar şubesi de faaliyete geçirilmiştir. Kastamonulu kadınlar 1919'da ilk Türk kadın mitingini düzenlemiştir (Eski, 1996: 250). İşgalleri protesto etmek amacıyla Zekiye Hanımlar, Saime Hanımlar, Bedriye Hanımlar vs. işgalci devletlerin hükümetlerine protesto telgrafi çekmişler, İngiltere, Fransa, İtalya gibi işgalci güçler kınanmış ve işgal bölgesinden ayrılmaları istenmiştir.

Milli Mücadele’de kadınlar mitinglerde ve basın-yayın organlarında, cemiyetler kurarak teşkilatlanmalarda, cephe ve cephe gerisinde verilen mücadelede anahtar bir rol üstlenmiştir. Fiili olarak cepheye katılan Kara Fatma, Asker Naime, Kılavuz Hatice, Tayyar Rahmiye, Binbaşı Ayşe gibi önemli kadın isimler tarihte yerini almıştır. Kılavuz Hatice olarak anılan Hatice Hanım, Fransızlara yanlış kılavuzluk yapmış, onları Karboğazı’na sıkıştırarak yanıltmıştır (Mısıroğlu, 1976: 98). Osmaniye ve civarının Fransızlar tarafından işgal edilmesi üzerine tesis edilen Kuvva-i Milliye’ye dâhil olan kadınlar arasında “*Onbaşılık*” rütbesine yükseltelen yirmi beş yaşındaki Rahime Kadın da vardır (Hatipoğlu, 2010: 292). Fransızlar ile yapılan mücadelede şehit düşen ve iki ateş arasında kalan iki arkadaşını korumak için ileri atıldığından kendisine ‘‘*Tayyar (Uçan) Rahmiye*’’ adı verilmiştir. Fransız karargâhına yapılan hücumda arkadaşlarının tereddüdlerini gören Tayyar Rahmiye; ‘‘*ben kadın olduğum halde ayakta duruyorum da siz erkek olduğunuz halde yerlerde sürünmekten ve saklanmaktan utanmıyor musunuz?*’’ diyerek tepkisini ifade etmiştir (Tansel, 1988: 43). Milli Mücadele’deki kahramanlıkları şairlerin dizesine ilham kaynağı olan kadınlardan biri de Rahime Kadındır (Hatipoğlu, 2010: 295).

Şair Ahmet Vefa Aray Rahime Hatun’a şu şekilde hitap etmiştir:

Rahime Onbaşı

Al poşusu altında işlemeli terliği,
 Korurdu, gölgelerdi o gür saçlı tunç başı.
 Göğsünde çapraz çapraz beldeki fişekliği.
 Omuzdaki filinta en candan arkadaşı.

O, bir kadındı, ama değişmezdi erkeğe,
 Bakışı hançer hançer saplanırdı yüreğe,
 Koşardı en ön safta Kurtuluşa ermeğe,
 Titretirdi narası en uzak dağı taşı...

Kurşunu her hedefi yıkardı, sarsılmadan,
 Fransız işgalinde gözünü bürürdü kan.
 Siperlere sinince dögüş sabahı düşman.
 Atıldı üstlerine hiç sayıp savaşı!

Mavzer, mitralyöz, bomba... Onun için ötüştü.
 O, yılmadı düşmanla ercesine dögüştü.
 “Ya hürriyet ya ölüm” diyerek şehit düştü!
 Ne mutlu akıtmadı, kan yerine gözyaşı...

Kahraman Osmaniye: Büyük, küçük, oğul, kız
 Her yıl “Yedi Ocak” ta Onsuz bayram yaparız,
 Rahmet dileriz sana, sen öldünse biz varız,
 Mezarın gönlümüzde ey, Rahime Onbaşı!

Milli Mücadele kahramanlarından Kara Fatma (Fatma Seher)da gösterdiği fedakârlıkla dikkati çekmektedir. 1944 yılında yayınlanan hatıralarının sonuna eklediği “*Üsteğmenlik Maaşımı Ne İçin Kızılay’a Terkettim*” başlıklı paragrafında, bütün çalışmalarını bir menfaat beklemezsizin yaptığından, buna karşılık üsteğmenlikle lütuflandırıldığı rütbeye karşılık verilebilecek aylığını bırakmayı vatani bir görev saydığından bahsetmiştir (Tansel, 1908: 37). Aynı şekilde, Zonguldak’taki Fransız birliğinden bir makineli tüfek ile Türklere sığınan Cezayirli subay Muhammed ile evlenmeye karar veren ve fakir bir Türk kızı olan Hatice Kadın, gelinlik elbisesini henüz giymeden satmış ve bedeli olan otuz lirayı Kızılay’a bağışlamıştır (Tansel, 1991: 105).

Kırk asırlık Türk Yurdu olarak kabul edilen Hatay’ın Türkiye Cumhuriyeti’ne katılımı yönünde verilen mücadelede, kadınların misyon yüklenmiş olduklarını görmekteyiz. Mustafa Kemal Paşa’nın 15 Mart 1923 tarihinde Adana’ya yaptığı bir seyahat esnasında, Antakya ve İskenderunlular O’nu siyah bayraklar giyinerek karşılamışlardı. Bu sırada karalara bürünmüş bir sıra hanımın içerisinde dört hanım

kafilenin önüne çıkarak ellerindeki “*Gazi baba bizi de kurtar*” ibaresi yazılı pankartla yolunu kesmişler ve dört hanımın önündeki Antakyalı Affan Efendi’nin kızı Ayşe Fıtnat Hanım kâğıtsız, tasannusuz, ruhtan gelen ve ruha giden nutkunu söylemişti. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa yüksek bir sesle: “*Kırk Asırlık Türk Yurdu, Düşman Elinde Esir Kalamaz*” diyerek tarihi sözünü söylemiştir. Bu durum karşısında törende bulunan bütün insanlar duygulanmış ve ağlamıştı. Bu tablo karşısında kırk sene Alsace-Loren’in matemini tutan Fransızlar bu manzarayı görseydi; Türk sabrının kırk sene uzunluğunda olamayacağını da anlardı. Bu durum Sancak Türklerinin sesini önce Atatürk’e sonra da Atatürk aracılığı ile bütün dünyaya duyurmuş oluyordu. Bu olay Hatay Tarihi’nin Anavatan’a katılmasında önemli bir dönüm noktasını teşkil etmiştir (Hatipoğlu, 2012: 75-76). Antakyalı olan Ayşe Fıtnat Hanım, on dokuz yaşında ve Adana Öğretmen Okulu öğrencilerindedir (Hatipoğlu, 2012: 117).

Kadınlar için yapılan yasal gelişmelerin kökeni belki de; 24 Haziran 1920 tarihli önerge ve buna bağlı olarak çıkan 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nda yer alan “*Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir*” ilkesine dayanmaktadır. İlk kez, millet kelimesi içinde kadın ve erkek ayrımı yapılmaksızın egemenlik hakkı sağlanmıştır (Doğramacı, 1988: 100). Milli Mücadele döneminde Anadolu kadını orduya hizmetini esirgememiş, işgallerin protesto edilmesinde etkin bir rol oynamış, Anadolu’da cemiyetler kurmuştur.

Milli Mücadele Dönemi’nde önemli fedakârlıklar sergilemiş olan Türk kadınının, Mondros Mütarekesi’nin hemen akabinde işgalci güçlerin hükümetlerine protesto telgrafları çekerek cephe gerisinde ve bizzat cephede de gösterdiği özveriyi, emeği, Atatürk çeşitli zaman ve mekânlarda dile getirmiştir:

“Bu son senelerin inkılap hayatında ateşli özverilerle dolu mücadele hayatında milleti ölümden kurtararak, kurtuluşa ve bağımsızlığa götüren karar ve faaliyet hayatında milletin her ferdinin çalışması, çabası, emeği, özverisi ortaya çıkmıştır. Burada en çok yüceltilerek anılması ve daima şükran ile tekrar edilmesi gereken bir emek vardır ki, o da Anadolu kadınının göstermiş olduğu ulvi, çok yüksek, çok kıymetli özveridir. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde Anadolu köylü kadınının üstünde kadın çalışmasını söylemek mümkün değildir ve dünyada hiçbir milletin kadını ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştum, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar emek gösterdim diyemez” (ASD, II: 151-152).

“Kadınlarımız aslında toplum hayatında erkeklerimizle her zaman yan yana yaşadılar. Bugün değil, eskiden beri, uzun zamanlardan beri kadınlarımız erkeklerle baş başa, savaş hayatında, zirai hayatta, geçim hayatında erkeklerimizden yarım adım geri kalmayarak yürüdüler. Belki erkeklerimiz ülkeyi zorla ele geçiren düşmana karşı

süğüleriyle, düşmanın süğülerine göğülerini germekle düşman karşısında varlıklarını ispat ettiler. Fakat erkeklerimizin oluşturduğu ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Ülkenin varlık nedenini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve kadınlarımız olmaktadır. Kimse inkâr edemez ki, bu savaşta ondan evvelki savaşlarda milletin yaşama yeteneğini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, ürünleri pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla beraber, sırtıyla, kağınsıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin savaş malzemesini taşıyan hep onlar, hep o ulvi, o özverili, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Bundan dolayı, hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle sonsuza dek kutlayalım ve büyük saygı gösterelim” (ASD, II: 152).

“Oğullarını ve kocalarını cephenin ateş hattına gönderen ihtiyar babalar ve analarla, genç kadınlar kağı ve öküzden ibaret bir mukaddes varlık olan vasıtalarının başına geçerek orduyu takip etmişler ve malzemelerinin ilkelliğine rağmen, ruhlarındaki gayret ve fedakârlık hisleri ile düşmanın binlerce otomobilden oluşan bir muazzam nakliye sistemi teşkil eden ilmi vasıtalarıyla rekabet eylemişlerdir” (ASD, I:322).

Kurtuluş Savaşı’nda erkeklerin yanında kahramanca savaşan Kara Adile Hanım, Atatürk Tarsus’a geldiğinde önünde diz çöküp, Atatürk’ün ellerine sarılmış. Atatürk Adile Hanım’ı yerden kaldırttıktan sonra gözleri yaşla dolu şöyle demiştir: *“Kahraman Türk kadını sen yerlerde sürünmeye değil, omuzlarımız üstünde göklere kadar yükselmeye layıksın”* (Arıkan, 1984: 15). Bu söylem, Türk kadınının yerini ifade etmesi açısından önem taşımıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE TÜRK KADINININ ÖZEL VE KAMU HUKUKU ALANINDAKİ HAK KAZANIMLARI

2.1. Türk Kadınının Özel Hukuk Alanındaki Hak Kazanımları

Tarihî süreç içerisindeki geçerli hukuk sistemleri incelendiğinde kadının evlenme, eş seçme, boşanma, velayet, çalışma gibi kimi haklardan yoksun olduğu görülmektedir. II. Mahmut döneminde kadın eğitime önem atfedilmiş olup, kız çocuklarına yönelik okullar açılmıştır.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinden başlayıp Cumhuriyet'e kadar uzanan süreçte, cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması yönünde çaba sarf edilirken bir taraftan da kadının toplumda daha iyi bir noktada konumlandırılması için çalışmalarda bulunulmuştur.

Toplumsal yapıdaki değişimler aşama aşama gerçekleştirilmiştir. Atatürk'ün, Türk İnkılabının gerçekleştirilmesine yönelik belirlediği stratejisinin de bu yönde olduğunu söylenebilir. Türk kadınının ilk hak kazanımı özel hukuk alanında olmuştur. Çağdaşlaşma olgusu içerisinde çağdaş toplumun yaratılması hedeflenmiştir. Çağdaş değerlerden biri de eşitliktir. Öncelikle, çağdaş toplumun temeli olarak kabul edilen çağdaş aile algısında bu eşitlikçi düzenin hayata geçirilmesi önemlidir.

Kadın, 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim alanında cinsiyet ayrımcılığını bertaraf etmiş, bu alanda fırsat eşitliğine kavuşmuştur. Eğitim kurumlarında karma eğitim sistemine geçilmiştir. 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu ile evlenme, boşanma, miras konularında hak sahibi olmuştur. 25 Ekim 1917 yılında hayata geçirilen Aile Hukuku Kararnamesi aile hukukunda, erkeğin mutlak boşanma hakkına ve çok eşliliğine sınırlandırma getirmiş olsa da kararname 19 Haziran 1919'da yürürlükten kaldırılmıştır (Turan, 1995: 218). Kararname evlilik yaşını erkelerde on sekiz, kızlarda on yedi olarak belirlemiştir. Medeni hukukta yol kat edemeyen bu kanunun boşluğunu Türk Medeni Kanunu doldurmuştur. Kadın aile içerisinde elde ettiği güç ve yetki paylaşımını daha sonra siyasal yaşamda da elde etmiştir. Demokratik prensipler ilk olarak aile içerisinde yaşama geçirilmiş, bu da

Türk Medeni Kanunu'nun kazanımları ile olmuştur. Özel hukuk alanında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, dolayısıyla aile içi karar mekanizmasında kadının da etkin olması aile içerisinde demokrasi olgusunun yaşama geçtiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Kadınlara seçme - seçilme hakkının verilmesi ve kanunların tüm bireylere eşit şekilde uygulanması ile de kamu yaşamında demokratik olgular yaşama geçirilmiştir. Kadının çalışma hayatına, işgücüne katılımı, yerel ve merkezi yönetimlerde yer alması, siyasal karar alma mekanizmasında etkin olması, kamusal yaşamda demokratik tutum ve tavırların kabullenilmiş olduğunu göstermiştir.

2.2. Türk Kadınının Kamu Hukuku Alanındaki Kazanımları

Cumhuriyet'in ilanına kadar çok derinden hissedilmeyen kadının siyasi taleplerinin, 1923'den itibaren ciddi şekilde gündeme geldiğinden bahsedilmiştir. Türk kadınının siyasi yaşama katılımı üç aşamalı bir süreci kapsamaktadır.

Kadının sosyal, ekonomik ve özellikle de siyasi hayata aktif katılımında karşılaşılan sıkıntılar her daim tartışılan bir konu olmuştur. Modernizmi, demokrasiyi ve temelde cinsiyet eşitliğine dayalı bir toplum ortaya koyma arzusundaki Cumhuriyet, kadın hakları konusunda yeni bir anlayış, yeni bir bakış açısı ortaya koymuştur. Türk kadınının siyasi temsili tartışmaları Cumhuriyet ile birlikte hız kazanmıştır.

Meşrutiyetten itibaren basın yoluyla haklarını irdeleyen, çeşitli derneklerde görev yapan kadınlar, idari ve siyasi kademelerde aktif rol üstlenebilmek için mücadele içine girmiştir. Bir eş, bir anne olarak toplumda konumlanan kadın, bir takım faktörlerin etkisiyle de bu hedefini tam anlamıyla hayata geçirememiştir.

Milletvekili seçilmeden önce siyasi talepleri ile tanınan kadınlar Halk Fırkası henüz kurulmadan önce "*Kadınlar Halk Fırkası*"nı kurmuşlar kadının siyasi, sosyal ve ekonomi alanında yükselmesini hedeflemiştir. 16 Haziran 1923 yılında Nezihe Muhittin tarafından kurulan "*Kadınlar Halk Fırkası*" ilk siyasi teşkilat olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar siyasi bir oluşum algısı yaratmış ise de kadının eğitim ve sosyal alanda geliştirilmesini amaçlamıştır. Fırkanın Genel Sekreteri Şükufe Nihal, parti programının amacının kadının sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda haklarını temin etmek olduğunu dile getirmiştir (Sezer, 1998: 893). Bu dönemde siyasi hakları elde edemeyen kadınların bu çalışmaları olumsuzlukla sonuçlanmıştır. Fırka

dönemin kadın algısını değiştirememiş, henüz bu düşünceye hazır olmayan toplum ve idari yapı dolayısıyla uzun ömürlü olamamıştır. Halk Fırkasının kadınlar kolu olan “*Kadınlar Halk Fırkası*” adlı bu siyasi teşkilatın amacı, “*memleketin her noktasında siyasi, sosyal, iktisadi ve bütün meselelerde geri durumda bulunan kadınlara yardım etmek*” şeklinde ifade edilmiştir (Kaplan, 1998: 140). Bu konuda kadınları bilinçlendirmek adına toplantılar düzenlemiş, uluslararası düzeydeki kadın cemiyetleri ile iletişimleri olmuştur.

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, dönemin kitlesel hareketlerine yön vermiş, her ne kadar vatanın kurtuluşu söylemi ile yola çıkmışsa da siyasi misyon yüklenmiş olduğu da söylenebilir (Kurnaz, 1996: 271). Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti’nden sonra kurulan Cumhuriyet’in ilk kadın cemiyeti, 1923 tarihli “*Türk Kadınlar Birliği*”dir. Yönetmeliğini 1927 yılında değiştirerek, siyasi hakların elde edilmesi yönünde çalışan ilk kadın derneği olmuştur. 7 Şubat 1924’te “*Türk Kadınlar Birliği*”ni kuran kadınlar amaçlarının, kadınları sosyal ve siyasal haklarını elde edecek olgunluğa erdirmek şeklinde ifade etmiştir. 1927 yılında birliğin tüzüğüne, kadınlara siyasi haklar sağlamayı amaçlayan bir hüküm eklenmiş ve o yıl yapılacak seçimlere kadınların katılmaları hedeflenmiştir. “*Kadınlar Halk Fırkası*”nın başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından kurulan “*Türk Kadınlar Birliği*” adlı teşkilat, kadınların toplumdaki yerini güçlendirme, kadınları meslek sahibi yapma, kadını bilinçlendirme, inkılapları topluma benimsetme gayesini taşımış, daha sonra siyasi isteklerine de vurgu yapmıştır. Yönetmeliğini değiştirerek Türkiye’nin ilk siyasi kadın derneği haline gelmiştir. Basın-yayın organlarında düşüncelerini gündeme taşıyan kadınlar Anayasa’da, kadınların seçime katılmalarını sağlayacak bir maddenin olmaması dolayısıyla hedeflerine ulaşamamıştır. Birlik, siyasi taleplerini, 1926 ve 1927 yıllarında güçlendirmiştir. Belediye seçimlerine katılma hakkının kazanılması sonrasında Türk Kadınlar Birliği faaliyetleri genişlemiş ve CHF’ye yazılan kadın üye sayısı artmıştır (Kurnaz, 1996: 272). Bu süreçte, kadınları siyasi platforma çekmek için bir anlamda davetiye tarzı yazılar yayınlanmıştır. 1923 tarihli “*Kadınlar Halk Fırkası*” ve sonrasında kurulan “*Türk Kadınlar Birliği*” Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti’nin devamı niteliğinde sayılabilir.

Türk Ocakları da kadına birtakım hakların tanınması yolunda çalışmalarda bulunmuştur.1926 yılında Süreyya Hulusi adında bir kadın Türk Ocağı'nda yaptığı bir konuşmada, Türk kadınına seçme ve seçilme haklarının verilmesinin gerekliliğinin altını şöyle çizmiştir:

“Türk kadını tarihte siyasal rol oynamıştır. Kadın kendi benliğini idrak eder. İktisadi sahada haiz-i tesir olursa neden memleket işlerinde geri kalsın. Herkes anadan vatan dersi alırken ne için o vatanın idaresi ve mukadderatı mevzu-u bahis olduğu zamanda mahmul vaziyette bırakılır. Vatanda tüten ilk ocak eğer kadın parmağı ile tutuşmuşsa ve eğer vatan o ocakların müşterek bir ifadesi ise öyle zannediyorum ki vatan ve kadın bir diğerinden ayrılmayan iki mefhum teşkil ederler...”(Sezer, 1998: 893-894).

Türk Kadınlar Birliği, 1935 yılında uluslararası Dünya Kadınlar Birliği toplantısına ev sahipliği yapmıştır.1949 yılında yeniden kurulmuş ve Türk Kadınlar Birliği1954 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile “*Kamu Yararına Çalışan Dernek*” statüsünü elde etmiştir. Türk Kadınlar Birliği halen CEDAW’ın sekretaryasını yürütmektedir.

Türk kadını 1930, 1933 ve 1934 tarihli kanunların kabulüyle siyasi platformda yerini almıştır.

2.2.1. Türk Kadınının Yerel Yönetimlere Katılımı

Cumhuriyet’in ilanına kadar çok derinden hissedilmeyen kadının siyasi taleplerinin, 1923’den itibaren ciddi şekilde gündeme geldiğinden yukarıda bahsedilmişti.

I. Meşrutiyet Anayasası olan Kanun-i Esasi’nin 65. maddesinde elli bin erkek nüfusa bir mebus seçilmesi öngörülmüştür. 1876’da kadınların siyasi hakları söz konusu edilmemiş sadece erkekler bu hakka dahil olmuştur. Değil, kadınların seçime katılmaları nüfus bile sayılmamışlardır. TBMM’nin IV. toplanma yılının on yedinci toplantısının yapıldığı Nisan 1923’te, bu sayının savaş dolayısı ile erkek nüfusu azaldığından yirmi bine indirilmesi düşüncesi teklifi ile TBMM’de gündeme gelmiş ve kabul edilmemiştir. Tunalı Hilmi Bey teklifinde, kadınların da bu milletin bir ferdi olarak sayılmasını ve mebusların seçilmesi hususunda, erkek nüfusu dışında kadın nüfusunun da dikkate alınmasını öne sürmüştür. Kadınlara bu hakların verilmesini isteyen meclis üyelerinin düşüncesi “*hakların verilmeden ziyade alınacak bir hak olduğu*” yönündeydi. 1923 yılı Nisanında kadını mecliste mebus seçimi için

yapılacak nüfus sayımına bile kabul etmeyen zihniyet 1930 kanunu ile kısmen alaşağı edilmiştir (İnan, 1970: 70-71).

2.2.1.1. 3 Nisan 1930 Tarih ve 1580 Sayılı Belediye Kanunu

1923 yılının Nisan ayında “*İntihab-ı Mebusan Kanunu*”nun görüşüldüğü sırada kadına seçme hakkının verilmesi konusu oldukça tartışılmıştır. Kadınlara siyasi hak tanımak bir yana kadının milletvekili seçimine temel olan nüfus sayımında sayılmak düşüncesi bile büyük tepki ile karşılanmıştır.

Kadınlara eğitim ve hukuk alanında verilen hakların bir devamı niteliğinde olan siyasi hakların ilki 3 Nisan 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu’dur. 3 Nisan 1930 tarihli Belediye Kanunu’nda seçme ve seçilme hakkı Türk kadınına tanınmış, kadına kısmen seçim hakkı verilmiştir. Bu kanunun 23. maddesi ile belediye seçimlerinde seçme hakkını, 24. maddesi ile de belediye seçimlerinde seçilme hakkını elde etmiştir. 3 Nisan 1930 yılında Belediye Kanunu ile kadınlar ilk kez belediye seçimlerinde oy kullanma ve belediye meclislerine seçilme hakkını elde etmiştir. Belediye Kanunu’nun 23. ve 24. maddeleri dışında, 15. ve 19. maddelerin 7. fıkrası ile 23. 33. ve 83. maddeleri değiştirilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 3, C. 18, İ: 3, s. 3).

1930 yılında yapılan belediye seçimlerinde İstanbul İl Meclisi Üyesi seçilen Latife Bekir’in belediyeciliğin her şeyden önce büyütülmüş bir ev idaresi olduğunu belirttiğini dile getiren Huriye Yıldırım, yerel yönetimlerin erkeklerden çok kadınları etkilediğini ifade etmektedir. Elektrik, doğalgaz ve suyu kullanarak ev işleri yapan, ulaşım hizmetleriyle alışveriş yapıp, çocuğunu okula götürüp getiren, onları çocuk parkına götüren, aile içi şiddet gördüğü zaman yerel yönetimlerin hayata geçirdiği kadın ve çocuk sığınma evlerine giden kadın için yerel yönetimlerin önemine vurgu yapmıştır(<http://akademikperspektif.com/2013/03/08kadinin-siyasaltemsil-yetersizligi> (Erişim Tarihi:18.08.2013)).

Kadının siyasi hak talebi 1927 yılında Meclis’te askerlik yükümlülüğü kararı görüşülürken gündeme gelmiş ama tartışmalar yine bu talebi sonuçsuz bırakmıştır. Kadınlara siyasi hakların tanınması için zamanın çok erken olduğunu, ileride bu hakların verileceğini söyleyen bir kısım meclis üyeleri vardır. Kadınların siyasi hak talepleri zaman zaman gündeme gelmiş ise de bir türlü kabul ettirilememiştir. Kadın

hakları ile ilgili olarak ilk önemli gelişme, 20 Mart 1930 yılında TBMM’de Belediye Kanunu görüşülürken, kadınların belediye seçimlerine katılması talebi gündeme gelmiş, 316 milletvekilinin 198’inin kabul oyu ile kadınlara siyasi hakların tanınması kabul edilmiştir. Bu konudaki ikinci basamak, kadınlara muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerine katılma hakkının Meclis’te kabul edilmesi olmuştur. 28 Ekim 1933 yılında 1924 Anayasası’nın 20. ve 30. maddeleri değiştirilerek bu hak kadınlara verilmiştir.

Leyla Kaplan çalışmasında 12 Ağustos 1930 tarihli Christian Monitor gazetesine yer vermiştir.

“Fransız kadınlarının seçime katılma isteklerini, 1923 yılında 22 oy farkla Fransa Meclisi reddetmiştir. Bu cesaret kırıcı bir davranış örneğidir. Bugün ise TBMM belediye seçimine kadınların katılmasını sağlayan bir kanunu kabul etmiştir. Türk kadınlara devlet işlerinde daha fazla bir oy hakkı sağlamakla Fransızlardan ileriye gitmiş olan Türkiye ve Türk hükümetinin amacı, kadın ve erkeğin yalnız sorumluluk konusunda değil ayrıcalık konusunda da aynı haklara sahip olmasını temin etmektir. Türkiye’de feministler, Fransa’da bulunanlara göre daha azdır ve çalışmaları sınırlıdır. Buna rağmen Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk’ün desteği bulunmaktadır.”

Şeklinde yorumunu kaleme almıştır. Kaplan, gazetede kadın hakları konusunda Türkiye ile Fransa’nın karşılaştırıldığını belirtmektedir (Kaplan, 1998: 174-175).

Kadınlar belediye seçimlerine katılma hakkını elde etmeden önce CHF’ ye katılmıştır. Yerel yönetimdeki kadın temsilcileri partide ya da cemiyet faaliyetinde yer almış kadınlardı. Partinin 9 Eylül 1923 yılında yayınlanan yönetmeliğinde *“parti üyeleri arasında cinsiyet ayrımına gidilmeyeceği”* belirtilmiştir. CHP’nin programında 1947 yılında *“partimiz kadın ve erkek bütün yurttaşları hak ve vazifede eşit tutar”* hükmü yer almaktadır (Kaplan, 1998: 197). Programda kadınların eğitim anlamında da erkeklerle eşitliği dile getirilmiş kadınların bilgi seviyesinin artırılması için öğretim kurumlarının açılmasını görev addettiği belirtilmiştir.

Türkiye’nin ikinci siyasal, ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası”nın programında kadınlara ilişkin bir ibare söz konusu değildir. Türkiye Cumhuriyeti’nin üçüncü siyasal, ikinci muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası, programının 11.maddesi’nde *“fırka tek dereceli seçim uygulamasının sağlanmasına ve siyasi hukukun Türk kadınlığına temsilini müdafaa edecektir”* şeklindeki hükmünde kadına yer vermiştir. Kadınlar partiye ilgi göstermiş ve parti üyeliği görevini üstlenmiştir. Belediye seçimlerinde seçme ve seçilme

hakkının kadınlara teslim edilmesiyle, bu anlamda Serbest Cumhuriyet Fırkası demokratikleşme yolunda verilen mücadelede yerini almıştır.

Gümüşhane milletvekili Ali Fethi Bey, belediye seçimlerine karıştırılan fesat ve yolsuzluklar hakkında Dâhiliye Vekili'nden açıklamada bulunmasına dair bir takrir (önerge) vermiştir. Ali Fethi Bey, demokrasinin geçerli olduğu ülkelerde vatandaşın sandık başında oy kullanmasının bir vatan borcu ve medeni bir vazifesi olduğunu ifade etmektedir. 1930 yılı seçiminde iki fırkanın rekabet halinde karşı karşıya geldiğini belirtmiş ve CHF'nin oyunu arttırmak için yolsuzluğa başvurduğunu dile getirmiştir. CHF'nin, SCF seçmeninin oy vermesini engelleme yoluna gittiğini, defterde adlarının olmadığını SCF seçmeninin oy kullanamayacaklarını söyleyip, sandık başından geri gönderdiğini ifade etmiştir. Sahte imza ve parmak iziyle SCF seçmeninin oyunu, CHF' ye aktardığı iddiasında bulunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 3, C. 22, İ. 4, s. 16 - 17).

Günümüzde kadınların yerel yönetimlerde olması gerektiği gibi yer almadığını görmekteyiz. Kadınların belediye başkanı, belediye meclis ve il genel meclis üyeliğinde temsili oldukça düşüktür (bkz. Tablo: 9, s.129). 1999 yerel seçiminde; 3215 belediye başkanından sadece 18'i kadındır. Kadın belediye başkanının toplamdaki oranı % 0.6'dır. 2004 yerel seçiminde 3225 belediye başkanından sadece 18'i kadındır. Toplamdaki oranı yine % 0.6'dır. 2009 yılında yapılan en son yerel seçim sonucunda ise durum şöyledir; 2948 belediye başkanından 27'si kadın belediye başkanıdır. Toplam içindeki oranı ise biraz artış göstermekle beraber % 0.9'dur. 1999 yılı seçimlerinde 34084 belediye meclis üyesinden 541'i kadın üyedir. Toplam içindeki kadın üye oranı % 1.6'dır. 2004 seçiminde ise, 34477 belediye meclisi üyesinden 834'ü kadın üyedir. Kadın üyenin toplam içerisindeki oranı % 2.4' tür. 2009 seçiminin sonucuna bakacak olursak; 31790 belediye meclis üyesinden 1340'ı kadındır. Kadın üye oranı % 4.2'dir. 1999 seçiminde 3122 il genel meclis üyesinden 44 kadın üye olup toplamdaki oranı % 1.4' tür. 2004 seçim sonucunda 3208 il genel meclis üyesinden 58'i kadın üyedir. Kadın il genel meclis üyeliği oranı % 1.8'dir. 2009 yılı son seçiminde ise bir miktar artış sağlanmıştır ve 3379 il genel meclis üyesinden 110'u kadın olup oranı % 3.3'tür. Söz konusu artış arzu edilen oranda olmamış ve temsil oranı sınırlı kalmıştır (bkz. Tablo: 8, s.129)

2.2.1.2. İlk Yerel Seçimden Günümüze Kadın Yerel Yönetimciler

Türkiye’de yerel seçimler 1930, 1946, 1950, 1955, 1963, 1968, 1973, 1977, 1984, 1989, 1994, 1999, 2004, 2009 yılları itibariyle yapılmıştır. Türkiye’nin 15. yerel seçimi 30 Mart 2014 tarihinde yapılmıştır.

1930 yerel seçimleri Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk çok partili seçimidir. Seçime CHF ve SCF katılmıştır. 502 seçim bölgesinden 22’sini SCF kazanmıştır (Turan, 1995: 303). Yapılan seçim sonucunda henüz kadınlar yerel yönetimde söz sahibi olamamıştır. Seçim öncesi iki parti arasındaki rekabet ve propaganda çalışmaları ile çok sayıda kadın partilere katılmış, bu kadınlardan biri olan Adile Hanım neden CHF’den değil de SCF’den aday olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

“Halk Fırkası bize kitle olan sulh zamanında refah vadetti. Fakat bu refah gelmedi. Ben kadınlık namına erkeklerden ayrı bir tez görmüyorum. Türk kadını da erkeğinin yanında aynı haklara sahip olacaktır. Büyük bir kadınlığın evde, mesaide, mecliste, kamuoyunda, politikada bulunması tabii hakkıdır. İşte ben bunu müdafaa edeceğim” (Kaplan, 1998: 200) .

Müfide İlhan, 1950 yerel seçimlerinde Mersin’den seçilen ilk kadın belediye başkanı olmuştur. 1912 yılında Mersin’de doğan Müfide İlhan, Mareşal Fevzi Çakmak’ın kardeşi, Nafiz Çakmak’ın kızıdır. “Müstakilleri Destekleme Cemiyeti” adlı bir dernek kurmuş ve “Mücadele” adında bir dergi çıkartmıştır. İzmit’te Türk Kadınlar Birliği şubelerini kuran İlhan, 1996 yılında Bodrum’da hayatını kaybetmiştir (bkz. Fotoğraf: 5, s.132).

Tek parti döneminde belediye başkanı seçilmiş herhangi bir kadın başkana rastlanılmamıştır. Çok partili dönemde siyasi partilerin katıldığı ilk belediye seçimleri 3 Eylül 1950 tarihinde yapılmıştır. Ankara merkez ilçesinde bulunan 58belediye üyesinden biri de Saadet Teker Hanım’dır. Çankaya ilçesinde de Advieye Fenik ve Filyet Arman adlı kadınlar belediye meclisine seçilmişlerdir. 1950 seçimlerinde üyesi bulunan Mersin Belediye Meclisine, Melahat Tekeli ve Müfide İlhan Hanım’lar seçilmişlerdir. Türkiye’nin ilk kadın belediye başkanlarından biri olan ve Midyat’tan seçilen Zekiye Midyat, 27 Mayıs 1960 ihtilaline kadar görevde kalmıştır. Jale Bora belediye meclisini seçiminde, Türkiye’de ilk ilçe kadın belediye reisi olmuştur. Leyla Kaplan, “İlçeler ve Belediye Dergisi”nin 1957 Aralık sayısında Jale Bora ile ilgili olarak “ Gölcük Belediye Reisi’ne bir hanım seçildi; Gençlerde

adem-i itimad oyu ile düşürülen Gölcük Belediye Reisi İbrahim Şentürk'ün yerine yapılan seçimde beş muhalife karşı 14 oyla Jale Bora seçilmiştir'' şeklinde verilen bilgiyi paylaşmıştır (Kaplan, 1998: 196). 1956 yılında Ankara Belediye Meclisine Advie Fenik, Şeminur İnanç, Nezihe Korur, Perihan Parla seçilmiştir (Kaplan, 1998: 196). Büyük şehirlerde belediye meclislerinde bulunan kadın üye sayısı, parlamenterlerin sayısından fazladır. Belediye başkanı iken vefat etmiş ya da herhangi bir sebeple ayrılmış kişilerin aileleri belediye başkanı olarak seçilmiştir (Kaplan, 1998: 197). İzmit Belediye Başkanı olan Cumhuriyet Halk Partili Leyla Atakan da ilk kadın belediye başkanlarındandır.

1973 yılına kadar seçilmiş altı kadın belediye başkanı görev yapmıştır. İzmit; Leyla Atakan, Mardin Gercüş; Ayhan Ekmen, Kocaeli Dolapdere; Şerife Altuncu, Kayseri Şirli; Rabia Bulut, İstanbul Çatalca; Çağlayan Ege, İzmir Dikili; Seniha Tinay, Elazığ Hankendi; Hanife Töre' dir (Kaplan, 1998: 197). 1930-2009 arası yapılan yerel seçimlerde, 1159 erkek il belediye başkanı seçilirken sadece 6 kadın il belediye başkanı olmuştur. Müfide İlhan (Mersin-1950), Leyla Atakan (İzmit-1968), İris Şentürk (Hatay-1999), Songül Erol Abdil (Tunceli-2004), Özlem Çerçioğlu (Aydın-2009), Edibe Şahin (Tunceli-2009). 2009 yerel seçiminde ise 2950 belediye başkan adayları arasından 26 kadın belediye başkanı olarak seçilmiştir (bkz. Tablo:4, s.127) (<http://www.ka-der.org.tr2012>)(Erişim Tarihi: 16.11.2013).

30 Mart 2014 tarihinde yapılan son yerel seçimlerde, üç kadın büyükşehir belediye başkanı olmuştur. Bu iller; Gaziantep, Diyarbakır ve Aydın'dır. 2009 seçiminde büyükşehir belediye başkanı seçilmemiştir. 2014'te sadece bir ilde kadın belediye başkanı seçilmiştir. 2009' da ise iki ilde belediye başkanı kadındır. Yine, son yerel seçimde, 33 ilçe belediye başkanı kadın adaylardan seçilmiştir.2009'da ise 17 ilçe belediye başkanı kadındır, yedi kadın da belde belediye başkanı olmuştur. 30 Mart 2014 yerel seçimde eş başkanlık uygulaması sonucunda, 46 ilçede ve 9 ilde kadın belediye eş başkanlarını görülmüştür (www.ka-der.org.tr/tr-TR/page/News/19/belediye-baskanlari.html?bid=380) (Erişim Tarihi: 23.06.2014).

Son yerel seçimlerde, toplam 3379 İl Genel Meclisi Üyesinden 110'u kadındır (www.ka-der.org.tr/tr-TR/page/News/21/il-genel-meclis-uyeleri.html?bid=380) (Erişim Tarihi.23.06.2014). Toplam 31.790 Belediye Meclis Üyesinden1340'ı kadın

olmaktadır (www.ka-der.org.tr/tr-TR/page/News/20/belediye-meclis-uyeleri.html?bid=380) (Erişim Tarihi: 23.06.2014).

2.2.1.3. 26 Ekim 1933 Tarih ve 442 Sayılı Köy Kanunu

Türk kadını, 26 Ekim 1933 yılında 442 sayılı Köy Kanunu'nun 20. ve 30. maddelerinde yapılan değişiklik ile muhtar ve ihtiyar meclisi seçiminde oy kullanma ve seçilme hakkını elde etmiştir.

Türk kadını ilk olarak, 5 Nisan 1930 yılında 1580 sayılı yasa ile ilk kez belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkının kendisine tanınmasıyla siyasi arenada “ben de varım” demiştir. Siyasal kazanım mücadelesinin ilk halkası, 30 Nisan 1930 yılında kadınlara belediye seçimlerinde oy hakkının verilmesi olmuştur. 26 Ekim 1933'te Köy Kanunu'nda yapılan değişiklikle muhtarlık ve köy ihtiyar heyeti seçimlerinde kadına seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle siyasal hak kazanım mücadelesinin ikinci halkası karşımıza çıkmıştır. Köy Kanunu'nun 20. ve 30. maddelerinin değiştirilmesi hakkında 1/784 numaralı kanun layihasının görüşülmesi sırasında Dahiliye Vekili Muğla mebusu Şükrü Kaya, düşüncelerini meclis kürsüsünden dile getirmiştir. Bu kanun layihasının, Türk inkılabı ve Cumhuriyeti'nin esaslı temellerine konulan yeni bir taş olduğunu ifade etmiştir.

“Türk kadını, tarihin ilk devirlerinden beri daima faziletin, cesaretin, şecaatin ve aynı zamanda yurt sevgisinin sıcak bir kaynağı olmuştur. Eğer Türk çocukları tarihte büyük şerefler kazanmışlarsa ve diğer milletler arasında şerefraz olmuşlarsa emin olunuz ki bu ana kucagında aldığı terbiye sayesinde olmuştur. Eğer Türk çocuğu zinde ve sıhhatli ise güçlü ve kuvvetli ise emin olunuz ki bu anasının damarlarında cereyan eden kanın temizliği ve terbiyesinin sağlamlığındandır. Eğer Türk çocuğu tarihte en yüksek seciyeli bir insan olarak tanınmışsa eğer Türk çocuğu dünya da en yüksek insanıyetperver olarak tanınmışsa emin olunuz ki ana kucagında aldığı şefkatten müllhem olmuştur. Türk kadınının mazisini saymak malumu ilam kabilinden bir şey olur. Kendisi evimizin müdürüdür. Köyde de köy iktisadiyatının müdürü odur. Herhangi bir köye giderseniz en evvel karşınıza köyün iktisadiyatını idare edenin kadın olduğunu görürsünüz. Kadına evinde olduğu gibi belediyelerde olduğu gibi, köylerde de idare hakkını vermek bir vazifedir. Ona köyde muhtar olmak ve muhtar intihap etmek hakkını vermekle kendisine karşı bir şükran eseri göstermiyoruz. Kendisinin zaten ve tabiaten haiz olduğu hakkını kanunen ifade etmiş oluyoruz. Bu köy kanunu hakkında göstereceğimiz alaka Türk kadını için şurada diktiğimiz abideden daha güzel, daha insani bir abide olacaktır. Kanunun Heyet-i Umumiyesi Türk kadınına köylerde de haklarını veren bir kanundur”(TBMM Zabıt Ceridesi, D: 4, C. 17, İ: 2, s. 48)

Kütahya milletvekili Recep Bey, Cumhuriyet kadınının önce Türk Medeni Kanunu ile daha sonra bir safha daha ilerleyerek seçime iştirak etme hakkını fiilen kazanıp, önemli haklar elde ettiğini belirtmiştir. CHF'nin belediye seçimlerinde Türk kadınına erkek vatandaşlarla beraber oy verme hakkını tanımakla idari, siyasi bir

vazifeyi yerine getirdiğini, birçok memleketlerde olmayan büyük bir hakkı fiilen vermiş bulunmakta olduğunu belirten Peker;

“Belediye intihabı demek, Türk kadın vatandaşlarının yalnız şehir ve kasabalarda oturanların, kendi oturdukları şehrin idaresine ait olan tesisleri ve kararları fiilen ifa edecek bir vazife ve role sahip olması demektir. Bugün köylerde oturan Türk kadınlarına da kanunda yazılı hakları fiili surette vermiş bulunuyoruz. Teklif edilen kanun, Türkiye’de köy kadınlarına bir – iki sene evvel şehir kadınlarına verilmiş olan hakkın verilmesinden ibarettir. Belediye intihabında Türk kadınına, şehir ve kasabalarda oya iştirak haklarını kendilerine vermek suretiyle, iki – iki buçuk milyon kadar vatandaşın şehirlerin siyasi ve idari hayatında tesirlerini görmüştük. Bu kanunu kabul ettiğimizde de beş milyon – yuvarlak olarak – Türk vatandaşı kadının idari ve siyasi nüfuzunu bulunduğu sahada kullanabilmesini temin etmekteyiz”

şeklindeki düşüncesini de meclis kürsüsünden paylaşmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 4, C. 17, İ: 2, s. 49).

442 sayılı Köy Kanunu’nun 20. maddesi değiştirilmiştir. Her köyde bir köy derneği, bir köy muhtarı, bir de ihtiyar meclisi bulunmaktadır. Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi üyeleri, seçme hakkı olan kadın ve erkek köylüler köy derneğinde toplanmaktadır. Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi üyeleri doğrudan doğruya köy derneği tarafından, köylü erkek ve kadınlar arasından seçilir. Köy muhtarı, ihtiyar meclisinin başıdır. Gaziantep milletvekili Reşit Bey, Dâhiliye Vekili Şükrü Bey’e bir soru sormuştur. *“Köy ihtiyar heyetlerine 18, 25 yaşındaki gençler intihap edilmek ve üye olmak hakkına sahiptir. Şimdi bu gençlere ihtiyar demek nasıl olur? Bunlara köy meclisi diyelim. Cumhuriyet Marşında bile 15 milyon genç yarattık diyoruz”*. Şükrü Kaya ise cevabında, buradaki ihtiyar kelimesinin yaş fazlalığı anlamına gelmediğini ifade etmiştir. İhtiyar kelimesinin adeta bir çeşit muhtariyetle idare olunan meclis anlamına geldiğini, muhtarın da onun Arapça ism-i mef’u-l’u olduğunu dile getirmiştir. Kanunların Türkçeleştirilmesiyle beraber bu kelimenin yerine uygun bir kelimenin getirilebileceğini söylemiştir. Köy Kanunu’nun 30. maddesinde ise seçimin nasıl olacağından bahsedilmiştir:

“Ana, baba, kız, oğul, gelin, güvey ve kardeşlerin ihtiyar meclisinde üye olarak bir arada bulunmaları yasaktır. Bunların seçilmiş olduğu görülürse, içlerinden en çok sayı kazanmış olan kadın veya erkek üyelikte bırakılır. Sayıları beraber olursa evli olan, ikisi de evli ise yaşı büyük olan, yaşları da aynı ise çocuğu çok olan tercih olunur. Çocuk sayısı da aynı ise kur’a çekilerek adı çıkan üye olur” (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 4, C. 17, İ: 2, s. 50).

2.2.1.4. Basında Kadın Muhtar

Türkiye’de ilk kadın muhtarın kim olduğu konusunda epey tartışma yaşanmış, bir ara Menemen Kaymakamı ilk kadın muhtarın kendi ilçelerinden çıktığını iddia etmiştir. Türkiye’nin ilk kadın muhtarının, 1932-1934 yıllarında Yalova Gacık Köyü’nde görev yapan Meliha Manço olduğu da iddia edilmiştir. Ayrıca, Anadolu’nun pek çok küçük yerleşim birimlerinde özellikle erkek nüfusun az olduğu köylerde, kadınlara muhtarlık hakkı verilmeden önce onların köy muhtarı olduğu bilinmektedir (Güneş, 2010:179). Bu noktada atanmış ilk kadın muhtarların olduğunu söylenebilir. Bu duruma, Mardin’in Midyat İlçesi Mercimekli Köyü’nde yaşayan Kahle Hanım iyi bir örnek oluşturabilir. Kahle Ercan isimli hanım, 1915-1917 yıllarında Mercimekli’de muhtar olarak görev yapmış, bu görevini Cumhuriyet döneminde de devam ettirmiştir (Güneş, 2010: 179). Güneş’in değerlendirmeleri sonucunda bir nevi muhtarlık görevini ifa eden kadınların atanmış oldukları, Köy Kanunu’nun hayata geçmesinden sonra ise seçimle işbaşına gelmiş oldukları söylenebilir. 26 Ekim 1933 tarihli kanunun kabulünden sonra 6 Kasım 1933’de Aydın ili Demircidere Köyü’nde yapılan seçimler sonrasında Türkiye’nin ilk kadın muhtarı olma özelliğine sahip Gül Hanım seçilmiştir (bkz. Ek:3,s.137). Bu seçimde beş yüze yakın kişi oy kullanmış, sekiz kişi muhtar aday olmuştur. Sekiz adaydan sadece bir tanesi kadındır(Güneş, 2010:176). Gül Esin Hanım, Türk kadınının yeteneklerini, siyasal haklarını ve siyasal yaşamdaki yerini sergilemesine dair iyi bir örnektir.

Recep Peker, Türkiye’nin ilk kadın muhtarı olarak Gül Esin’i kutlamıştır. Gül Hanım’ın Türkiye’de ilk kadın muhtar olup olmadığı tartışmalarına CHF’ de müdahil olmuş, parti genel sekreteri Recep Peker Bey’in Gül Hanım’a gönderdiği telgraf şöyledir:

“Türkiye’nin ilk kadın muhtarı olmak büyük bir şereftir. Kutlu Olsun! Karpuzlu muhtarlığında erkek arkadaşlarınızdan geri kalmayan muvaffakiyetler kazanmanızı dilerim. Sizin ve aranızda aynı vazifeleri alacak bütün hemşirelerimizin firkanızı Türk kadınının üstünlüğü hakkında davasına hak kazandıracak misaller vereceklerine şüphe yoktur”(Güneş, 2010: 178-179).

Recep Bey’in bu telgrafı o günkü yönetimin, Gül Hanım’ı ilk kadın muhtar olarak kabul ettiğini göstermiştir.

Türkiye'nin ilk kadın muhtarı Gül Esin (Übbül) 1901 yılında Muğla'nın Milas Kazası'nda doğmuştur. Muhtarlık yaptığı dönem içerisinde kasabanın sosyal ve ekonomik hayatına yönelik önemli çalışmalarda bulunmuştur. Çine-Karpuzlu arası ulaşımın daha rahat olması amacıyla taş döşemeli yol ve köprü yaptırmıştır. Yolun açılışına büyük hayranlık duyduğu Atatürk'ü de davet etmiştir. Atatürk, Gül Hanım'ın davetini kabul etmiş ancak işlerinin yoğunluğu nedeniyle açılışa katılamamıştır (Güneş, 2010: 180). Bu arada kendisine milletvekilliği adaylığı önerisi gelmiş, ancak bu öneri Gül Hanım tarafından kabul edilmemiştir. 1936 yılında muhtarlık süresinin dolması üzerine tekrar aday olmamıştır (bkz. Fotoğraf: 2, s.131).

Türk kadını kendilerine tanınan hakların bilinciyle 1930, 1933 ve 1934 yıllarında siyasal alanda söz sahibi olmuştur. 1933 yılında köy muhtarı ve köy ihtiyar heyetlerine kadınların da seçilme hakkını kazanması bu süreçte önemli bir dönemeçtir. Türk kadınının kazandığı siyasal haklar içerisinde oldukça önemli olmasına rağmen muhtarlık ve köy ihtiyar heyetine seçme-seçilme hakkı üzerinde çok fazla durulmamıştır. Oysa Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğu kırsal alanda ve köylerde yaşamaktadır. Bu durum, yerel bazda siyasal hayata katılım hakkının ne kadar önemli olduğu ortaya koymuştur.

2.2.1.4.1. Milliyet Gazetesi'ne Göre Kadın Muhtara Bakış

Gazete haberinde, "*İstanbul Kadınları Muhtar Olmak İstiyorlar mı?*" manşeti yer almıştır. Latife Bekir Hanım'ın, kadınların muhtarlığı aleyhinde fakat intihabata katılımın lehinde olduğu düşüncesi paylaşılmıştır. Safiye Hüseyin Hanım'ın, kadınların bazı "*mıymıntı?!*" erkeklerden daha iyi muhtarlık yapacakları ifadesine yer vermiştir. Latife Bekir, kadınlara belediye meclisi azalığı ve mebusluğun daha çok yakışacağını dile getirmiştir (21 Kanun- 1 evvel 1930).

2.2.1.4.2. Cumhuriyet Gazetesi'ne Göre İlk Kadın Muhtar

Gazete, "*İlk Kadın Köy Muhtarı*" ana manşetini, "*Gül Hanım'ın İntihabı Köylüleri Sevindirdi*" alt başlığını kullanarak bu konuda kamuoyuyla şu haberini paylaşmıştır:

"Son günlerde Millet Meclis'inden çıkan bir kanunla ihtiyar heyetleri intihabında kadınlarımızın da rey vermeleri ve intihap edilmeleri kabul olunmuştur.

Kanunun, mevkii medeniyete geçmesini müteakip ilk defa garbi Anadolu'nun kıyıtı bir köşesinde Çine kazasına bağılı Karpuzlu nahiyesinin merkezi olan Demircidere Köyü'nde ve köylülerden Gül Hanım isminde otuz yaşında bir Türk kadını birinci muhtar seçilmiştir. Gül Hanım ilk mektep tahsili görmüş ve Millet Mektepleri 'nde Türk harfleriyle de okuyup yazmayı öğrenmiştir. Gül Hanım'ın muhtar intihap edildiğı gün köy halkı davul ve zurnalarla intihap yerine gelmişlerdir. İntihap, köy için adete bir bayram olmuştur” (15 Teşrin-i sani 1933) (bkz. Ek:3,s.137).

Haber, Gül Hanım'ın muhtar seçilmesinin yarattığı olumlu yankıyı tüm yurda bu şekilde duyurmuştur.

2.3. 5 Aralık 1934 Tarihli Kanunun Ulusal Basına Yansıması

Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin tüm yurttta olumlu yankıları olup, bu durum birkaç gazeteden manşetlerle örneklendirilmiştir.

2.3.1. Zaman Gazetesi

Gazetenin yayınında, “Kadınlar da Mebus Olacak” ve “Yarın Meclis'te Teşkilat-ı Esasiye ve İntihap Kanunlarının Tadili Muhtemel” manşetlerini görülmüştür. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. ve 11. maddeleri değıştirilecek, Türk kadınına mebus seçmek ve seçilmek hakkı verilecektir. Bundan maada mer'i Teşkilat-ı Esasiye Kanunu mucibince 18 yaşını ikmal etmiş olan her erkek Türk'e verilmiş olan mebus seçmek hakkı bundan böyle 22 yaşını bitirenlere verilecek ve bu hak kadınlara da teşmil olunacaktır. Ayrıca, CHF divanının saylav seçimi işleri için toplandığını, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ve Saylav Seçimi Yasası'nın yakında değıştirileceğı haberi verilmiştir (Zaman-4 Kanun-1 evvel 1934).

Gazete bir haberinde, Fırka Grubu'nun kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkını kabul ettiğini, elli bin nüfus yerine kırk bin nüfusun bir milletvekili çıkaracağını, 21 yaşını bitirenlerin seçime katılacağını, kanunun 5, 11, 16, 23 ve 58. maddelerindeki 18 yaşını bitiren kaydının 21 yaşını bitirenler şeklinde değıştirileceğini belirtmiştir. Meclis'in, Teşkilat-ı Esasiye ve İntihap Kanunu'nu o gün değıştireceğı haberini paylaşmıştır (Zaman-5 Kanun-1 evvel 1934).

Söz konusu Anayasa ve Seçim Kanunu'nun Meclis'e tadilat teklifi kamuoyuyla paylaşılmıştır (Zaman- 6 Kanun- 1 evvel 1934).

Gazete, “*Türk Kadını Heyecan İçinde!*” manşetini kullanmış ve Kadınlar Birliği’nin yayınladığı beyannameye yer vermiş ve beyannamede şu ifade yer almıştır:

“Türk kadını unutma ki Türk içtimai hayatının temelisin. Buna İstiklal Savaşı’nın kara günlerinde sırtında cephane taşıyarak kara sapanla toprak kazıyarak eriştin. Hız alan inkılapta aldığın yerle kendi mevkiini kendin kurdun. Layık olduğun siyasi hak sana verilmiştir” (Zaman- 7 Kanun- 1 evvel 1934)

Gazetede, “ *Kadınlarımızın Bayramı* ” başlığı altında Bayan Nakiye ve Bayan Safiye Ali’nin adaylığından bahsedilmiştir (Zaman- 8 Kanun- 1 evvel 1934).

Seçilecek mebusların % 5’inin kadınlardan teşkil olunacağı ifade edilmiştir (Zaman- 18 Aralık 1934).

“*Kadınların mebus seçme ve seçilmesinde ehemmiyet...*” başlığını taşıyan 31 Aralık 1934 tarihli haberinde, kadınlara sayılab seçme ve seçilme hakkının verilmesi münasebetiyle Halkevi’nde bir toplantı daha yapıldığını duyurmuştur. Halkevi Reisi Bay Ali Rıza Bey;

“Evet, ne mutlu sana Türk kadını! Çünkü İngiltere, Amerika ve Avrupa’nın öteki yerlerinde kadınlar ancak yıllarca süren boğuşmalardan sonra siyasal önenlerini elde edebilmişlerdir. Yalnız bu kadar mı ya? Avrupa’nın birçok medeni memleketlerinde kadınlar daha bu hakkı alamadı bile...Halbuki Türk kadını ne uzun ne kısa hiçbir savaş ve boğuşma yapmadan haklarına kavuştu.”

Ali Rıza Bey bu söylemiyle, Türk kadını haklarını herhangi bir savaşım sonucu elde etmemiş, çoğu ülke kadınlarından daha önce bu haklarıyla tanışmıştır. “*Türk kadını! Bu senin, önendir. Bunu iyi bil, iyi kolla ve iyi kullan!*” diyerek kendisine verilen bu hakların layıkıyla kullanılması gereğinin altını çizmiştir.

5 Şubat 1935 tarihli haberinde, fırka sayılab namzetlerinin listesinin dün neşredildiği ve namzetlerden on yedisinin kadın olduğu haberi paylaşılmıştır.

“*Kadınların da Cemiyet-i Akvamı olmalı*” manşeti ile gazete yayınında, “*Beyne’l-milel Kadınlar Birliği Kongresi*”nden haberler vermiştir. Kongre’nin Türkiye’de toplandığını, Mısır, Hint, Amerika ve Avustralya murahhaslarının katıldığını ifade etmiştir. Amerikalı murahhas Matmazel Josephin, 1926 ve 1929 yıllarında Türkiye’ye iki defa geldiğini, Türk kadınının kazandığı büyük zaferin yalnız Türk kadınının değil, dünya kadınlığının da bir zaferi olduğunu paylaşmıştır. Türk kadınının, onlara kendi istediklerinin de mümkün olacağını göstermiş olduğunu

belirtmiştir. Amerikan heyetinin cihan barışı ve kadının iktisadi hayattaki vaziyetini tartışmak üzere geldiklerini, Amerikan kadınlarının bunun için çabaladıklarını, haklarının ellerinden alınmak istenmesi karşısında mücadele verdiklerini ifade etmiştir. Amerikan heyetinden başka bir kadın da, *“benim şahsi kanaatime göre Türkiye yakın Şark’ın siyasi ve içtimai merkezi olacaktır”* demiştir (Zaman-18.04.1935).

Aynı günkü yayında, Mısır heyetinden Bayan Şaravi’nin bu kongre ile ilgili yorumuna da yer verilmiştir. Şaravi; *“Bu kongre bizim için bir bayramdır. Çünkü ilk defa olarak yakın Şark’ta bir millet kadınının hukukunu tanımıştır ve onun topraklarında toplanıyoruz”* demiştir. Mısır’daki kadın hareketinin çok geniş olduğunu ancak Türkiye’deki hareketin gerisinde kaldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin bütün Şark’ta kadın hakkını tanıyan ilk devlet olduğu, kadınların da bir Cemiyet-i Akvamının olabileceği şeklindeki düşünceler aktarılmıştır.

2.3.2. Milliyet Gazetesi

Gazete, seçim hazırlığı için İçişleri Bakanlığı’ndan emir geldiğini, Türk kadınlarının ulu öndere duydukları minneti bildirdiklerini ve Cumhuriyet Meydan’ında büyük bir toplantı olacağını haberini kamuoyuyla paylaşmıştır (Milliyet-7 Kanun-ı evvel 1934).

“Seçim Dün Başladı” ana manşetiyle birlikte *“Yurttaşlar akın akın sandık başına gelerek reylerini kullanıyor”* ve *“Dün Rey Veren Kadınların Miktarı Çok Fazla İdi”* alt manşetleri yer almıştır. İkinci müntehip seçimlerine başlandığı ve gece fırka merkezlerinde tezahürat yapıp müsamere gösterildiği haberi verilmiştir. Halkın intihabata teşvikini artırmak için halk hatiplerinin oy sandıkları başında konferans verdiği, sandık başında bulunan kadınların kendilerine verilen haktan dolayı sevinç içerisinde olduğu belirtilmiştir. İkinci müntehip seçiminin önce İstanbul merkezde daha sonra mülhak kazalarda yapılacağı ifade edilmiştir. Gazete aldığı bilgilere dayanarak ikinci müntehip intihabından sonra birkaç gün içinde sayılab seçimine başlanacağı haberini vermiştir. İstanbul halkının seçmekte olduğu 1634 ikinci müntehip, 17 İstanbul sayılabını seçeceği haberi paylaşılmıştır (Milliyet-19 İkinci Kanun 1935).

Bir başka haberde, “*Beşinci Meclis’te 120 Kadar Yeni Aza Bulunacak*” manşeti göze çarpmaktadır. Yeni aza arasında yirmi kadarının kadınlardan olacağı tahmin edildiği belirtilmiştir. 5. dönem TBMM’de 120 ila 130 aza görülebileceği, bunlardan yirmisinin kadın olabileceğinin kuvvetle muhtemel olduğu ifade edilmiştir. İkinci müntehip seçiminden farklı olarak milletvekili (saylav) seçiminin memleketin her tarafında aynı gün yapılacağı da ifade edilmiştir (Milliyet- 20 İkinci Kanun 1935).

“*Fırka Çok Mühim Bir Beyanname Neşredecek*” manşetiyle intihabın (seçim) 8 Şubat Cuma günü yapılmasının kararlaştırıldığı ve saylav adaylarının 7 Şubat’ta ilan edileceği haberi verilmiş ve oy verenlerin yarısından fazlasının kadınlar olduğu belirtilmiştir (Milliyet-21 İkinci Kanun 1935).

Gazetede, “*Seçim İşleri Bitirildi*” şeklinde manşet haber yer almıştır. İstanbul’da ikinci müntehip seçim işlerinin bittiğini ve İstanbul’da oy veren kadın yurttaşların erkeklerden daha çok olduğu haberi kamuoyuyla paylaşılmıştır. İstanbul ilinde, ikinci müntehip seçimlerine katılanların sayısı hakkında bir istatistik yapılmıştır. Buna göre İstanbul’da oy verecek yurttaş oranı 398. 454’dir. Bunlardan 342.394’i oy kullanmıştır ve oy kullananlardan 175. 193 yurttaş ise kadındır. Kadınlar % 50.8, erkekler % 49.2’lik bir orana sahiptir (Milliyet- 24 İkinci Kanun 1935).

2.3.3. Ulus Gazetesi

Gazete, “*Atatürk Kadınlarımıza Gönencini Bildiriyor*” başlığı altında Atatürk’ün söylemine yer vermiştir:

“Erdemli kadınlarımızın saylav seçimine girmelerinden dolayı ülkenin bütün kurumlarından, yer yer toplantılardan tel yazıları aldım. Gösterilen duygulardan gönencim büyüktür. Türk kadınlığının yeni girdiği siyasal alanda da değerli işler başarmasını dilerim” (Ulus-10İlkanun 1934).

şeklindeki söylemde, kadınlara başarı temennisini dile getirmiştir. Ayrıca saylav seçiminin bütün yurtta başladığı haberi verilmiştir. Seçim işinin 30-35 gün zarfında tamamlanmasına çalışılacağı belirtilmiştir.

Gazetenin bir başka haberinde, “*Bay Recep Peker’in Kütahya’da Fırka Siyasasına Dair Mühim Bir Söylevi*” manşeti görülmüştür. Yine alt başlığa

bakıldığında, *“kadın yurttaşlarımızın seçime sokulmaları girdiğimiz yeni çalışma devrinin göz çeken bir hususiyetidir; fakat fırka yolundan fırkalıların yerini alarak seçilebilmek için kadınlarımızın fırkaya girmeleri lazımdır”*(Ulus-29 İlkkanun 1934).

Bu ibare ile Recep Peker seçim- siyaset- kadın kavramlarını bir araya getirmiştir.

Söz konusu gazetede ayrıca, Ankara vilayetinde CHF'nin gerek merkez ve gerekse mülhakattaki kongrelerinde, kadınların katılımının ve fırkada faal rol oynamalarının dikkat çeken bir nokta olduğu belirtilmiştir (Ulus-30 İlk Kanun 1934).

2.3.4. Cumhuriyet Gazetesi

Haberde, *“Fırkada Kadın Aza Kaydı”* başlığıyla birlikte, ilk azanın Resmîye Hakkı Şinasi Hanımefendi'nin olduğu bilgisi paylaşılmıştır. Kadın Birliği'nin toplanacağı duyurusu yapılırken, aynı zamanda Kadın Birliği Beyannamesi de yayınlanmıştır (Cumhuriyet- 7 Nisan 1930).

Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesi yönündeki kanunun Fırka Meclis Grubu'nda kabul edildiği haberi kamuoyuna duyurulmuştur. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. ve 11. maddelerinin ve Mebus İntihabı Kanunu üzerinde yapılacak değişiklik teklifi yer almıştır (Cumhuriyet- 5 Birinci Kanun 1934).

Gazete yayınında, *“Türk Kadını Haklarının En Büyüğünü Aldı”* ana başlığını taşımıştır. Millet Meclisi'nin intihabın yenilenmesi kararını aldığını, Türk kadınının sevinç ve heyecan içinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, mecliste Türk kadınına asker olma hakkının verilmesi düşüncesinin de konuşulduğunu dile getirilmiştir (Cumhuriyet- 6 Birinci Kanun 1934).

Başka bir yayınında ise, Türk kadının sevincinden ve mitinginden bahsetmiştir (Cumhuriyet- 7- 8 Birinci Kanun 1934).

Gazetenin haber başlığı, *“Seçim Hazırlığı Arttı!”* şeklindedir. Yeni seçimde Bayan Makbule Naci, muallim Afet ve Nakiye Hanım'ın milletvekilliğine

seçilmelerinin muhtemel olduğu yorumu yapılmıştır (Cumhuriyet-9 Birinci Kanun 1934).

Kadın milletvekilleri arasında Türkiye'nin ilk kadın muhtarı Aydın'ın Çine kazasından Gül Hanım, İzmir'de Benal Nevzad, Bursa'da okul müdürü Zehra Hanım ile İstanbul'dan Nakiye Hanım'ın isimlerinin kuvvetle söylenmekte olduğu haberi kamuoyuyla paylaşılmıştır (Cumhuriyet- 24 Birinci Kanun 1934).

Gazetede, “*Türk Kadınının Zaferi Hariçte Derin Akisler Yaptı*” ana manşetiyle birlikte, “*Fransız Kadınları Paris Elçimizi Kutluyorlar, Elçimiz Bir Ziyafet Verdi*” alt manşeti görülmektedir. Kanunun yurt dışı yansımaları dile getirilmiştir (Cumhuriyet- 25 Birinci Kanun 1934).

“*Kadın Saylav Olursa*” manşetli yayınında, kadın romancılarından Muazzez Tahsin'in, “*Kadın Saylav Olursa*” anketine verdiği yanıt kaleme alınmıştır. Yanıtta, kadın milletvekilinin ülkesini bir ana gözüyle gördüğü ifade edilmiştir. Yavrularına karşı anne ve babanın ortak görevi ne ise erkek ve kadın milletvekillerinin de millete karşı ortak bir görev ve sorumluluğunun olduğunu belirtmiştir. Ulusun baba elinde büyüyen çocuklar gibi yarım, öksüz olduğunu ama bugün ona bir de ananın verildiğini ifade etmiştir. Saylav olsa öncelikle kültür, sağlık ve eğitim konusundaki fikirlerini ileri süreceğinin altını çizmiştir. Sosyal yardım projeleri üreteceğini eklemekte ve kadın- askerlik ilişkisi üzerine düşüncesini de yanıtına dahil etmiştir. Kadın asker söyleminden cepheye çarpışmasının anlaşılmasını, cephe gerisinde yaralılara bakmak, askere yemek pişirmek, muharebeyi çevirmek gibi bütün işleri yapmasının anlaşılmasını ifade etmiştir (Cumhuriyet- 2 Şubat 1935).

Söz konusu ankete katılan milletvekili aday köylü Hatice Hanım'ın, öğretmen Saadet Ögdül ve Şefika Hanım'ın değerlendirmeleri ise gazetenin 4 Şubat'taki yayınında görülmüştür. Milletvekili olmaları halinde kimsesiz çocuklara yardıma ve ilk eğitime öncelik vereceklerini belirtmişlerdir.

Yayınında, “*Fırka Saylav Namzetleri Listesi Dün Neşredildi*” manşeti atılmış ve adaylardan on yedisinin kadın olduğu belirtilmiştir. Afyon milletvekili aday sayısı yedi olup, bunlardan biri Mevrure Gönenç olmak üzere kadındır. Ankara'dan on üç aday gösterilmiş, bunlardan biri Ankara Bitik Nahiyesi Kazan Köyü muhtarı Satı Karamehmed'dir. Antalya'da yedi adaydan biri Feyz-i ati Lisesi Müdürü Türkan

Baştuğ'dur. Balıkesir aday sayısı on iki olup, İzmir Kız Muallim Mektebi Müdürü Sabiha Gökçül tek kadın adaydır. Seyhan'ın sekiz adayından Adana Belediye Üyesi Esmâ Nayman tek kadın adaydır. On bir adayı olan Bursa, çiftçilikle uğraşan Şekibe İnel'i kadın aday olarak listesine almıştır. Konya, on beş adaya sahip olup kadın aday Bolu Belediye Üyesi Bediz Aydilek' dir. Dokuz adayı olan Malatya'nın kadın adayı ise Türkçe Öğretmeni Mihri Pektaş'tır. Sivas on adayı listesinde göstermiş, bunlardan biri de Tokat'ta öğretmenlik yapan Sabiha Görkey olmuştur. Yedi milletvekili adayı olan Diyarbakır, pedagoji öğretmeni olan Huriye Baha İz'i kadın aday olarak listelemiştir. Edirne dört adaydan biri olan Gureba Hastanesi İç hastalıkları uzmanı olan Fatma Şakir'i, Samsun sekiz adaydan biri olan Samsun Lisesi Müdürü Meliha Ulaş'ı, Erzurum on üç aday içerisinde tek kadın aday olan İstanbul Şehir Meclisi Üyesi Nakiye Elgün'ün adaylığını kabul etmiştir. İstanbul ise on yedi adaydan Bursa Kız Lisesi Müdürü Fakihe Öymen'i aday listesine almıştır. Kayseri sekiz adaya sahip olup, Kayseri Belediye Üyesi olan Ferruh Güpgüp'ü adaylığa kabul etmiştir. On üç adayı olan İzmir de CHF Vilayeti İdare ve Belediye Üyesi Benal Nevzad Arıman'ı listesine tek kadın adayı olarak almıştır. Bunların dışında Aydın altı, Beyazıt, Kırklareli, Bilecik, Burdur üç, Kırşehir, Erzincan, Muş, Isparta dört, Tekirdağ beş adaya sahiptir. Çanakkale, Çankırı, Elazığ, Eskişehir, Gümüşhane, Maraş, Muğla, Sinop, İçel beş aday, Çorum, Gaziantep, Giresun, Kars, Mardin, Niğde, Bolu, Ordu yedi aday, Çoruh, Denizli, Kocaeli sekiz aday, Kastamonu, Kütahya dokuz aday sahibi olup kadın adayı yoktur (Cumhuriyet- 5 Şubat 1935).

Başka bir haberinde ise, CHF tarafından TBMM'ye ilk defa girecek kadın milletvekillerinin özgeçmişleri yayınlanmıştır (Cumhuriyet- 6 Şubat 1935).

Gazete bir haberinde, "*Türk Kadını, Sevin ve Kıvanç Duy!*" şeklinde bir manşet kullanmıştır. Gazete, Fransız Le Matin gazetesinin Fransız kadın ve erkeklerin vergi verme hususunda eşit olduğunu, ancak on iki milyon Fransız kadınının oy verme hakkından mahrum olduğunu belirttiğini ve bunu bir resim ile anlattığını kaleme almıştır. Cumhuriyet Gazetesi, Fransız gazetesinde eşitsizliğin resmi yayınlanırken Türk gazetelerinde ise kadın milletvekili adaylarının resimleri ve isimlerinin yayınlandığını yazmıştır. Fransız kadınının milletvekili seçilmek şöyle dursun belediye seçmek hakkından bile mahrum olduğunu, Türk kadınının ise

oyunu kullandığını ve Türkiye’de ilk defa on yedi Türk kadınının milletvekili olacağını belirtmiştir. Bu yüzden Türk kadınının kıvanç duyması gerektiği ifade edilmiştir (Cumhuriyet- 7 Şubat 1935).

2.3.5. Kurun Gazetesi

Gazete yayınında, “*Kadın Sayımlar*” manşeti bünyesinde kadınlara atfedilen erkeklerden “*geri*” söylemlerine karşı çıkış söz konusudur. Sadri Ertem tarafından kaleme alınan yazıda bu karşı çıkış görülmüştür.

“... Kestim kes (mutlaka) kadın geri değildir. Kestim kes erkek ileri değildir. Geri olan adamlar vardır. Bu adamlar erkek olabilir, kadın olabilir. Biz ulusumuzu geri kadından değil, geri adamdan, kültürsüz adamdan koruyacağız. Siyasal olan bir geriliği biyolojik bir ayrılığa bağlamak doğru değildir”(Kurun- 6 Birinci Kanun 1934).

Kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmeleri bu yöndeki bir ilerlemenin göstergesi olduğu ifade edilmiştir.

Yine aynı günkü yayınında, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun 10. ve 11. maddelerinin değiştirildiğini, 22 yaşını bitiren her Türk kadın ve erkeğin seçme, 30 yaşını bitiren her Türk kadın ve erkeğin mebus olma hakkını elde ettiği haberini paylaşmıştır.

2.3.6. Son Posta Gazetesi

Gazete yayınında, “*Bugün Kadınlarımızın Mitingi Var*” ve “*Kadınlarımızın Sevinci*” şeklindeki manşetleri görmekteyiz. O gün, kadınların büyük bir mitingle bu hakkı elde edişlerini kutlayacakları vurgulanmıştır (Son Posta-7 Birinci Kanun 1934).

2.4. 5 Aralık 1934 Tarihli Kanununun Yabancı Yayınlar Yansıması

1934-35 yılında yayınlanan “*Dix ans de Republique*” (*Cumhuriyet’in İlk On Senesi*) adlı eser, CHP’nin icraatı ve kamu yönetimi hakkında bazı veriler içermektedir. Derginin Nisan 1935 yılında yayınlanan altıncı fasikülündeki baş makede, yabancı ülkelerin aşağıdaki altı hususu kavradıkları en azından kabul etmek zorunda kaldıklarının tespiti yapılmaktadır. Kemalist Türkiye’nin gözlerini geleceğe çevirmiş özgür bir ülke olarak kabul edildiğini, Atatürk’ün milletin çok sevdiği liderlerden biri olduğunu, O ’nu, tarihi çok sağlam temellere dayalı bir kişi

olarak kabul ettiklerini ifade etmiştir. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti'nin hedefinin ileri bir demokrasiye geçmek olduğunu belirttiği gibi Türk devriminin o anda mevcut olan diğer büyük hareketleri geçmekte olduğunu belirtmektedir. Türk devriminin Kurtuluş Savaşı dışında kan dökmeden ve acı vermeden yapılmış, bugüne dek medeniyet çerçevesinde gelişmiş ve güçlenmiş bir devrim olarak algıladığını belirtmektedir. Türk devletçiliği, hem sosyal hem de ekonomik açıdan özgün bir harekettir demektir. Laiklik ve kadın hakları konusunda Türk devrimiyle ulaşılan hedeflere, çok gelişmiş ülkelerin bile şöyle ya da böyle ulaşamadıklarını ifade etmiştir (Kızıltan, 1997: 26-27). 1933 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde profesör olarak göreve başlayan H. C. ERNEST E. HIRCSH Türkiye'nin değişimine tanık olduğunu dile getirmektedir. (Kızıltan, 1997: 29). O'nun bu yorumu ile kadın hakları konusunda ilk adımı Türk kadınının attığını ve böylece diğer dünya kadınlarına esin kaynağı olduğunu bir kez daha anlaşılabilir.

Atatürk'ün kadın hakları konusundaki faaliyetlerini dile getiren 12Ağustos 1935 tarihli bir Viyana gazetesi olan Nevas Wrener Tageblatt gazetesindeki yorumu Leyla Kaplan eserinde okuyucuyla paylaşmıştır.

“Cumhurbaşkanı Atatürk bugün iki hareketin başında bulunuyor, bunlardan biri Türk dilini yabancı kural ve kelimelerden kurtarmak ötekisi de eski Türklerin tarih ve kültürünün incelenmesidir. Bunlardan başka kadının, genel hayatın her alanında ve ailesi içinde erkeğin seviyesine yükselmesi ve şimdiye kadar irrasyonel bir şekilde hammaddeler üretmekle tanınan bir memleketin bugün modernleşmesi Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk ün tamamı ile siyasal ve kültürel mahiyetteki meseleleri halletmedeki başarısını gösterir” (Kaplan, 1998: 174).

Bu yorumu, kadın hakları yolundaki çalışmaların yabancı medyadaki yansımalarına bir örnek olarak verebiliriz.

Ayın Tarihi Dergisi'nin Şubat 1935 tarihli yayınında, 23 Birinci Kanun 1934 günü *“The Observer”* adlı bir İngiliz gazetesinin inkılaplar adına yazmış olduğu yazıya yer vermiştir. İngiliz gazetesi bu inkıaplardan en önemlisinin Türk kadınıyla ilgili olanı belirtmiştir. İç basında olduğu kadar dış basında da büyük bir heyecanla işlenmiştir Türk kadını ve hakları konusu...(Ayın Tarihi, Şubat 1935, No: 14, s. 27-28). Derginin aynı sayısında Türk kadınının siyasal yaşama dahil olmasıyla ilgili yazısında İsmet İnönü de aynı hissiyatı kağıda aktarmıştır (Ayın Tarihi, Şubat 1935, No: 14, s. 28-29).

1937 yılında Londra’da çıkan Financial Times gazetesinin Türkiye için çıkacak özel sayısına hükümet, Afet İnan’dan Türk kadınlığı üzerine bir yazı kaleme almasını istemiştir. Bunun üzerine Atatürk Afet İnan’a şu telkinde bulunmuştur. *“Cemiyeti ve etrafını bu bakımdan tetkik et ve bugünkü Türk kadınlığını hakikate uygun bir şekilde anlat”* diyen Atatürk’ün düşünceleri doğrultusunda yazısını kaleme almıştır (İnan, 2007: 320).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1935 YILI MİLLETVEKİLİ SEÇİMİNDE KADIN SİYASÎLER

Türk kadınının siyasal yaşama katılımının son halkası 1934 yılında kabul edilen bir kanun ile olmuştur. Kadın, bu kanunun kendisine tanıdığı haklarla seçime katılmış ve merkezi yönetimde erkeklerle beraber görev, yetki ve sorumlulukları paylaşmıştır.

3.1. 5 Aralık 1934 Tarih - 2598 Sayılı Kanun ve Türk Kadını

1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ilgili maddeleri kadınların siyasi haklara dolayısıyla milletvekili seçme ve seçilme hakkına sahip olmadığını, bu hakkın sadece erkek vatandaşlara ait olduğunu göstermiştir. 9. maddede, TBMM'nin millet tarafından seçilen mebuslardan oluştuğu hükmü söz konusudur. Bu ibarede geçen millet söyleminde görünürde kadın-erkek ayrımı yoktur. Oysa 10. maddede açıkça erkek kelimesi yer almıştır. 18 yaşını dolduran her erkek Türk mebus seçimine katılma hakkına sahiptir. 11. madde de ise, 30 yaşını dolduran her erkek Türk mebus seçilme hakkına sahiptir. Malatya milletvekili General İsmet İnönü ve 191 arkadaşının, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. ve 11. maddeleri ile İntihabı Mebusan Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve madde eklenmesi hakkında kanun tekliflerinin görüşülmesi sonucunda T.E.K.'nin 10. ve 11. maddeleri değiştirilmiştir. 10. madde, 22 yaşını bitiren kadın-erkek her Türk'ün mebus seçme hakkını, 11. madde ise 30 yaşını bitiren kadın-erkek her Türk'ün mebus seçilebileceği hükmünü kabul etmiştir. Bu değişikliklerle cinsiyet farkını ifade eden ibareler değiştirilmiştir. Her Türk erkeği ibaresinin yanına her kadın ibaresi de böylelikle eklenmiş oldu. İntihab-ı Mebusan Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve kanuna bir madde ilavesine dair yapılan görüşmeler sonucunda, 2. madde şöyle değiştirilmiştir:

“TBMM'inin üyeleri, Türkiye Devleti halkından her 40.000 nüfusta bir kişi olmak üzere seçilir. Bir intihap dairesinin nüfusu 40.000'den aşağı olsa dahi herhalde bir meb'us seçmeye hakkı olacağı gibi, 40.000'den yukarısı için de; 55.000'e kadar bir, 55.001'den 95.000'e kadar iki, 95.001'den 135.000'e kadar üç, 135.001'den 175.000'e kadar dört meb'us seçilecek ve bu miktardan yukarısı bu yolda arttırılacaktır”.

Ayrıca, İntihab-ı Mebusan Kanunu'nun 5, 11, 16, 23 ve 58. maddelerindeki 18 yaşını bitirenler kaydı, 22 yaşını bitirenler şeklinde değiştirilmiş ve bu

maddelerdeki (zükur) kaydı kaldırılarak yerine kadın-erkek ibaresi konulmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 4, C: 25, s.85). Böylece kadın ile erkek arasındaki yaşanan eşitsizlik alt edilmiş oldu. 1924 Anayasası'nda seçme ve seçilme hakkı sadece erkeklere yönelik olduğundan 1923, 1927 ve 1931 seçimlerine sadece erkekler katılmıştır. Ancak 5 Aralık 1934'te kabul edilen yasa ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Aynı yasa ile seçmen yaşı 18'den 22'ye çıkartılmış, kırk bin kişiye bir mebus seçilmesi kabul edilmiştir.

Tek parti döneminde yapılan 1923, 1927, 1931, 1935 ve 1939 seçimleri, I. Meşrutiyet döneminde çıkartılmış İntihab-ı Mebusan Kanun-i Muvakkati temel alınarak, iki dereceli ve basit çoğunluk seçim sistemine göre yapılmıştır. Seçmen "*müntehib-i sâni*" denilen ikinci seçmenleri, onlar da "*saylav*" denilen milletvekillerini seçecektir. 1923 yılında, yürürlükte olan İntihab-ı Mebusan Kanun-i Muvakkati'nin, her elli bin erkek nüfusu bir mebusun temsil edeceği hükmü değiştirilerek, her yirmi bin erkek nüfusa bir milletvekili seçileceği hükme bağlanmış ve bu hüküm 1927 ve 1931 seçimlerinde de uygulanmıştır. Ayrıca kanunda, erkek nüfusu yirmi binden az olan seçim çevrelerinin de bir mebus çıkartacağı belirtilmiştir. 1923 seçimlerinden sonra çalışmalarına başlayan II. TBMM, ilk Meclis'in 20 Ocak 1921 tarihinde kabul ettiği Anayasa'da (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) değişiklik yapmış, iki yıl olan milletvekilliği süresi dört yıl olarak belirlenmiş, seçme yaşı 18, seçilme yaşı da 30 olarak kabul edilmiştir.

Tek parti döneminin son milletvekili seçimi, Cumhuriyet tarihinin ilk seçim kanunu olan 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu'na göre 1943 yılında yapılmıştır. 1942'de milletvekili seçimi konusundaki esas şöyledir; kırk bin kişi için bir mebus, birinci ve ikinci seçmen olabilmek için ise Türk olmak ve yirmi iki yaşını bitirmiş olmak kaydı vardır. 1945 yılında Anayasa'nın 10. maddesinde ise milletvekili seçme yirmi yaşını bitiren kadın-erkek her Türk'ün hakkı olduğu, 11.maddede, 30 yaşını bitiren kadın-erkek her Türk'ün milletvekili seçilebileceği belirtilmiştir. 1946 yılında en esaslı değişiklik, tek dereceli seçim sisteminin kabulüdür. 1950 yılı seçim kanunu ile demokratik esasa uygun tek dereceli gizli oy, açık tasnif ve çoğunluk ilkesine dayanan bir sistem söz konusudur. Bu seçim iki dereceli çoğunluk seçim sisteminin uygulandığı son seçim olmuştur. Bu seçimde de kırk bin nüfusu bir mebus temsil edecek şekilde üye seçimi yapılmış ve 22 yaşını bitirenler seçmen olmuştur.

Anayasa değişikliği sonrasında ilk milletvekili seçimi Şubat 1935'te yapılmıştır. Ankara'da 40.860 seğmenden 37.542 kadın ve erkek vatandaş ikinci seğmenlere oy vermiştir. 1 Mart 1935 yılında Türkiye Büyük Millet Meclis'ine 18 kadın milletvekili girmiştir. M. Kemal Atatürk, 1935 yılında TBMM'ye ilk kadın milletvekili olarak giren Kızılcahamam'ın Kazan Köyü muhtarı Satı Kadın için Afet İnan'a "*işte mebus olacak kadın*" yorumunu yapmış ve Afet İnan'dan Satı Kadın ile ilgili bilgileri kaydetmesini istemiştir (İnan, 2007: 358).

Kadınlar ilk kez 1935 yılı seçimlerine katılmışlardır. Bu seçimler, Cumhuriyet Halk Fırkası döneminde iki dereceli seçim sisteminin geçerli olduğu dönemde yapılmıştır. Büyük ölçüde kadın ve erkek adaylar parti üst kademeleri tarafından belirlenmiştir. Seçimlere gerek müntehib-i sani (ikinci seçmen) olarak, gerekse milletvekili adayı olarak kadınların ilgisi oldukça fazladır. 8 Şubat 1935'te yapılan seçimde özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde % 80'lere varan oy verenlerin % 48'ine yakınına kadınlar oluşturmuştur (Sezer, 1998: 896).

1935 yılı seçim sonuçlarına göre 399 milletvekilinden on yedisi kadın olmak üzere 386 milletvekili CHF adaylarından oy birliği ile dördü azınlıklardan olmak üzere on üç bağımsız aday oy çokluğu ile seçilmiştir. Bazı kaynaklarda on sekiz olarak verilmesine rağmen Meclis'e on yedi kadın milletvekili girmiştir. 1936 yılı başında boşalan milletvekillikleri için yapılan ara seçimde Çankırı milletvekili olarak seçilen emekli öğretmen Hatice Özgener ile bu sayı on sekize çıkmıştır. Bunun sonucunda kadınlar meclisteki tüm milletvekillerinin % 4,5'ini oluşturmuştur. Çok partili döneme geçildiği 1950-1951'de,3 ile bu oran % 0,61 gibi düşük bir rakamla karşımıza çıkmıştır. 1995 seçimlerinde on üç kadın % 1,82'lik bir oranla mecliste yer almışlardır (Sezer, 1998: 896).

Bu hakkın elde edilmiş olmasına rağmen kadınların siyasete katılımı oldukça düşüktür ve Büyük Millet Meclis'inde kadının sandalye sayısı oldukça azdır. 1935 seçiminde on sekiz milletvekili varken 1939 yılında on altı, 1943 yılında on altı, 1946 yılında dokuz, 1950 yılında üç, ondan sonraki dönemlerde de sırası ile dört, sekiz, üç ve sekizdir. Kurucu mecliste dört, 1961 yılında üç, 1965 yılında sekiz, 1969 yılında beş, danışma meclisinde dört, 1983 seçiminde on ikidir. 1935 ile 1983 aralığında parlamentoda kadın milletvekili sayısı 121'dir (Doğramacı, 1988: 103).

3.2. 5 Aralık 1934 Tarihli Kanununun Gerekçesi

Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı verilmesi hususunda İntihab-ı Mebusan Kanunu'nun bazı maddeleriyle, 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. ve 11. maddelerinde değişiklik öngören 4 Aralık 1934 tarihli kanun teklifinin gerekçesi şu şekildedir:

“Türk tarihini her sahasında ve her safhasında erkeği ile yan yana her fedakârlığı yapan ulus ve yurt işlerinde büyük feragatle her mahrumiyete, her cefaya ve her acıya katlanan ulusun yurdun felaket ve saadetlerine aynı hisle iştirak eden büyük kalpli ve yüksek erdemli Türk kadınının müşterek eseri olan bu Cumhuriyet'te ve elbette kendi evinin, kendi beldesinin işlerinde olduğu gibi teşriî işlerde de temiz ve ciddi mevkiini alacaktır. İstibdat ve cehalet devirlerinden arta kalan kötü ve sakat zihniyetleri çirkin ve yanlış düşüncelerin Cumhuriyet ve inkılabın temiz ve erdemi muhitinde yeri yoktur. İşte bu düşüncelerle yüksek Türk kadınına mebus seçmek ve mebus seçilmek yolunda da erkeğin yanında mevkiini vermeyi ve bu suretle yurdunun bütün işlerinde onun temiz duygulu çalışmalarından istifade etmeyi temin etmek için bu kanun teklif edilmiştir (Elgin, 1985: 11-12).

Sadri Maksudi (Şebinkarahisar) kadınlara siyasi hak verilmesi konusunda meclis kürsüsünden yaptığı konuşmada, Türk kadınının tarihteki rollerinden şöyle bahsetmiştir:

“Türk kadını daima siyasete iştirak etmiştir ve bununla ilgili olarak üç delil paylaşmıştır. Biri Araplar tarafından Buhara havalisi zapt edildiği zaman Buhara Hanı (Toksad) reşit olmadığı için memleketi anası hatun idare ediyordu. Diğeri, Orhun Abidelerinde bahsedilen Kutluğun zevcesi Bilgehan ve Kültekin' in anası Bilge Hatun Kutluk vefat ettikten sonra hükümet idaresine geçmişti. Bir diğeri ise, X. asırda Çin'e gelen seyyahlardan birisi Uygur hanları ile siyasi görüşmelerde bulunmuş ve bu görüşmeye Uygur Hanının hatunu da katılmıştır. Kadınların siyasete katılımı Türklere bir ananedir” (Elgin, 1985: 40)

Bu söylem, kadının siyasi misyonuna vurgu yapması açısından dikkate değerdir.

3.3. 1935 Yılı Seçimlerinde TBMM' ye Giren İlk Kadın Milletvekilleri

1935-1939 arası faaliyette bulunan 5.dönem TBMM'de sandalye sahibi olan kadın milletvekili sayısı on sekizdir (bkz. Fotoğraf: 131).

3.3.1. Mebrure Gönenç (Afyonkarahisar)

1900 yılında İstanbul'da doğmuştur. Baba adı İbrahim, anne adı Didar'dır. Arnavutköy Amerikan Koleji'nden mezun olan Fransızca ve İngilizce bilen Gönenç, Çamlıca Kız Lisesi, Üsküdar Amerikan Mektebi'nde İngilizce ve Fen Bilgisi öğretmenliği yapmıştır. Adana ve Mersin Belediye Meclis Üyesi olarak yerel

yönetimde görev üstlenmiştir. Adana Belediyesi'ne seçilen ilk kadın meclis üyesidir. Seçilmeden önce CHF' den Mersin belediye üyesiydi. Bir dönem milletvekilliği yapmıştır. Evli ve iki çocuk sahibi olan Gönenç, 6 Aralık 1981 yılında hayatını kaybetmiştir(TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.2. Hatı Çırpan (Satı Çırpanoğlu - Ankara)

Mehmet ve Emine Çırpan'ın çocukları olarak 1890 yılında Kızılcahamam / Tekke'de (Kazan) doğmuştur. Zirai alanda faaliyet gösteren Satı Çırpanoğlu, Kazan Köyü Muhtarı olarak görev yaparken seçimlere katılmıştır. Çiftçilikle uğraşan Satı Kadın evli ve beş çocuk sahibi olup, 19 Mart 1956 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.3. Saadet Türkan Baştuğ Örs (Antalya)

Mehmet Bey ve Abide Hanım'ın çocukları olup, 1900 yılında Üsküdar'da doğmuştur. İstanbul Dar'ü-l fünun Felsefe şubesinden mezun olmuştur. Fransızca bilen Örs, Boğaziçi Lisesi'nde öğretmen, Boğaziçi Lisesi Kız Bölümü'nde müdür ve öğretmen olarak çalışmıştır. İstanbul Kız Öğretmen Okulu Terbiye ve Ruhiyat Öğretmen Vekili olarak da hizmette bulunmuştur. Bekâr olan Baştuğ, 27 Eylül 1975 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.4. Ayşe Sabiha Erbay Gökçül (Balıkesir)

1900 yılında Bergama'da doğmuştur. Baba adı Aziz, anne adı Nadire'dir. İstanbul Kız Muallim Mektebi'nde ve Yüksek Kız Muallimin hazırlık kısmında okumuştur. Darü'-l muallimat'ta Türkçe öğretmeni, İzmir ve Adana Kız Muallim Mektebi Öğretmeni - Müdür Muavini, Adana Lisesi, İstanbul Erenköy Kız Lisesi, İzmir Muallim Mektebi Müdürü olarak hizmet vermiştir. Bekâr olan Gökçül, 31 Ağustos 1998 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.5. Şekibe İnsel (Bursa)

Şekip ve Fatma İnsel'in çocukları olan milletvekilimiz 1886 yılında İstanbul'da doğmuştur. Ortaokul mezunu olan İnsel, İstanbul Kız Sanayi ve Alman Mektebi'ni bitirmiştir. Çiftçi olan ve Almanca bilen Şekibe İnsel, seçilmeden önce çiftçilikle uğraşmıştır. Bir çocuk sahibi olan İnsel, 29 Mart 1970 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.6. Hatice Özgener (Çankırı)

1865 yılında Selanik'te doğmuştur. Baba adı Mustafa, anne adı Fatma'dır. Rüşdiye ve hususi öğrenim görmüştür. Rumca bilen Özgener, Selanik İnas Rüşdiyesi Mektebi öğretmen yardımcısı, Bebek İnas Rüşdiyesi öğretmen yardımcısı, Muallim-i Ula Resim Öğretmeni, İstanbul Darü'l- muallimat Tarih Öğretmeni, Süleymaniye İnas Rüşdiyesi, İstanbul Kız Sanayi Mektebi ve Kadıköy İnas Darü'l- eytam Müdür Yardımcısı, Bebek-Çağlayan Darü'l-eytam Müdürü, Beykoz Darü'l- eytam öğretmeni olarak görev yapmıştır. Dört çocuk sahibi olan Özgener, 5.dönem TBMM'ye 1936 yılında yapılan ara seçimle girmiştir. 21 Şubat 1940 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.7. Huriye Öniz (Diyarbakır)

Bahaettin ve Ayşe Öniz'in kızları olup, 1897'de İstanbul'da doğmuştur. Londra Üniversitesi Bedford Koleji'nde pedagoji eğitimi almıştır. İngilizce bilen Öniz, İstanbul İnas İdadisi Fenni Terbiye Öğretmeni, İstanbul Darü'l-muallimat Terbiye Öğretmeni, Beyoğlu Üçüncü Rum Okulu Öğretmeni, Haydarpaşa Musevi Okulu, Galata Musevi Erkek Okulu ve Hasköy İtalyan Okulu Öğretmeni, Feriköy Menemetayan, Yeniköy Rum Okulu Öğretmeni olarak hizmet vermiştir. Evli ve bir çocuk sahibi olan Öniz, 2 Kasım 1950 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.8. Fatma Memik (Edirne)

1903'te Akveren (Safranbolu)'de doğmuştur. Babası Şakir Memik, annesi Cemile Memik'dir. İstanbul Darü'l - fûnun Tıbbiye'den mezun olmuş, iç hastalıkları doktoru olarak Heybeliada Verem Sanatoryumu'nda asistan, Gureba Hastanesi'nde asistan ve poliklinik şefi, Himaye-i Etfal Cemiyeti doktoru olarak görev yapmıştır. Fransızca bilen ve bekar olan Memik, 9 Şubat 1951 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.9. Nakiye Elgün (Erzurum)

1880 yılında İstanbul Rumelifeneri'nde doğmuştur. Baba adı Memiş Elgün, anne adı Zeliha Elgün'dür. İstanbul Kız Muallim Mektebi'ni bitirmiştir. İstanbul Kız Muallim Mektebi Öğretmeni ve Müdür Yardımcısı, İnas İdadisi Öğretmeni, Feyziye İstanbul Kız Lisesi Müdürü, İstanbul Meclis-i Umumi ve Encümen Üyesi, Türk Ocağı, Halkevi, Himaye-i Etfal, Türk Hava Kurumu Yönetim Kurulu Üyelikleri ve Başkanı, Himaye-i Etfal Cemiyeti Merkez Yönetim Kurulu Üyeliği, Topkapı Fakirlere Yardım Kurumu Başkanı gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur.1930 yılında İstanbul Şehir Meclisi'ne ilk kadın üye olarak seçilmiştir. Elgün, Türk Hava Kurumu altın madalyası sahibi olmuştur. Bekar olan Nakiye Elgün, 23 Mart 1954 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.10. Fakiye Öymen (İstanbul)

1900 yılında İşkodra'da doğmuştur. Öymen'in baba adı İsmail, anne adı ise Azize'dir. İstanbul Darü'-l muallimat ve Dar'ü-l fûnun Coğrafya Bölümü'nden mezun olmuştur. Fransızca bilmektedir. Bursa Kız Muallim Mektebi'nde Tarih ve Coğrafya Öğretmenliği, Türk Maarif Cemiyeti Kız Lisesi Müdiresi olarak görev yapmıştır. Evli ve iki çocuk annesi olan Öymen, 6 Nisan 1983 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I. 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.11. Ferruh (Ferruha) Güpgüp (Kayseri)

Ahmet ve Talia'dan olma Güpgüp, 1889 yılında Kayseri'de doğmuştur. Öğrenimi hususi olup, Arapça bilmektedir. Kayseri CHF Vilayet İdare Heyeti ile Belediye Meclis Üyeliği'nde bulunmuştur. Bekar olan milletvekilimiz, 18 Nisan 1951 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.12. Bediz Morova (Konya)

1897 yılında Bosna'da doğmuştur. Bolu Kız Sanat Okulu'nda Resim Öğretmeni olarak görev yapmıştır. Seçimden önce Bolu Belediye Meclis Üyesi'dir. Evli ve bir çocuk sahibi olan Morova, 10 Aralık 1965 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.13. Mihri İffet Pektaş (Malatya)

1897 yılında Bursa'da Yusuf Bahattin ve İclal Pektaş'ın çocukları olarak dünyaya gelmiştir. Amerikan Kız Koleji mezunu olan Fransızca ve İngilizce bilen Pektaş, Robert Koleji'nde İngilizce Öğretmeni, Amerikan Kız Koleji Türkçe Öğretmeni, Bezm-i âlem Kız Lisesi İngilizce Öğretmeni olarak görev yapmıştır. Kadıköy Fukaraperver Cemiyeti, Hilal-i Ahmer, Himaye-i Etfal Cemiyeti üyeliklerinde bulunmuştur. CHF Kütüphane Encümeni'ne seçilmiştir. Evli ve iki çocuk annesi olan Pektaş, 14 Temmuz 1979 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.14. Ayşe Meliha Ulaş (Samsun)

Hüseyin Kani ve Fatma Ulviye'nin çocukları olup, 1898 yılında Sinop'ta doğmuştur. Dar'ü-l - fünun Edebiyat şubesinden mezun olmuştur. İstanbul Selçuk Hatun Kız Sanayi Mektebi Coğrafya Öğretmeni, İstanbul Bezm-i alem Sultanisi Coğrafya Öğretmeni, Kandilli İnas Sultanisi Edebiyat Öğretmeni, Arnavutköy Kız Koleji Öğretmeni, Erzurum Kız Muallim Mektebi Edebiyat Öğretmeni ve Baş Muavini, Samsun Lisesi Edebiyat Öğretmeni olarak hizmet vermiştir. Az düzeyde Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Evli olan Ulaş, 17 Temmuz 1942 yılında hayatını

kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.15. Esmâ Nayman (Seyhan)

Hasip ve Melek'ten olma Nayman,1899'da İstanbul'da doğmuştur. Lise mezunu olan Fransızca, İngilizce ve Rumca bilen Nayman, Adana Belediye Meclis Üyeliği'nde bulunmuştur. Bezm-i alem Kız Lisesi Fransızca Öğretmeni olarak çalışmıştır. Evli ve iki çocuk sahibi olan Nayman, 16 Aralık 1967 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.16. Hatice Sabiha Görkey (Sivas)

Baba adı İsmail, anne adı Ayişe olan ve 1888 yılında Üsküdar'da doğan Görkey, Dar'ü-l muallimat'ı bitirmiş, Dar'ü-l fûnun Riyaziye şubesinden mezun olmuştur. Fransızca bilmektedir. Molla Gülhani İnas Rüşdiyesi Nakış Öğretmeni, Üsküdar Kız Sanayi Mektebi, Kadıköy Numune Rüşdiyesi, Açık Türbe İnas Mektebi, Bursa Darü'l- muallimat Öğretmeni, Edirne Kız Muallim Mektebi Müdür Muavini ve Riyaziye Öğretmeni, Adana-Sivas Kız Muallim Mektepleri, Tokat Ortaokulu Riyaziye Öğretmeni olarak çalışmıştır. Evli olan Görkey, bir çocuk sahibi olan Görkey, 22 Aralık 1963 yılında hayatını kaybetmiştir(TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.17. Ayşe Seniha Hızal (Trabzon)

Nafiz ve Hüsniye Hızal'ın çocukları olup, 1897 yılında Adapazarı'nda doğmuştur. İlköğrenimini İstanbul Fatih Rüşdiyesi'nde, orta öğrenimini Kız Sanat Mektebi'nde almıştır. Darü'l- fûnun Fen Bölümü'nden mezun olmuştur. Darü'l- muallimat Aliye Ara Mektebi Ulum-u Tabiiye Muallimi, Darü'l- muallimat Müdürü, İstanbul Kız Muallim Mektebi Muavini, İstanbul Selçuk Hatun Kız Sanayi Mektebi Türkçe, Fizik, Kimya, Tabiiye, Terbiye Öğretmeni olarak görev yapmıştır. Az düzeyde Fransızca bilmektedir. Bekar olan milletvekilimiz, 22 Haziran 1985 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.3.18. Benal Zübeyde Arıman (İzmir)

Nevzat ve Cemile Arıman'ın çocukları olarak 1903 yılında İzmir'de doğmuştur. Paris Sorbonne Üniversitesi'nin Edebiyat Bölümü'nden mezun olmuştur. Edebiyat, İctimaiyyet ve Belediyecilik alanlarında önemli bir yeri olan Arıman, Hilal-i Ahmer ve Himaye-i Etfal Cemiyeti Üyeliği'nde bulunmuştur. İzmir Belediye Meclis Üyeliği yapmıştır. Evli ve bir çocuk sahibi olan Benal Arıman, 20 Temmuz 1990 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü C.I, 1920-1950, V. Yasama Dönemi Milletvekillerinin Özgeçmişleri 08- 02- 1935/ 03- 04-1939).

3.4. İlk Kadın Milletvekillerinin Genel Özellikleri

İlk kadın milletvekillerinin seçim çevresi ve görev aldıkları dönemleri incelendiğinde; bazı milletvekillerinin 5. dönem dışında farklı seçim bölgelerinden TBMM'ye girdiklerini görülmektedir. Bu milletvekillerin neden daha sonra farklı seçim bölgelerinden Meclis'e girdikleri hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır. Kuvvetle muhtemel, parti merkez kurulları ya da parti genel başkanının tasarrufu, yönlendirmesiyle farklı seçim bölgelerinden seçime girmiş olabilirler. Sabiha Gökçül Erbay 5.dönem Balıkesir, 6. 7. dönem Samsun milletvekilliği yapmıştır. 5. 6. 7. dönem İstanbul, 8. dönemde de Ankara milletvekili olarak sandalye sahibi olan vekil Fakihe Öymen'dir. Mebrure Gönenç, 5. 6. ve 7. dönem Afyon milletvekili olurken, Hatı Çırpan sadece 5. dönem TBMM'de görev almış olup seçim bölgesi Ankara'dır. Türkan Baştuğ Örs, 5. ve 6. dönem TBMM'de sandalye sahibi olmuştur. Şekibe İnel, Bursa milletvekili olarak 5. dönem TBMM'de, Hatice Özgener ise Çankırı'dan 5. dönem TBMM'de görev alan milletvekilidir. Ferruh Güpgüp 5. dönem Kayseri, Bediz Morova 5. dönem Konya milletvekilidir. Yine 5. dönem dışında 6. ve 7. dönem TBMM'de sandalye sahibi olan Malatya milletvekili Mihri İffet Pektaş' tır. 5. ve 6. dönem meclis çalışmalarına katılan Meliha Ulaş, Samsun milletvekili olarak yerini almıştır. Esmâ Nayman, 5. dönem Seyhan, Hatice Sabiha Görkey ise 5. dönem Sivas milletvekilidir. Seniha Hızal, 5. dönem Trabzon milletvekili, Huriye Baha Öniz de 5. dönemde görev alıp Diyarbakır'dan seçilmiştir. Fatma Memik, 5.6.7. dönem Edirne milletvekili, Nakiye Elgün'ü, 5.6.7. dönem meclisinde Erzurum'dan seçilen vekil olarak görmekteyiz. Benal Arıman'da 5. 6. 7. 8. dönem İzmir milletvekili olarak TBMM tarihinde yer edinmiştir. İlk kadın milletvekillerinden dokuzu sadece bir dönem milletvekilliği yapmıştır. İlk kadın milletvekillerinden Benal Arıman,

mecliste en çok sandalye sahibi olan ve üst üste dört dönem mecliste yer almıştır (Gökçimen, 2008: 29-30).

İlk kadın milletvekillerinin seçildiği bölgelere bakıldığında; İstanbul, Balıkesir, Bursa, Edirne illeri olmak üzere Marmara Bölgesi'nden dört milletvekili, Afyon, İzmir olmak üzere Ege Bölgesi'nden iki milletvekili, Ankara, Çankırı, Kayseri, Konya, Sivas olmak üzere İç Anadolu Bölgesi'nden beş milletvekili, Antalya, Seyhan olmak üzere Akdeniz Bölgesi'nden iki milletvekili, Samsun, Trabzon olmak üzere Karadeniz Bölgesi'nden iki milletvekili, Erzurum ve Malatya olmak üzere Doğu Anadolu Bölgesi'nden iki milletvekili ve Diyarbakır olmak üzere Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden bir milletvekilinin 5. dönem TBMM'de yer aldıklarını görülmüştür. Bu bağlamda en fazla kadın milletvekili çıkaran bölgeler İç Anadolu ve Marmara Bölgesi olmuştur (bkz. Tablo: 3, s.124-126).

On sekiz kadın milletvekilinin seçilme yaşlarına bakıldığında ise, yaş aralığının 30 ilâ 70 arası olduğu görülebilir. En yaşlı milletvekili 70 yaşındaki Selanik doğumlu ve 5.dönem Çankırı milletvekilliği yapmış olan Hatice Özgener'dir. İstanbul doğumlu olup, 5.6.7. dönem Erzurum'dan milletvekili olan Nakiye Elgün'ün yaşı ise 53'tür. 30-40 yaş arası on bir, 40-50 yaş arası 50 ve 50 yaş üzeri iki milletvekili olduğu görülmektedir. En genç milletvekilleri 32 yaşlarında olan Fatma Memik ve Benal Arıman'dır. En yaşlı Hatice Özgener 70yaşında milletvekili seçilmiştir. 30-40 yaş arası seçilen milletvekili sayısı % 61.11 oranıyla en yüksek aralığı oluşturmaktadır. İlk kadın milletvekilleri seçildikleri yaş itibariyle genç bir profil çizmişlerdir (Gökçimen, 2008: 27).

Hatı Çırpan ve Şekibe İnel milletvekili seçilmeden önce çiftçilikle uğraşmıştır. 1934'te Kazan Köyü'nün muhtarlığını babasından devralan Hatı Çırpan milletvekili seçildiği tarihe kadar çiftçilik yapmıştır. Hatı Hanım, Atatürk'ün Kızılcahamam'a geldiği sırada karşılama heyetinde yer almış ve burada Atatürk ile tanışmıştır. Atatürk, Hatı Hanım'ın buradaki tavrından etkilenmiş ve 5. dönem seçimlerinde onu kendi listesinden milletvekili adayı göstermiştir. Şekibe İnel ise, İnegöl İsaören'de tarımla uğraşmıştır. Fatma Memik ise doktor olan tek milletvekilidir. Milletvekili seçilmeden önce Tıp Fakültesinde bir yıl staj yaptıktan sonra 1932'de Heybeliada Verem Sanatoryumu asistanlığına atanmış, aynı yıl Gureba Hastanesi asistanlığına geçmiştir. 1934'te aynı hastanenin poliklinik şefi olan

Memik, Kızılay polikliniklerinde ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda da çalışmıştır. Benal Nevzat Arıman ise sosyal, edebî ve kadınlarla ilgili konularda birçok gazetede yazılar yazmış, konferanslar vermiştir. Ferruh Güpgüp'ün mesleği ise belirtilmemiştir. İlk kadın milletvekillerinden Mebrure Gönenç, Türkan Örs Baştuğ, Sabiha Gökçül Erbay, Hatice Özgener, Huriye Öniz Baha, Nakiye Elgün, Fakihe Öymen, Bahire Bediz Morova, Mihri Pektaş, Meliha Ulaş, Esmâ Nayman, Sabiha Görkey ve Seniha Hızal mesleği öğretmen olan milletvekilleridir.

Milletvekili seçilmeden önce siyasi kulvarda siyaseti tecrübe etmiş olan kadınlar da söz konusudur. Adana ve Mersin Belediye Meclisi Üyeliği (Mebrure Gönenç), Kazan Köyü Muhtarlığı (Hatı Çırpan), CHP Kayseri Vilayeti İdare Heyeti Üyeliği, Kayseri Belediye Meclis Üyeliği (Ferruh Güpgüp) , İstanbul Meclisi Umumi Üyeliği ve Encümen Üyeliği (Nakiye Elgün), Bolu Belediye Meclisi Üyeliği (Bediz Morova), Adana Belediye Meclisi Üyeliği (Esmâ Nayman), İzmir Belediye Meclis Üyeliği (Benal Arıman), Encümen Üyeliği (Nakiye Elgün) görevlerinde bulunmuşlardır. Encümen Üyeliği'ne seçilen tek isim Nakiye Elgün olmuştur.

1935 yılı seçimlerinde seçilen kadın milletvekillerin büyük bir kısmının eğitimsel ve kültürel seviyelerinin oldukça yüksek olduğunu görülmüştür. Bu dönem seçilen milletvekillerinin %70'e yakını (11'i) yüksek öğrenimli, eğitimci kimliğe haizdir (Sezer, 1998: 900-901).

Eğitimleri açısından bakıldığında, ilk kadın milletvekillerinin Kız Sanayi Mektepleri ve Kız Rüştüyelerinde ilk eğitimlerini aldıkları görülmüştür. On sekiz milletvekilinden altısı Kız Sanayi Mekteplerinde eğitim görmüşlerdir. İlk kadın milletvekillerinden altısının Dâr'ü-l-fünun'un farklı bölümlerinden mezun oldukları görülmüştür. Huriye (Baha) Öniz, Londra Üniversitesi Bedford Koleji'nde eğitim almıştır (Gökçimen, 2008: 24 - 25).

TBMM Albümü'nde ilk kadın milletvekillerinden Hatı Çırpan, Sabiha Gökçül, Bediz Morova, Nakiye Elgün'ün bildiği yabancı diller belirtilmemiştir. Diğer milletvekillerinden bazıları birer, bazıları ikişer ve bazıları da üçer olmak üzere çeşitli dillere vakıflardır. Esmâ Nayman Fransızca, İngilizce ve Rumca olmak üzere ikiden fazla yabancı dil bilen milletvekilidir. İngilizce, Fransızca, Almanca, Rumca, Arapça, Farsça meclis çatısı altında karşılaştığımız yabancı dillerdir.

Tablo3’de, Fakihe Öymen’in ve Fatma Memik’in TBMM Albümü özgeçmişlerinde belirtilen Fransızca ibaresine yer verilmemiştir. Yine, bu albümde belirtilen Bediz Morova’nın Bolu Belediye Meclis Üyeliği, Esmâ Nayman’ın Adana Belediye Meclis Üyeliği, Benal Arıman’ın İzmir Belediye Meclis Üyeliği tabloda belirtilmemiştir. On sekiz milletvekilinden yedisi, milletvekili olmadan önce yerel yönetimlerde görev üstlenmişlerdir.

1 Mart 1935’de çalışmalarına başlayan 5. dönem TBMM’de milletvekilleri yerlerini almışlardır. İzmir milletvekili olarak görev yapmış olan Arıman, kendilerine bu hakkın kazandırılmasında önemli bir rol üstlenmiş olan Atatürk’e şu sözü ile atıfta bulunmuştur:

“Atatürk yalnız Türk milletini değil, o milleti yetiştiren Türk anasının da şerefini kurtardı. Türk kadınlığının ona minnettarlığı sonsuzdur...Layık olduğu hakları Atatürk’ün büyük dehası ile kazanmış olan Türk kadını bütün milli görevlerini ifa için hazırdır...” (Sezer, 1998: 903).

On sekiz milletvekili, siyasi tarihte Türk kadınlarını temsil eden ilk kadınlar olduğu için büyük bir önem taşımışlardır. Milletvekili kadınlar eğitilmiş ve kültürlü kadınlar olup, Milli Mücadele’yi desteklemiş isimlerdir. Kadınların birçoğu seçkin ailelerden gelmişlerdir. Siyasetle uğraşan ailelerden gelen kadınların parti listelerinde ve mecliste yer aldıkları söylenebilir. İzmir milletvekili Benal Nevzat Arıman, siyasetçi bir aileden gelmiştir. Babası İttihat ve Terakki Partisi üyesidir. Belediye seçimlerine katılan ve siyasette önemli rol alan kadınlara parti listelerinde milletvekili adayı olarak yer verilmiştir. Mevrure Gönenç, Fatma Memik, Nakiye Elgün, Benal Nevzat Arıman, Bahire B. Morova, Ferruh Güpgüp, Esra Nayman, Belkıs Rauf Baykan, Şehime Yunus, Hacer Dicle, Şemşah İşçen gibi milletvekilleri daha önce belediye meclislerine seçilmiş kadınlardır. Fatma Memik, Huriye Öniş Baha, Nakiye Elgün, Benal Arıman, Mihri Pektaş, Şehime Yunus, Mevrure Aksoley, Hasene Ilgaz, Latife Bekir Çeyrekbaşı gibi isimler kadın haklarını savunan bir takım cemiyetlerde ve halkevlerinde görev yapmışlardır. Satı Kadın parti aday listesine bizzat Atatürk ün isteği ile eklenmiştir (Kaplan, 1998: 203).

Atatürk’ün Cumhurbaşkanlığı yaptığı 1935-1938 aralığında, kadın milletvekili sayısının fazla olduğu görülmüştür. İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı yaptığı mecliste üç dönemde toplam kırk kadın görev yapmıştır. 1935-39 arası 5. dönem de on sekiz kadın parlamenter, toplamda 395 milletvekili yer almıştır.

1939-1943, 6. dönemde de on altısı kadın parlamenter olmak üzere toplam 400 milletvekili, 1943-1946, 7. dönemde on altı kadın parlamenter olmak üzere toplam 435 milletvekili, 1946-1950, 8. dönemde de dokuzu kadın olmak üzere toplam 455 milletvekili mecliste yer almışlardır.

1935 yılından itibaren sayının gittikçe azaldığını görülmektedir. Uzun süre bu sayıya ulaşamamıştır. 2011 genel seçiminde 550 milletvekilinden 78'i kadındır. Kadın milletvekillerin toplam içindeki payı % 14.1'dir (bkz Tablo: 6, s.128).

3.5. İlk Kadın Milletvekillerinin Etkinlikleri

1935 yılında meclise giren milletvekillerinin bir kısmı çeşitli komisyonlarda görev almışlardır. Aile, sağlık, eğitim, gençlik, çalışma, emeklilik, sosyal güvenlik gibi komisyonlarda yoğun görev üstlenmişler fakat bütçe, dışişleri, savunma ile ilgili komisyonlarda daha az, bazı komisyonlarda ise hiç görev almamışlardır.

İlk kadın milletvekilleri TBMM bünyesinde şu komisyonlarda görev almışlardır: Bayındırlık (Nafia) Komisyonu Üyeliği (Mebrure Gönenç), Tarım (Ziraat) Komisyonu Üyeliği (Hatı Çırpan, Şekibe İnel), Milli Eğitim (Maarif) Komisyonu Üyeliği (Türkan Baştuğ), Gümrük ve Tekel (İnhisarlar) Komisyonu Üyeliği ve Katipliği (Sabiha Gökçül), Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Üyeliği (Hatice Özgener), Sayıştay (Divan-ı Muhasebat) Komisyonu Üyeliği (Ferruh Güpgüp), Gümrük ve Tekel Komisyonu Üyeliği (Bediz Morova), Kütüphane ve Sayıştay Komisyonları Üyelikleri (Mihri Pektaş), Gümrük ve Tekel ve Dilekçe Komisyonları Üyelikleri ve Katipliği (Meliha Ulaş), İktisat ve Maliye Komisyonları Üyeliği ve Katipliği, Sekreterliği (Esmâ Nayman), İçişleri (Dahiliye) Komisyonu Üyeliği (Sabiha Gökçül, Nakiye Elgün), Milli Eğitim Komisyonu Üyeliği ve Katipliği (Seniha Hızal), Maliye Komisyonu Üyeliği (Huriye Baha Öniz) Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Üyeliği ve Katipliği (Fatma Memik), Bütçe Komisyonu Üyeliği ve Katipliği ve Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği (Fakihe Öymen), İktisat ve Bayındırlık Komisyonları Üyelikleri (Benal Arıman)...gibi birtakım komisyonlarda kadınlar görev almışlardır. Kadın milletvekillerinin Meclis komisyonlarında bir veya birden fazlasında görev aldıkları, bazı komisyonlarda ise temsil edilmedikleri görülmüştür. Adalet (Adliye), Dışişleri (Hariciye), Meclis Hesaplarını İnceleme (Meclis Hesaplarının Tetkiki), Milli Savunma (Milli Müdafaa)

ve Anayasa (Teşkilat-ı Esasiye) komisyonlarına seçilememiştir. Kadın milletvekilleri en fazla üç milletvekili ile Gümrük ve Tekel (İnhisarlar) Komisyonunda görev almışlardır. Mesleği çiftçi olan iki milletvekili Tarım Komisyonunda, doktor olan Fatma Memik ise Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonunda görev almışlardır (Gökçimen, 2008: 28) (bkz.Tablo:7,s.129). Mart 1935 yılında toplanan Meclis öncelikle Başkanlık Divanı ve İhtisas Komisyonlarını seçmiştir. İlk kadın milletvekilleri de Meclis'te farklı görevler almıştır. Sabiha Gökçül Erbay, Meclis Başkanlık divanında (Riyaset Divanı) görev alan tek kadın milletvekili olup, kâtip üye olarak görev yapmıştır. Erbay, aynı zamanda ilk kadın kâtip üye sıfatını taşımıştır.

İlk kadın milletvekilleri, Meclis'te daha ziyade eğitim ve sağlık konularında görüş bildirmişlerdir. Sağlık sorunlarının giderilmesi, kız çocuklarının eğitim düzeylerinin yükseltilmesi, küçük yaştaki çocukların eğitim, sağlık, çalışma şartlarının iyileştirilmesi konusunda görüş beyan etmişlerdir. Dr. Fatma Memik ile Nakiye Elgün 5.dönem TBMM'de en fazla söz alan vekil olmuşlardır. Benal Arıman, Meliha Ulaş, Huriye Öviz, Esmâ Nayman, Türkan Baştuğ, Ferruh Güpgüp, Seniha Hızal, Mihri Bektaş ise bir ya da birkaç konuşma yapmışlardır. Milletvekilleri kendi meslekleri doğrultusunda ve seçim bölgeleriyle ilgili görüş bildirmişler, birtakım faaliyetlerde bulunmuşlardır. Dr. Fatma Memik seçim bölgesi olan Edirne ve Edirnelilerin yaşadığı sıkıntı ve sorunlarına eğilmiştir. Memik, Nafia Vekaleti bütçesinin görüşülmesi sırasında Meriç Nehri'nin taşması dolayısıyla Edirne halkının duyduğu ızdırabın bitmesini, önlemler alınmasını, Nafia Vekili'nden talep etmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 252). Meclis bütçe görüşmeleri sırasında Ferruh Güpgüp ve Esmâ Nayman 1936 yılı “ *Muvazene-i Umumiye Kanunu* ”nun görüşülmesi esnasında, Meliha Ulaş 1937 yılı Maarif Vekâleti bütçesi hakkında, Mihri Pektaş Spor Teşkilatı Kanunu ile ilgili olarak, Nakiye Elgün 1938 yılı Maarif Bütçesi hakkında, Seniha Hızal da Hariciye Vekâleti hakkında konuşma yapmışlardır. Meliha Ulaş, çocuk ve gençlerin muaşeret bilgilerinden mahrum olduklarını, ilkokuldan başlayarak bütün dönemlerde müfredat programına, “*içtimai terbiye*”nin, kültürle beraber verilmesini önermiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 18, s. 252). Mihri Pektaş, Spor Teşkilatı Hakkında Kanun layihası görüşülürken sporun bir millet için ne kadar önemli, ne kadar esaslı bir mesele olduğunu ve hükümetin bu meseleye el koymakla ne kadar basiretli ve lüzumlu iş gördüğünü dile

getirmiştir. Konuşmasında altını çizdiği nokta; sporun gençler arasında dayanışmayı sağlamak, beraber çalışmak, beraber kazanmak ya da kaybetmek, sorumluluğu birlikte paylaşmak duygusunu aşıladığını belirtmektedir. Ayrıca kırarak, dökerek birincilik kazanmak yerine efendice oynamanın, efendice kazanmanın ve kaybetmenin önemine vurgu yapmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 26, s. 487).

İlk dönem kadın parlamenterlerden Mebrure Gönenç, Körler Okulu ve Körler Derneği Başkanlığı yapmıştır. Kendisinin de görme sorunu olduğu için ülkemize körler alfabesinin getirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Mihri İffet Pektaş Kadıköy, Hilâl-i Ahmer ve Himaye-i Etfâl gibi yardım kuruluşlarında görev almıştır. Esmâ Nayman, Milletlerarası Kadınlar Konseyi Üyeliği ve Türkiye Kadınlar Konseyi Genel Sekreterliği yapmıştır. Nakiye Elgün, Türk Ocağı, Halkevi, Kızılay ve Türk Hava Kurumu Yönetim Kurulu üyelikleri ve başkanlıkları, Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez Yönetim Kurulu Üyeliği ve Topkapı Fakirlere Yardım Kurumu Başkanlığı görevlerini yürütmüştür. Benal Nevzat (İştar) Arıman ise Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kurumlarda görev almıştır (Gökçimen, 2008: 27-28).

Antalya Milletvekili Türkan Baştuğ, eğitim sorunları üzerine düşüncelerini dile getirerek köy öğretmenlerinin seviyelerinin yükseltilmesini 1936 yılı bütçe görüşmeleri sırasında dile getirmiştir. Baştuğ, Umumi Hıfz-ı sıhha Kanunu'nda 12 yaşından küçük çocukların çalıştırılmayacağı hakkında bir hükmün var olduğunu ama 12 yaşından küçük çocukların çalışmak için çok küçük olduklarını, bu kaydın daha büyük yaşlar için kabulünü teklif etmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 12, s. 45). Çocuklara yönelik görüşleri Esmâ Nayman ve Ferruh Güpgüp dile getirmişlerdir. Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti bütçesinin görüşülmesi esnasında Nayman, doğan çocuğu yaşatmak sadece anne ve baba kadar belediyelerin, hükümetlerin, herkesin, bütün yurttaşın çocuğa karşı bir borcu olduğunu ifade etmektedir. Türk çocuğunun sağlığı ve korunması yolunda, doğum ve çocuk bakım evleri, çocuk esirgeme kurumları, hastaneler, süt çocuğu muayene, süt damlaları vs. gibi teşkilatların kurulmasını önermiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 18, s. 229). Esmâ Nayman Adliye Vekâleti bütçesi görüşülürken, suçlu çocuklar üzerine konuşmuş ve suçlu çocukların hapisane adı altında değil de çocuk ıslah evlerinde kalmaları hususunda fikir beyan etmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 11, s. 232-

236). Huriye Öniz de, demiryolunda çalışan personelin ölümünden sonra çocuklarına bağlanacak aylık hakkındaki önerisini paylaşmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 8, s. 157). İzmir milletvekili Şehime Yunus da eğitim meselesine atıfta bulunarak eğitim programlarının daha ileri bir görüşle hazırlanmasını ve sık sık değiştirilmemesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca aile, sağlık, dış borçlar, ekonomik sorunlar, eğitim ve kültür konularında; Benal Arıman, Fatma Memik, Esmâ Nayman, Huriye Öniz, Mihri Pektaş, Seniha Hızal, Türkan Baştuğ görüş bildirmişler, Nakiye Elgün ise Maarif Vekâleti bütçesi görüşülürken eğitim ve kültür meseleleri üzerinde durmuştur. Köylere öğretmen götürmek, öğretmen kadrolarını tamamlamak, sanat ve meslek okullarını arttırmak, kimsesiz ve bakımsız çocuklar için yatılı okullar açmak gibi birtakım önerilerini meclise sunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 25: s. 214). 6. dönem milletvekillerinden Zehra Budunç, Milli Mücadele yıllarında Yunan işgali sırasında Bursa Gazi Cephesi Komutanlığı'nda çalıştığını, Mebrure Aksoley de 1922 yılında babası ile birlikte Milli Mücadele'ye katılmak için Ankara'ya geldiğini belirtmiştir (Kurnaz, 1996: 274).

Eğitim ve kültür alanında görüş beyan eden milletvekillerimiz Mihri Pektaş, Türkan Baştuğ, Meliha Ulaş'tır. Dr. Fatma Memik, sağlık meseleleri üzerinde önemli konuşmalar yapmışlardır. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti kanun layihası görüşülürken Memik, Sıhhat Teşkilat Kanunu'nun kabulünü, Türk tıbbında bir hamle olarak değerlendirmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 12, s. 129). Sıhhiye Vekili, Dr. Refik Saydam'a Türk hekimleri adına teşekkürünü bildirmiştir. Fatma Memik sadece sağlık alanında görüş bildirmemiştir. 1936 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu layihası ve Nafia Vekâleti bütçesi görüşülürken, Şark demiryolları ile ilgili müzakere hakkında Nafia Vekili Afyon Milletvekili Ali Çetinkaya'nın kendilerini tenvir etmesini rica etmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 11, s. 258). Trakya topraklarından geçen yabancı bir şirketin işlettiği demiryolunun devletçe satın alınmasıyla ilgili görüşmeler sırasında diğer şirketler için de aynı başarıyı dilemiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 17, s. 76). Fatma Memik, Ankara' da bir Tıp Fakültesinin açılması hakkında kanun layihası görüşülürken de söz almıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 19, s. 40)

Nakiye Elgün ve Benal Arıman dış politika kapsamında Montrö Sözleşmesi ile ilgili olarak meclis kürsüsünden düşüncelerini dile getirmişlerdir. Boğazlar rejimi

hakkında, Montreux'de 20 Temmuz 1936 tarihinde imza edilen mukavelenamenin tasdikine dair kanun layihasının görüşülmesi sırasında Benal Arıman, Montreux zaferinden duyduğu kıvanç ve mutluluğu ifade ederken, Türk çocuklarının tarihini okurken bu asırda yaşayanlara gıpta edeceklerini belirtmiştir. Nakiye Elgün ise, Montreux zaferinin yalnız Türk'ün değil aynı zamanda barışın da bir zaferi olduğunu belirtirken, Cumhuriyet hükümetini, Mustafa Kemal Atatürk'ü, İsmet İnönü ve Türk milletini kutlamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 12, s. 321-325). Benal Arıman, Seniha Hızal Hatay konusundaki düşüncelerini ifade etmişlerdir. Arıman, Hatay davasının oradaki kardeşlerin haklarını ve istiklalini kazanmaları ile neticelendiğini dile getirirken, Seniha Hızal ise, Hatay meselesinin milli davalarımızdan biri olduğunu, Hatay meselesinde her milli davada olduğu gibi kadın ile erkeğin beraber olduğunu bir kez daha hatırlatmak istediğini belirtmiş, Milli Mücadele'nin başından beri, kadının erkeğin yanında mücadele verdiğini kürsüden paylaşmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C: 25, s. 265 / TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 19, s. 306).

Nakiye Elgün, Hataylı kadın ve kızlara seslenerek, onların Türk kadınları gibi çalışmalarını, mücadele etmelerini tavsiye etmiş erkek-kadın tüm Hataylılara başarı temennisinde bulunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 15, s. 172). Nakiye Elgün ve Benal Arıman, Atatürk'ün tasarrufunda bulunan çiftliklerin hazineye bağışlanmasına dair Başvekâlet tezkeresinde konuşmuşlar ve Atatürk'ün sadece çiftliğini değil her şeyini, ruhunu, kalbini, düşüncesini, gecesini, gündüzünü millete hasrettiğini belirtmişlerdir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 19, s. 271-274). Dış borçlanma ve ekonomi alanı üzerine Nakiye Elgün, Benal Arıman fikir beyanında bulunmuşlardır. Benal Arıman ve Nakiye Elgün, iktisadi gelişmeler üzerine görüş bildirmişlerdir. İngiliz hükümeti ile yapılan iktisadi antlaşmanın mali bir zafer olduğunu belirtmişler, Türk parasının istikrarını, maliye ve iktisadiyatının istiklalini savunan, koruyan, milli bir prensip edinen Cumhuriyet Hükümeti'nin başarısını ifade etmişlerdir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 26. S. 433-434). Esmâ Nayman, turist gemilerinden alınan muhtelif deniz resimlerinden bazılarının alınmamasına ve bazıları için de indirim yapılması yönünde görüşünü meclis kürsüsünden dile getirmiştir. Turist gemilerinin ülkemizin tanınmasında önemli olduğunu belirtmiş, vergilendirme anlamında yatlarla, turist gemilerinin eşit tutulmasını istemiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 7, s. 33).

Kadın milletvekillerinden Benal Arıman ve Esmâ Nayman, Atatürk'ün ölümü üzerine meclis oturumunda söz istemişler, Atatürk'e Türk kadını için yaptıklarından dolayı minnettar olduklarını ifade etmişlerdir. Arıman, "*Türk kadınlığının Atatürk için en kederli, en sıcak gözyaşlarını döktüğünü*" belirterek üzüntüsünü dile getirmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 5, C. 27, s. 26-31).

Kadınların seçimlere katılımının az olduğu 1935 yılında kadın milletvekili sayısı on sekizdir. Siyasi bilincin arttığı ve katılımın daha yüksek olduğu yıllarda bu oran daha düşüktür. Bunda, kadınların siyasi mekanizmada yeterince aktif olmalarını engelleyen birtakım etmenlerin rolü vardır. Türkiye'de kadınların parti kurma girişimleri de oldukça düşüktür. 16 Haziran 1923'te "*Kadınlar Halk Fırkası*" adı ile ilk siyasi kadın partisi kurulmuş ise de uzun soluklu olamamıştır. Bu partinin kapatılmasından sonra kadınlar "*Türk Kadınlar Birliği*" ni kurmuş ve hak taleplerini her fırsatta dile getirmişlerdir.

Kadınlarımız oy kullanma oranı yüksek iken temsil oranı buna göre oldukça düşüktür. Oysa ki; 1935 seçimlerinde kadın seçmen sayısı az fakat temsil oranı daha fazladır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1935'TEN GÜNÜMÜZETBMM' DE KADIN ve KADIN HAKLARINA DAİR ÇALIŞMALAR

4.1. 5.Dönem ile 24. Dönem TBMM Aralığında Kadın Milletvekilleri

1935-1939, 5. dönem TBMM'de on sekiz kadın milletvekilinin sandalye sahibi olmuştur. 1939-1943, 6. dönemde on altı kadın milletvekili kadındır. 1943-1946, 7. dönemde on altı kadın vekil yer alırken 1946-1950, 8. dönemde sekiz kadın yer almıştır. 6 Nisan 1947, 17 Ekim 1948, 16 Ekim 1949'da yapılan ara seçimlerde kadın milletvekili seçilmemiştir. 1950-1954, 9. dönemde üç kadın yer almış olup, 16 Eylül 1951 ara seçiminde kadın milletvekili seçilmemiştir. 1954-1957, 10. dönemde dört kadın, 1957-1960, 11. dönemde sekiz kadın milletvekili görülmektedir. 1961'de Temsilciler Meclisi üyelerinden dördü kadındır. 1961-1965, 12. dönem -Millet Meclisi I. dönem- de üç kadın vekil yer almış, 1965-1969, 13. dönem -Millet Meclisi II. dönem- de sekiz kadın milletvekili sandalye sahibi olmuştur. 1969-1973, 14. dönem - Millet Meclisi III. dönem-de ise, beş kadın Meclis'te iken, 1973-1977, 15. dönem, - Millet Meclisi IV. dönem- de de altı kadın milletvekili sandalyeye sahiptir. 12 Ekim 1975 tarihinde yapılan ara seçimde kadın milletvekili seçilmemiştir. 1977-1980, 16. dönem - Millet Meclisi V. dönem-de dört kadın faaliyet göstermiş fakat 14 Ekim 1979'da yapılan ara seçimde kadın milletvekili seçilmemiştir. 15 Aralık 1961-12 Eylül 1980 aralığında, Cumhuriyet Senatosu üyelerinden altısı kadındır. 1964-1980 aralığında, dört kadın Cumhurbaşkanı'nca seçilmiştir. 1981-1983 yılları arasında Danışma Meclisi üyelerinden beşi kadın üyedir. 1983-1987, 17. dönem TBMM'de on iki kadın yasama faaliyetlerine katılmış ve 28 Eylül 1986'da yapılan ara seçimde kadın milletvekili seçilmemiştir. 1987-1991, 18. dönem de altı kadın, 1991-1995, 19. dönem de ise sekiz kadın milletvekili parlamentoda yerini almıştır. 1995-1999, 20. dönem TBMM'de on üç kadın sandalye sahibi olmuş, 1999-2002, 21. dönem de ise yirmi iki kadın milletvekili söz konusudur. 2002-2007, 22. dönem Meclis'inde yirmi dört kadın faaliyet göstermiştir. 2007-2011, 23. dönem TBMM'de elli kadın milletvekili sandalye sahibi olmuştur (Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009), TBMM, Ankara 2009).

5. dönem ile 23. dönem arası TBMM’de görev alan kadın parlamenterlerin listesi tablolar kısmında yer almaktadır (bkz. Tablo: 1, s.113-120).

5. dönem TBMM’den 24. dönem TBMM’ye uzanan süreçte çok sayıda kadın milletvekili görev yapmıştır. Bu çalışmada, tüm bu milletvekillerinin özgeçmiş ve etkinliklerine yer verilemediğinden birkaç örnekle yetinilmiştir. Salt milletvekillikleri dışında, “bakan” gibi önemli görev üstlenmiş olan kadın parlamenterlerden örnekler verilmeye çalışılmıştır.

4.2. Özgeçmişleri

4.2.1. Halide Edip Adıvar

1881 yılında İstanbul’da doğmuştur. Babası Mehmet Edip Bey, annesi Bedirfem Hanım’dır. Üsküdar Amerikan Kız Koleji mezunudur. İngilizce ve Fransızca bilmektedir. Edebiyat, Tarih profesörüdür. Tanin, Vakit, Akşam gazeteleri, Resimli Kitap, Yeni Mecmua, Şehbal dergileri yazarıdır. Kız Öğretmen Okulu ve Kız Lisesi Pedagoji ve Tarih dersleri öğretmeni, Teal-i Nisvan Derneği ve Aynitura Dar’ü-l Eytam’ın kurucusudur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Edebiyatı Bölümü’nde profesör olarak görev yapmıştır. Columbia Üniversitesi, Hindistan Delhi İslam Üniversitesi’nde konuk öğretim üyesi olarak çalışmıştır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Filoloji Kürsüsü Profesörü ve Başkanı olarak çalışmış olan Adıvar, IX. dönem TBMM’de İzmir milletvekili olarak yer almıştır. Evli ve iki çocuk annesi olan Halide Edip Adıvar, 09 Ocak 1964 yılında hayatını kaybetmiştir (TBMM Albümü 1920-2010 C. II 1950-1980, IX. Yasama Dönemi 1950-1954).

4.2.2. Behice Sadık Boran

İlk kadın siyasi parti genel başkanı Doç. Dr. Behice Sadık Boran’dır. Türkiye İşçi Partisi’nin son genel başkanı olan Boran, 1971-1980 yılları arasında görev yapmış, 1987 yılında vefat etmiştir (<http://www.wikipedia.org>) (Erişim Tarihi: 29.06.2014).

4.2.3. Türkan Akyol

TBMM dışından ilk atanan bakan olan Prof. Dr. Peyman Türkan Akyol, 1928 yılında İstanbul'da doğmuştur. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi ve ABD Albert Einstein Tıp Fakültesi'nde eğitim almıştır. Dâhiliye, göğüs hastalıkları profesörüdür. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi öğretim üyesi ve rektörü olarak görev yapmıştır. Seçimle gelen ilk rektördür. Ankara Üniversitesi Senato Üyesi, Üniversitelerarası Kurul Başkanı, Diyarbakır Tıp Fakültesi ve Antalya Tıp Fakültesi Kurucu Yönetim Kurulu Üyesi ve Sosyal Demokrasi Partisi Kurucu Üyesi gibi birtakım görevlerde bulunmuştur. İngilizce ve orta düzeyde Fransızca bilmektedir. 18. dönem İzmir milletvekilliği yapmıştır. TBMM dışından 33. Hükümette Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olarak çalışmıştır (TBMM Albümü 1920-2010 / C. III 1983-2010 XVIII. Yasama Dönemi 1987-1991) . 1971 yılına kadar hükümetlerde bayan bakan yer almaz iken 1971 yılında meclis dışından hükümet üyesi olan Türkan Akyol, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olmuştur (bkz. Fotoğraf: 3,s.132).

4.2.4. İmren Aykut

İlk seçilmiş bakan ise 1940 yılında Kozan'da doğan İmren Aykut'tur. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunudur. Oxford ve Oslo Üniversiteleri'nde İşçi-İşveren İlişkileri ve Sendikacılık ihtisası yapmıştır. İktisat Doktoru olan Aykut, İngilizce bilmektedir. Sosyal Politik ve İşçi-İşveren İlişkileri, Sendikacılık, Türkiye Şişe Cam Fabrikası A.Ş. Endüstriyel İlişkiler Uzmanı, Türkiye Maden-İş Sendikası, Teksif Sendikası Toplu Sözleşme ve Araştırma Büroları Müdürü, Türkiye Kâğıt Sanayi İşverenler Sendikası Genel Sekreteri, Danışma Meclisi Milli Güvenlik Konseyi'nce üye (1981-1983) seçilmiştir. 17. 18. 19. dönem TBMM İstanbul, 20. dönem Adana milletvekilidir. 20. dönem Parlamentolar arası Birlik Grubu ve Dünya Parlamentolar Birliği Batı Grubu Dönem Başkanlığı yapmıştır. Danışma Meclisi Başkanlık Divanı Kâtip Üyesi, 46. ve 47. Hükümet, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, 48. ve 53. Hükümette Devlet Bakanı, 55. Hükümette ise Çevre Bakanı olarak görev yapmıştır. Bekârdır (TBMM Albümü 1920-2010 / C. III 1983-2010).

4.2.5. Işlay Saygın

1945 yılında Ankara'da doğmuştur. Babası Osman Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Ege Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden mezun olmuştur. İngilizce

bilmektedir. Buca İmar Müdürü, Buca Belediye Başkanı, özel bir şirkette İmar Planlama Danışmanı olarak görev yapmıştır. TBMM Başkanlık Divanı Katip Üyeliği, 18. dönem Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Üyeliği yapmıştır. 17. ve 18. dönem İzmir milletvekilliği yapmıştır. 51. ve 52. Hükümette Devlet Bakanı, 52. Hükümette Çevre Bakanı ve 53. Hükümette ise Turizm Bakanı olarak çalışmıştır. Bekardır (TBMM Albümü 1920- 2010 C. III, XVII., XVIII. Yasama Dönemi).

4.2.6. Tansu Çiller

İlk kadın başbakan olarak Türk Siyasi Tarihi'nde yer alan Tansu Çiller, 1944 yılında İstanbul'da doğmuştur. Eğitimi; Boğaziçi Üniversitesi, University of New Hampshire Master, University of Connecticut Doctora, Yale University Post-Doctora' dır. İngilizce ve Almanca bilmektedir. Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Profesörü ve Bölüm Başkanı, Dünya Bankası, Sanayi ve Ticaret Odası Kurumu Ekonomi Danışmanı, Franklin Marshall College Asistan Profesörü, University of Quinmipiac Yardımcı Profesörü, University of Connecticut Okutmanı, Doğru Yol Partisi Genel Başkanı, 19. 20. 21. dönem (1991-1995-1999) İstanbul milletvekili, 49. hükümet Devlet Bakanı, 50. 51.52. Hükümet Başbakanı, 54. Hükümet Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görev yapmıştır (TBMM Albümü 1920-2010 / C. III 1983-2010). Böylece Çiller, kadın ile ilgili alanlar dışında kadınlara çok da bırakılmayan ekonomi, dışişleri gibi önemli karar mekanizmalarında yer almıştır (bkz: Fotoğraf:4, s.132).

4.2.7. Lale Aytaman

1944 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Abdullah Bey, annesi Mukadder Hanım'dır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirmiştir. Hamburg Üniversitesi Felsefe Fakültesi Avrupa Sanatı Tarihi'nde lisans ve Alman Dili ve Edebiyatı'nda doktora yapmıştır. Almanca, İngilizce ve orta düzey İtalyanca bilmektedir, Ankara Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi ve Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Türk Delegasyonu Başkanı ve Avrupa Bölgesel Planlamalar Grup Başkanı olarak çalışan Aytaman, 20. dönem Muğla milletvekili olarak siyasi tarihimizde yer almıştır. İlk kadın vali olarak yerel

yönetimler tarihinde yer edinen Lale Aytaman, 1991-1995 yıllarında vali olarak görev yapmıştır. Evli ve bir çocuk annesidir (TBMM Albümü 1920-2010 C. III, XX. Yasama Dönemi).

4.2.8. Meral Akşener

1956 yılında İzmit Gündoğdu'da doğmuştur. Babası Tahir Ömer Bey, annesi Sıddıka Hanım'dır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun olmuştur. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans ve doktora yapmıştır. Yıldız, Kocaeli ve Marmara Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmış ve Kocaeli Üniversitesi İnkılap Tarihi Bölüm Başkanlığı'nı yürütmüştür. Zübeyde Hanım Şehit Aileleri Vakfı Kurucu Üyesidir. 20. ve 23. dönem İstanbul, 21. dönem Kocaeli milletvekilidir. 23. dönemde TBMM Başkanvekilliği yapmış ve 24. dönem TBMM' inde bu göreve yeniden seçilmiştir. 54. Hükümette İçişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. Evli ve bir çocuk annesidir (TBMM Albümü 1920-2010 C. III, XX., XXI.,XXIII, XIV. Yasama Dönemi).

4.2.9. Nimet Çubukçu (Baş)

1965 yılında Ayrancı'da doğmuştur. Babası Ferit Bey, annesi Emine Hanım'dır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Serbest avukat olarak çalışmıştır. Orta düzey Almanca bilmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi Kurucu Üyesi, 22.ve 23.dönem İstanbul milletvekilidir. 22. dönem AB Uyum Komisyonu ve Karma Parlamento Üyesi olan Baş, 59. ve 60. Hükümette Devlet Bakanı olarak görev yapmıştır. 60. Hükümette Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan önce Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı olarak çalışmıştır (TBMM Albümü 1920-2010 / C. III 1983-2010, XXII. ve XXIII. Yasama Dönemi).

4.2.10. Fatma Şahin

1966 yılında Gaziantep'te doğmuştur. Babası Mustafa Bey, annesi Perihan Hanım'dır. İstanbul Teknik Üniversitesi Kimya Mühendisliği Bölümünü bitirmiş ve iyi düzey İngilizce bilmektedir. SANKO Holding İşletme Mühendisi ve İşletme Müdürü olarak çalışmıştır. 22. ve 23. dönem Gaziantep milletvekilliği, Türkiye- AB Karma Parlamento Komisyonu Üyeliği yapmıştır. 61. Hükümette Aile ve Sosyal

Politikalar Bakanı olarak yer almıştır. Evli ve iki çocuk annesidir (TBMM Albümü XXIV. Dönem, 2011).

Fatma Şahin, 30 Mart 2014 yerel seçimi öncesi görevinden ayrılmış ve seçim sonrası Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı olmuştur. Şahin'den sonra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Ayşenur İslam olmuştur. İslam, yürürlükte olan 61. Hükümetin tek kadın bakanıdır.

4.2.11. Güldal Akşit

1960 yılında Malatya'da doğmuştur. Babası Galip Bey, annesi Sevim Hanım'dır. Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Serbest avukat olarak çalışan Akşit, çok iyi düzeyde İngilizce bilmektedir. POLİSAN Holding AŞ. Hukuk Müşaviri, Malatya Eğitim Vakfı Mütevelli Heyet ve Malatya Platformu Üyesi, Adalet ve Kalkınma Partisi Kurucu Üyesi olarak görev yapmıştır. Ayrıca, 22. ve 23. dönem İstanbul milletvekilliği yapmıştır. 58. Hükümette Turizm Bakanı, 59 Hükümette ise Devlet Bakanı olarak çalışmıştır. Evlidir (TBMM Albümü 1920-2010 C. III 1983- 2010, XXII. ve XXIII. Yasama Dönemi).

4.3. Kadın Milletvekillerinin Genel Özellikleri

1935-2007 yılları arasında görev yapan milletvekillerinin kırk sekiz ilden seçildiğini bu sayının da tüm illerin % 60'ına tekabül ettiği söylenebilir. Seçilenlerin % 62'si Ankara, İstanbul ve İzmir'den TBMM'ye girmiştir. En az milletvekili çıkartan iller Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almıştır (Gençkaya, 2011: 15).

Tüm kadın parlamenterlerin eğitim durumlarına bakılırsa: % 17.5'lik bir oranla Hukuk Fakültesi mezunlarını ilk sırada görülmektedir. Meslek gruplarına bakıldığında, büyük bir bölümü eğitim sektöründen gelmekte olup, öğretmen, öğretim üyesi ve eğitimci kimliğe sahiptir. Serbest avukatlar, tıp doktorları, iktisatçılar, gazeteciler, mühendisler, yazarlar gibi farklı meslek gruplarından vekiller parlamentoda yer almıştır. Kadın milletvekillerinin % 16 'sı bekâr olup, evli olanların ortalama çocuk sayısı ikidir (Gençkaya, 2011: (15-17)).

1935-2007 aralığındaki kadın milletvekillerinin siyasal tecrübeleri olmuştur. Kadın parlamenterlerin siyasal tecrübeleri farklılık göstermekle birlikte yerel yönetimlerde bulunanların sayısı 26'dır. Bunlar belediye başkanlığı, il genel meclis üyeliği, belediye meclisi üyeliği ve muhtarlık yapmışlardır (Gençkaya, 2011:17). Günümüz TBMM'de görev yapan iki milletvekilimiz 30 Mart 2014 yerel seçimi öncesi merkezi yönetimdeki görevlerinden istifa etmiştir. Yapılan seçim sonucunda Gaziantep Milletvekili Fatma Şahin Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na, Aydın Milletvekili Özlem Çerçioğlu' da Aydın Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na seçilmiştir.

Ayşegül Yaraman, tüm dönemlerde kadın milletvekillerinin genel nitelikleri hakkında bilgiler vermiştir. İlk dönem seçilen kadın milletvekillerinden sonra seçilme yaşının giderek yükseldiğini belirtmiştir. 1935, 1939, 1943, 1946 seçimlerinde eğitimcilerin büyük çoğunluğunu öğretmenler oluştururken, 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002 seçimlerinde eğitimci kitlenin daha çok öğretim üyelerini içerdiğini belirtmiştir. Ayrıca, kadın milletvekillerinin o dönemlerde % 84'ünün yabancı dil bildiklerini ifade etmiştir (Yaraman, 2006: 20-21).

4.4. Kadın Milletvekillerinin Etkinlikleri

Kadın milletvekilleri eğitim, ekonomi, bütçe, kadın, aile gibi birtakım konularda Meclis araştırma önermeleri, yazılı ve sözlü soru önermeleri vermişler ve kanun tekliflerinde bulunmuşlardır. Ankara Milletvekili Übeyde Elli, Ankara İl'ine bağlı köylerin hangilerinde okul bulunduğuna, öğretmeni bulunmayan okulların hangi köylerde olduğuna, Ankara İl'inin hangi köylerinde öğretmen okulu mevcut olduğuna ve köy öğretmenleri için mesken konusunun düşünülüp düşünülmediğine dair soruları olmuş, TBMM bünyesinde bu sorulara yanıt bulmaya çalışmıştır. Maarif Vekili Celal Yardımcı'dan yanıt almıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 17-02-1958, D:11, C.2, İ:1, İn'ikad: 39, s. 136-137).

Kadın milletvekilleri, 1935-2007 yılları arasında toplam 380 yasa teklifi vermişlerdir. Bu tekliflerin 1/5 'i (65 adet) Işlay Saygın tarafından verilmiştir. Daha sonra, Suna Tural (19), Birgen Keleş (17) ve Bahriye Üçok (15) gelmektedir. Kadın milletvekillerinin verdikleri tekliflerin toplam teklifler içerisindeki oranı yaklaşık olarak toplam temsil yüzdesinin biraz üzerinde bir orana karşılık gelmektedir

(Gençkaya, 2011: 26). İzmir Milletvekili Işlay Saygın, TBMM'nin içtüzüğünde değişiklik yapılmasına dair içtüzük teklifinde bulunmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, XXI. Dönem, Yasama Yılı III, 02.05.2011, C. 62, 95. Birleşim, s.283).

Denetim faaliyetleri açısından değerlendirme yapıldığında, milletvekillerinin en çok yazılı soru önergesi verdikleri görülmektedir. Yazılı soru önergelerinin neredeyse 1/3'ü Nevin Gaye Erbatur tarafından verilmiştir. Daha sonra Türkan Arıkan(146 önerge) ve Özlem Çerçioğlu (103 önerge) gelmektedir. Toplam 201 sözlü soru önergesinin 1/3 'ü Türkan Arıkan ve Nazlı Ilıcak tarafından eşit sayıda (37'şer önerge) paylaşılmıştır (Gençkaya; 2011: 27).Türkan Arıkan, Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge vermiştir. İhracat ve ithalatla ilgili uygulamalarda ortaya çıkan önemli aksaklıklara değinmiş, ihracatın artmasına karşın dış ticaret hadlerinde gerileme olduğunu dile getirmiştir. Bu hususta Meclis'in araştırma komisyonu oluşturmasını istemektedir (TBMM Tutanak Dergisi, XVII. Dönem, Yasama Yılı 4, 10.02.1987, C.36, 62. Birleşim, s. 351-353). İstanbul Milletvekili Fatma Nur Serter de öğretmenlerin sorunlarının araştırılarak gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırmasının açılmasını isteyen bir önerge vermiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIII. Dönem, Yasama Yılı 5, 22.02.2011, C. 63, 69. Birleşim, s. 16-18). Adana Milletvekili Nevin Gaye Erbatur, Adana'da esnaf ve küçük işletmelerin desteklenmesine ilişkin Başbakan'a bir yazılı soru önergesi vermiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIII. Dönem, Yasama Yılı 2, 06.12.2007, C. 8, 31. Birleşim, s. 292-297). Kadın milletvekillerinin önemli çalışma alanlarından biri de kadındır. İzmir Milletvekili Canan Arıtman, kadına karşı şiddeti önleme kapsamında yapılan kampanyalara ilişkin ve Aydın Milletvekili Özlem Çerçioğlu, dul kadınların ve yetimlerin mali ve psikolojik olarak desteklenmesine ilişkin Devlet Bakanı Nimet Çubukçu'dan yazılı soru önergesi kapsamında yanıt istemişlerdir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIII. Dönem, Yasama Yılı 2, 06.12.2007, C. 8, 31. Birleşim, s. 168).

Sözlü soru önergesine örnek verilecek olunursa; İzmir Milletvekili Işlay Saygın dökme zeytinyağına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi bünyesinde yanıt istemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXI. Dönem, Yasama Yılı 4, 22.01.2002, C. 84, 54. Birleşim, s. 6).

Kadın milletvekilleri toplam 370 gündem dışı konuşma yapmışlardır.17. dönem TBMM’de Edirne Milletvekili Türkan Turgut Arıkan, Meclis’te gündem dışı konuşma yapmış, bazı görevlere kadınların alınmamasını eleştirmiştir. İçişleri Bakanlığı’nda bazı görevlerin kadınlara kapalı tutulduğunu belirtmiş, kaymakamlık ve Emniyet Genel Müdürlüğü’nde kimyagerlik birimlerinde bu durumun söz konusu olduğunu ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XVII. Dönem, Yasama Yılı 2, 4.06.1985, C. 17, 106. Birleşim, s. 194-195). Ayrıca, kadın milletvekillerinden İstanbul Milletvekili Ayşe Jale Ağırbaş kadına yönelik şiddet konusunda gündem dışı konuşma yapmış, kadın-erkek eşitliği, kadına şiddet noktasında görüşlerini bildirmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIII. Dönem, Yasama Yılı 5, 22.02.2011, C. 63, 69. Birleşim, s. 9-11).Işıl Saygın, esnaf ve sanatkârların sorunları ile alınması gereken önlemlere ilişkin gündem dışı konuşma yapmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, XXI. Dönem, Yasama Yılı 4, 22.01.2002, C. 84, 54. Birleşim, s. 13-15). Işıl Saygın Meclis’te yaptığı bir konuşmasında, okul çağındaki gençler üzerinde giderek artan uyuşturucu bağımlılığı ile mücadelede sadece İçişleri Bakanlığı’nın değil, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlığı’nın ve ailenin önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Uyuşturucu ile mücadelede kamuoyunun aydınlatılması gerektiğine de dikkat çekmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XX. Dönem, Yasama Yılı 2, 22.10.1996, C. 12, 10. Birleşim, s. 245-247).

Bihlun Tamaylıgil ve Birgen Keleş, bütçe ve ekonomi hakkında konuşma yapmışlardır. Tamaylıgil, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi bütçeleri hakkında konuşmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, XXIII. Dönem, Yasama Yılı 2, 06.12.2007, C. 8, 31. Birleşim, s. 255-258).

Kadın vekillerin, yasa teklif ve tasarıları üzerine genel kurulda yaptıkları konuşmaların toplamı 1441’dir. On yedi milletvekili, yemin töreni dışında genel kurula hitap etmemiştir. TBMM’de on bir kadın parlamenter kâtip üye ve başkan vekili olarak Başkanlık Divanı’nda görevlendirilmiştir. Siyasi tarihimizde Nermin Neftçi, 1971 yılında ilk kadın Meclis Başkan Vekili olarak yerini almıştır. Komisyonlardaki görevlerine bakıldığında; daha çok milli eğitim, sağlık ve sosyal işlerle ilgili alanlarda yer aldıkları görülmektedir. Teknik uzmanlık gerektiren İktisat, Plan ve Bütçe gibi komisyonlarda aktif görevleri bulunmamaktadır (Gençkaya,2011: 27).

Günümüz TBMM’de farklı komisyonlar da oluşturulmuştur. KA-DER’ in kadın istatistiklerinde, tüm komisyonlardaki kadınların sayısı ve toplam sayıya oranı belirtilmiştir (bkz. Tablo: 5, s.128).

1935-2007 aralığında toplam kırk bir kadın milletvekili başta Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi olmak üzere, Türkiye’nin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşların bu tür organları ile parlamentolar arası dostluk gruplarının üyesi olarak (133 üyelik) görev yapmıştır (Gençkaya, 2011: 28).

4.5. 12 Haziran 2011 Son Genel Seçimi ile 24. Dönem TBMM’ye Giren Kadın Milletvekilleri

12 Haziran 2011 genel seçimi Meclis’teki kadın sayısını kısmen arttırmış olsa da 550 kişilik mecliste kadınlara çok sınırlı yer ayrılması erkek egemenliği algısını değiştirememiştir. Seçim sonuçlarına göre Meclis’te yer alacak 550 milletvekili ile erkek egemen siyaset sürmeye devam edecektir. 12 Haziran 2011 seçimi mecliste 48 olan kadın milletvekilinin sayısını 78’e yükseltmiştir. Kadınların sayısı sadece otuz sandalye artmıştır. 2011 seçimi öncesinde son kez toplanan 23. dönem mecliste AKP 30, CHP 8, MHP 2, BDP 7, DSP’nin ise bir kadın milletvekili bulunuyordu. Milletvekili aday listesinde AKP 78, CHP 109, MHP 68 kadın adaya yer vermiştir. 12 Haziran seçimi sonrasında kadın milletvekili sayısı 78’e yükselmiştir.

24. dönem kadın milletvekillerinin seçim bölgesi, isimleri ve bağlı oldukları partiler şu şekildedir:

Adana milletvekili	: Fatoş GÜRKAN (AKP)
Ağrı milletvekili	: Fatma SALMAN (AKP)
Aksaray milletvekili	: İlknur İNCESÖZ (AKP)
Ankara milletvekilleri	: Emine Ülker TARHAN (CHP)
	: Aylin NAZLIAKA (CHP)
	: Ayşe Gülsün BİLGEHAN (CHP)
	: Zühal TOPÇU (MHP)
	: Nurdan ŞANLI (AKP)
	: Ülker GÜZEL (AKP)
	: Tülay SELAMOĞLU (AKP)
Antalya milletvekili	: Gökçen ÖZDOĞAN ENÇ (AKP)

Aydın milletvekili	: Semiha ÖYÜŞ (AKP)
Balıkesir milletvekilleri	: Tülay BABUŞCU (AKP) : Ayşe Nedret AKOVA (CHP)
Batman milletvekili	: Ayla AKAT ATA (BDP)
Bursa milletvekilleri	: Sena KALELİ (CHP) : Tülin ERKAL KARA (AKP) : Canan CANDEMİR ÇELİK (AKP)
Denizli milletvekili	: Nurcan DALBUDAK (AKP)
Diyarbakır milletvekilleri	: Mine LÖK BEYAZ (AKP) : Oya ERONAT (AKP) : Nursel AYDOĞAN (BDP) : Emine AYNA (BDP) : Leyla ZANA (BDP)
Elazığ milletvekili	: Sermin BALIK (AKP)
Erzurum milletvekili	: Fazilet DAĞCI ÇIĞLIK (AKP)
Eskişehir milletvekilleri	: Ülker Can (AKP) : Ruhsar DEMİREL (MHP)
Gaziantep milletvekilleri	: Fatma ŞAHİN (AKP) : Derya BAKBAK (AKP)
Iğdır milletvekili	: Pervin BULDAN (BDP)
İstanbul milletvekilleri	: Alev DEDEGİL (AKP) : Halide İNCEKARA (AKP) : Nimet BAŞ (AKP) : Tülay KAYNARCA (AKP) : Gülay DALYAN (AKP) : Ayşe Nur BAHÇEKAPILI (AKP) : Mihrimah Belma SATIR (AKP) : Sevim SAVAŞER (AKP) : Türkan DAĞOĞLU (AKP) : Sebahat TUNCEL (HDP) : Meral AKŞENER (MHP) : Binnaz TOPRAK (CHP) : Fatma Nur SERTER (CHP) : Şafak PAVEY (CHP)

	: Sabahat AKKIRAY (CHP)
	: Melda ONUR (CHP)
	: Sedef KÜÇÜK (CHP)
	: AYŞE Eser DANIŞOĞLU (CHP)
	: Bihlun TAMAYLIGİL (CHP)
İzmir milletvekilleri	: Hülya GÜVEN (CHP)
	: Birgül AYMAN GÜLER (CHP)
	: Şükran Güldal MUMCU (CHP)
	: Nesrin ULEMA (AKP)
K. Maraş Milletvekili	: Sevde BAYAZIT KAÇAR (AKP)
Kars milletvekili	: Mülkiye BİRTANE (BDP)
Kayseri milletvekili	: Pelin GÜNDEŞ BAKIR (AKP)
Kocaeli milletvekili	: Azize Sibel GÖNÜL (AKP)
Konya milletvekilleri	: Ayşe TÜRKMENOĞLU (AKP)
	: Gülay SAMANCI (AKP)
Malatya milletvekili	: Öznur ÇALIK (AKP)
Manisa milletvekili	: Sakine ÖZ (CHP)
Mardin milletvekilleri	: Gönül BEKİN ŞAHKULUBEY (AKP)
	: Gülser YILDIRIM (BDP)
Mersin milletvekili	: Çiğdem Münevver ÖKTEN (AKP)
Sakarya milletvekili	: Ayşenur İSLAM (AKP)
Samsun milletvekili	: Tülay BAKIR (AKP)
Siirt milletvekili	: Gültan KIŞANAK (BDP)
Sivas milletvekili	: Mesude Nursuna MEMECAN (AKP)
Şanlıurfa milletvekili	: Zeynep Armağan USLU (AKP)
Şırnak milletvekili	: Selma IRMAK (BDP)
Tekirdağ milletvekilleri	: Özlem YEMİŞÇİ (AKP)
	: Candan YÜCEER (CHP)
Tokat milletvekili	: Dilek YÜKSEL (AKP)
Trabzon milletvekili	: Safiye SEYMENOĞLU (AKP)
Uşak milletvekili	: Dilek AKAGÜN YILMAZ (CHP)
Van milletvekilleri	: Aysel TUĞLUK (BAĞIMSIZ)
	: Gülşen ORHAN (AKP)

Günümüz 24. dönem TBMM’ de; AKP 46, CHP 19, BDP 8, MHP 3, HDP 1, Bağımsız 1 olmak üzere toplam 78 milletvekilinin sandalye sahibi olduğunu görülmektedir. Kadın milletvekillerinin etkinliklerinden örnekler verilmesi yerinde olabilir.

Son dönem TBMM’ de birtakım komisyonlarda kadın milletvekilleri görev almışlardır. Kocaeli Milletvekili Azize Sibel Gönül, Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu Başkanı’dır. Sivas Milletvekili Nursuna Memecan, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Türk Grubu Başkanı, Şanlıurfa Milletvekili Zeynep Armağan Uslu, Akdeniz İçin Birlik Parlamenter Asamblesi Türk Grubu Başkanı olarak faaliyette bulunmaktadır. Erzurum Milletvekili Fazilet Dağcı Çığlık, Parlamentolar arası Birlik Grubu Türk Grubu Başkanı’dır (TBMM Albümü, 24. Dönem Milletvekilleri, 2011).

Son dönem TBMM (24.dönem)’de sandalye sahibi olan kadın milletvekilleri yasama faaliyetlerine katılmış olup, kimi kadın vekiller kanun teklifinde bulunmuşlardır.

İzmir Milletvekili Canan Arıtman, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 103. maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında bir kanun teklifi vermiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem Yasama Yılı I, 28.06.2011, C.I, I. Birleşim, s.26). Aynı kanunun 105. maddesinde değişiklik yapılmasına dair bir kanun teklifi Arıtman, Gaziantep Milletvekili Fatma Şahin ve İstanbul Milletvekili Ayşe Jale Ağırbaş tarafından verilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı I, 28.06.2011 C.I, I. Birleşim, s.37-39) Ankara Milletvekili Nesrin Baytok, Belediye Kanunu’nda, Aydın Milletvekili Nevin Gaye Erbatur 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda, İstanbul Milletvekili Birgen Keleş, 4722 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda değişiklik yapılmasına dair bir kanun teklifinde bulunmuşlardır (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem Yasama Yılı I, 28.06.2011, C.I, I. Birleşim, s.30). Ayrıca milli eğitim, serbest bölgeler, çalışma alanları gibi birçok noktalarda kanun teklifi vermişlerdir. Adana Milletvekili Erbatur’un, Milli Eğitim Temel Kanunu’nda değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi söz konusudur (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı I, 28.06.2011, C.I, I. Birleşim, s.58).

Günümüzde TBMM ve dolayısıyla kadın milletvekillerinin üzerinde en çok durdukları konulardan biri de aile içi şiddet, kadın ve töre cinayetleridir. Bu bağlamda Gaziantep Milletvekili Fatma Şahin ve 30 milletvekili, “*Kadın ve Aile Bireylerinin Şiddetten Korunmasına Dair*” bir kanun teklifinde bulunurken, Adana Milletvekili Nevin Gaye Erbatur, 4320 sayılı “*Ailenin Korunmasına Dair Kanun*” da değişiklik yapılması hakkında kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı I, 28.06.2011, C.I, I. Birleşim, s.64-66).

Milletvekilleri Meclis’te gündem dışı konuşmalar da yapmışlardır. Tokat Milletvekili Dilek Yüksel, “*Uluslararası Aile Günü*” ne ilişkin gündem dışı konuşma yapmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, 16.05.2012, C.21, 107. Birleşim, s. 168-169). İstanbul Milletvekili Sevim Savaşer’in Dar’ü-l aceze’nin resmi olarak açılışına ilişkin gündem dışı konuşması söz konusudur (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı III, 31.01.2013, C.42, 60. Birleşim, s. 26-27). Balıkesir Milletvekili Ayşe Nedret Akova, kıyı belediyelerinin İller Bankası’ndan aldığı paylara ilişkin gündem dışı konuşması olmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, 11.04.2012, C.I9, 93.Birleşim, s.24-25). Kocaeli Milletvekili Azize Sibel Gönül, 181 sayılı “*Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Tasarısı*” üzerine konuşurken, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla gündem dışı konuşma yapmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, 07.03.2012, C.15, 75, Birleşim, s. 980). Balıkesir Milletvekili Ayşe Nedret Akova da, “*Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Tasarı*” hakkında konuşmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, 07.03.2012, C.15, 75, Birleşim, s. 976). Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Başkan Vekili Türkan Dağoğlu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin de bu kanun tasarısı üzerinde görüş bildirmiştir. Şahin, kadına karşı her türlü ayrımcılığa karşı olduklarını belirtmiş, kadının birey olarak güçlenmesinden, onların eğitim ve istihdam durumundan bahsetmiştir. Kadına karşı şiddetin toplumsal bir sorun olduğuna dikkat çekmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, 07.03.2012, C.15, 75, Birleşim, s. 984-987). Yine, aynı kanun tasarısı hakkında Elazığ Milletvekili Sermin Balık ve Ankara Milletvekili Nurdan Şanlı da görüş bildirmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, 07.03.2012, C.15, 75, Birleşim, s. 1006-1007). Ankara Milletvekili Aylin Nazhaka, düşüncelerini ifade ederken kadın

sorununun partiler üstü bir sorun olduğuna vurgu yapmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, 07.03.2012, C.15, 75, Birleşim, s. 1024).

24. dönem TBMM'ye kadın milletvekilleri Meclis araştırma önergesi ve yazılı soru önermeleri vermişlerdir. Ankara Milletvekili Emine Ülker Tarhan, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına yönelik eylem ve işlemlerle, sivil ve askeri darbelerin araştırılarak, alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge vermiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, 11.04.2012, C.19, 93, Birleşim, s. 39). İstanbul Milletvekili Sedef Küçük ve arkadaşları kayıt dışı istihdamın önlenmesi ve kadın çalışanların kayıt dışı istihdamıyla ilgili sorunların araştırılarak, alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge vermiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı III, 22.01.2013, C.41, 55. Birleşim, s. 94-95).

Kadın milletvekilleri, yazılı soru önermeleri de vermişlerdir. Balıkesir Milletvekili Ayşe Nedret Akova, öğretmen açığına ve ücretli öğretmenlere ilişkin Milli Eğitim Bakanı'ndan yazılı soru önergesi istemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, 11.04.2012, C.19, 93. Birleşim, s. 599). Ankara Milletvekili Zuhal Topçu'nun da atanamayan öğretmenlerin sorunlarına ve öğretmenliğin saygı duyulur bir meslek haline getirilmesi dileklerine ilişkin bir açıklaması olmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı III, 31.01.2013, C.42, 60. Birleşim, s. 40).

Aylin Nazlıaka, özelleştirme uygulamalarına ilişkin Başbakan'dan, Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel, şehit ve gazilere ilişkin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı'ndan yazılı soru önermeleri kapsamında yanıt istemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, 11.04.2012, C.19, 93. Birleşim, s. 10-13).

4.6.Türkiye'nin Ulusal ve Uluslararası Alanda Kadın Hakları Üzerine Çalışmaları

İskandinav ülkeleri dışında çoğu ülkelerde kadının siyasi arenada etkinliği ve karar organlarında yeterince temsili sağlanamamaktadır. 1970'li yılların ortasında İskandinav ülkelerinden Norveç'te siyasal parti üyeliklerinin % 40'ını kadınlar teşkil ettiği halde, partilerin yönetim kadrolarında yeterince kadın temsil edilmediği için

bazı partilerce kota sistemi kabul edilmiş, partilerin tüm aşamalarında her iki cinsiyetinde en az % 40' a sahip olmasına karar verilmiştir. Siyasette eşit temsili hayata geçirebilmek için “*kritik eşik*” olarak tanımlanan % 30 veya % 40 kadın temsilci kotası kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletlerin ve Avrupa Birliği'nin “*kritik eşik*” olarak % 33 (1/3)' ü belirlemiştir (Çağlar, 2011:70-73). Cumhuriyet Halk Partisi, 1989'dan beri il ve ilçe yönetimleri ve parti meclislerinde kota sistemini uygulamaktadır. Barış ve Demokrasi Partisi de % 40 cinsiyet kotasını uygulamaktadır. Milliyetçi Hareket Partisi ve Adalet ve Kalkınma Partisi tüzüğünde cinsiyet kotası yoktur (Çağlar, 2011: 75). Doğru Yol Partisi % 10, Anavatan Partisi % 33, Sosyal Demokrat Halkçı Parti % 30, Özgürlük ve Dayanışma Partisi % 30 oranında kadın kotası uygulanmıştır (www.izu.edu.tr/AssetsContent/file/20130201-sc.pdf). Siyasette uygulanan bu kota sisteminin kadınlara yönelik bir pozitif ayrımcılık olduğunu savunanlar, kotanın bir cinsiyet ayrımcılığı sayılmayacağını, kadınların karşılaştığı olumsuzlukları bu sistemle alt edeceklerini düşünmektedir. Bu uygulamanın bir ayrımcılık yarattığını ve cinsiyet eşitliğini ortadan kaldırdığını savunanlar, siyasal temsilde kota politikasını negatif bir uygulama olarak kabul etmektedir (<http://www.izu.edu.tr/AssetsContent/file/20130201-sc.pdf>).

Kadınların siyasete etkin katılımını sağlamak üzere özellikle İskandinav ülkelerinde uygulanan kota sistemi, Türkiye'de ilk defa SHP'de uygulanmıştır. Partide yapılan tüzük değişikliği ile il ve ilçe meclislerinde % 25'lik bir kota ayrılmıştır (Dinçkol, 2002: 148).

Leyla Şen, kota uygulamasının kadının siyasete katılımında önemli olduğuna vurgu yapmıştır. % 30 ve üzerindeki çoğunluğu sağlayan parlamentoların kota uyguladığını belirtmiştir. Bu oranı sağlayan 25 ülkeden 22'si kota uygulamıştır (Şen, 2012: 47). Bu durum kadının siyasi arenada yer edinmesine yönelik bir teşvik olarak değerlendirilmiştir.

Ayşegül Yaraman, örtük bir kota uygulaması olduğundan bahsetmektedir. 1935 seçiminde belirlenen on sekiz kadın içinde, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden beri kadın hareketlerinde etkin isimlerden sadece Nakiye Elgün'ün adına rastlandığını, İstanbul için öngörülen bir adet müstakil mebusluk için başvuran on sekiz adaydan biri olup seçilemeyen Kadın Birliği'nin eski başkanı Nezihe Muhiddin'in, Nakiye Hanım'ın bu göreve en layık aday olduğunu belirttiğini ifade

etmektedir. Yaraman'a göre ilk ve resmi olmayan bu kota durumunun, Nezihe Muhiddin'in seçilememesinde de görüldüğü gibi daha fazla ve iktidarın kontrolü dışında kalabilecek kadınların meclise girmesini engellemiş olma ihtimalini taşımaktadır (Yaraman, 2006: 17). Yaraman, sadece 1935 seçimlerinde değil aynı zamanda 1939 ve 1943 seçimlerinde de örtük kota uygulamasının söz konusu olduğunu ifade etmektedir. 1939 yılında on beş, 1943'de ise on altı kadın meclise girmiştir (Yaraman, 2006: 17).

Uluslararası Çalışma Örgütü ILO, cinsiyete dayalı ayrımların kaldırılmasına ilişkin temel prensipleri kabul etmiştir. Global bazda çalışma hayatına dair standardizasyon çalışmaları çerçevesinde temel kriterler belirlenmektedir.

Toplumsal bazda görülen cinsler arası eşitsizliğin tasfiye edilmesi ve cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi yönünde çalışmalar söz konusudur. Türk Ceza Kanunu, Türk Medeni Kanunu, İş Kanunu ve Anayasa'da birtakım değişiklikler yapılmış, kadının özel ve kamusal yaşamda güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Türkiye uluslararası bazda toplanan Kadın Konferanslarına da katılmıştır. 1935 yılı ilkbaharında Arslusal Kadınlar Birliği Kongresi, XII. Kongresi'ni İstanbul Yıldız Sarayı'nda toplamıştır. Otuz ülkenin kadınları, kadınların hürriyeti ve insanlık için barış şeklinde özetlenebilecek düşüncelerini dile getirmiştir (Aydın Tarihi, Mayıs 1935, No: 17, s. 33-35).

Türkiye, 31 Mart 1953 tarihinde BM Genel Kurulu'nun "*Kadının Siyasal Hakları Sözleşmesi*" ne taraf olmuştur (Göksel; 1993: 37). Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde cinsiyet eşitliği savunulmaktadır. Ayrıca Avrupa Sosyal Şartı, ILO, OECD gibi kuruluşların sözleşme, karar ve tavsiyelerinin, Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Planının, IV. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı ve Pekin Deklarasyonunun iç hukukumuzda uygulanması yönünde çalışmalar söz konusudur. Gerek Anayasa gerekse kanunlar ve diğer düzenleyici işlemlerde değişiklik yapılarak hukuki alanda birçok düzenleme yapılmıştır (Gökçimen, 2008: 50).

Türkiye uluslararası bazda toplanan Kadın Konferanslarına katılmaya devam etmiştir. 1975, 1980, 1985 yıllarında Dünya Kadınları Konferansları düzenlenmiştir. 1985'te Nairobi'de kadın için eşitlik konusu görüşülmek üzere Birleşmiş Milletler

Teşkilatı bir Dünya Konferansı toplamıştır (Feyzioğlu, 1986: 600). Buradan şunu anlıyoruz ki; dünyada birçok milletin kadınları Türk kadınının elde ettiği haklara erişebilmek için savaşım vermiş ve vermektedir. Atatürk'ün kadın haklarına yönelik kimi zaman dile getirdiği düşünceler, yıllar sonra diğer devletler tarafından dile getirilmiştir.

Birleşmiş Milletler, 1975-1985 yılları arasını “*Kadın On Yılı*” olarak kabul etmiş ve bunun sonucu olarak “*Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi*” nin altına imza atmıştır. Sözleşme, kadınların siyasal kararlara katılım hakkının genel çerçevesini tanımlamakta ve eşit katılımı sağlamak için taraf devletlere özel önlemler alma zorunluluğunu getirmektedir. Türkiye, “*Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*” ni (CEDAW) 1985 yılında imzalamıştır. 1990 tarihinde ise Başbakanlığa bağlı olan “*Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSGM)*” nü hayata geçirmiştir. Sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel alanlarda eşit haklara sahip bireyler olarak kadının konumunu güçlendirmeyi amaçlamıştır.

CEDAW Sözleşmesinin 18. maddesi uyarınca; taraf devletler her dört yılda bir dönemsel ülke raporlarını, Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Komitesine sunmak zorundadır. Türkiye bu zorunluluk kapsamında raporlarını 1990, 1997, 2005 ve son olarak da 2008 yılında CEDAW Komitesi'ne sunmuş ve savunmuştur.

Türkiye, 1987 yılında AB'ye tam adaylık başvurusu yapmıştır. Birtakım alanlarda olduğu gibi kadın hakları konusunda da AB'nin Türkiye'ye yönelik kriterler belirlediğini biliyoruz. AB'ye dahil olmanın bir yolu da kadın sorunlarının bertaraf edilmesidir.

Kadının siyasete katılımını teşvik amaçlı çalışmalardan biri 1975 yılından itibaren düzenlenen dünya kadın konferanslarının sonucunda bir eylem planının kabul edilmesidir. 1995 yılında Pekin'de düzenlenen Türkiye'nin de katıldığı IV. Dünya Kadın Konferansı'nda bir program kabul edilmiştir. Rapor, hükümetlerin kadınlara yönelik her türlü ayrımcılıkla mücadele konusunda harekete geçmelerini istemiştir. ECOSOC, 1990 yılında aldığı bir kararla 1995 yılına kadar hükümetlerden, siyasal partilerden, sendikalardan ve diğer gruplardan kadınların

karar alma mekanizmalarında % 30 oranında, 2000 yılına kadar da % 50 oranında katılımın sağlanması için çaba göstermelerini istemiştir. Parlamenterler arası Birlik (Inter Parliamentary), 26 Mart 1994 tarihinde “kadınların ve erkeklerin siyasal yaşama katılımındaki eşitsizliğin düzeltilmesi” hakkında bir eylem planı (Plan of Action) kabul etmiştir. Türk parlamenterler de yer almıştır (Dinçkol, 2002: 149).

KA-DER (Kadın Adayları Eğitime ve Destekleme Derneği), 1997 yılında kurulan bir oluşumdur. Eşit temsil olgusunu hayata geçirmek, kadınların siyasete katılımını engelleyen etmenleri bertaraf etmek ve kadınları aday olma konusunda teşvik etmek amacını taşımaktadır. Bunların gerçekleşebilmesi için de eğitim çalışmaları yapmaktadır.

Çeşitli üniversitelerde “*Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezi*” adı altında birimler açılarak kadının statüsünün yükseltilmesine yönelik bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. 2009 yılında TBMM bünyesinde “*Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu*” oluşturulmuştur. Bunun gerçekleşebilmesi için eğitim çalışmalarını sürdürmektedir.

Anayasa ve birtakım kanunlar üzerinde değişiklikler yapılarak kadınlar birçok haklarla buluşturulmuştur. 2004 ve 2010 yıllarında Anayasa’da 10. madde üzerinde yapılan değişiklikler, kadın-erkek eşitliği ilkesini sağlamlaştırmıştır. Anayasa’da insanların dil, din, renk, ırk, mezhep, cinsiyet, siyasi düşünce ayrımına bakılmaksızın kanun önünde eşit olduğu ibaresi 10. maddede hükme bağlanmıştır. 2004 yılında 10. maddeye “*kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür*” hükmü eklenirken, yine aynı maddeye 2010 yılında ise, “*bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz*” hükmü eklenmiştir.

Anayasa’da ailenin Türk toplumunun temeli olduğuna dair bir prensip de kabul edilmiştir. 41. maddesine “*Aile, Türk toplumunun temelidir*” ifadesinden sonra “*ve eşler arasında eşitliğe dayanır*” hükümleri eklenmiş, devlete özellikle anne ve çocukların korunması görevi verilmiştir. 66. maddesindeki Türk vatandaşlığının düzenlenmesi ile ilgili eşitsizlik içeren hüküm ise maddeden çıkarılmıştır. Ayrıca, Anayasa’nın 90. maddesine; “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konudaki farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma*

hükümleri esas alınır... hükmü eklenerek, CEDAW Sözleşmesi de ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirilmiştir (Gökçimen, 2008: 32).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), yeni Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve İş Kanunu'nun kabul edilmesi, ailenin korunmasına ilişkin kimi kanunların çıkarılması, yasal çerçevede kadın-erkek eşitliğini sağlayacak çalışmalardandır. 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu ile kadının insan haklarının korunması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanıp ayrımcılığın tasfiye edilmesi, kadına karşı şiddetin yaptırımı tabi tutulması gibi birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Kanununun 122. maddesi insanlar arasında, yürürlükteki kanun ve nizamların izin vermediği ayrımlar yapılarak, bazı kişilerin hukukun sağladığı olanaklardan yoksun hâle getirilmelerini cezalandırmaktadır.

Madde, suçun maddî unsurlarını üç ayrı bentte ayrı ayrı belirtmiştir. Bu fiiller, maddede sayılan ayırım nedenlerine dayanılarak bir taşınır veya taşınmaz malın satılmaması, devredilmemesi veya bir hizmetin icra olunmaması, hizmetten yararlanmanın engellenmesi, kişinin işe alınması veya alınmamasının bu ayırım nedenlerine bağlanması, besin maddelerinin verilmemesi, kamuya arz edilmiş bir hizmetin yapılmasından kaçınılması, kişinin herhangi bir ekonomik faaliyette bulunmasının engellenmesidir (http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/madde_gerekce.doc).

Birleşmiş Milletlere üye ülkelerdeki kadın politikacılar üzerine yapılmış bir araştırmada; dünya parlamentolarına giren kadınların sivil toplum örgütleri, kadın hareketleri desteği, sendika deneyimleri ve siyasal parti bünyesindeki çalışmalarının parlamenter seçimlerinde etkisi olmuştur (Gökçimen, 2008: 50).

Birleşmiş Milletler Anayasası, "*İnsanın ana haklarına, şahsın haysiyet ve değerine, erkek ve kadınlar için olduğu gibi büyük küçük milletler için de hak eşitliği*" ilkesini kabul etmiştir.

Kadın-erkek eşitliğini milletlerarası hukuk kuralı haline getiren İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve İnsan Hakları Sözleşmeleri henüz yürürlükte değil iken, Türk kadını bu haklara sahipti.

4.7. Kadınların Siyasi Katılımı Engelleyici Etmenler

Kadınlar kazandığı bu hakları yeterince kullanabiliyor mu acaba? sorusu öncelikli olarak masaya yatırılması ve tartışılması gereken bir konudur. Türkiye’de kadın önce özel daha sonra kamu hukuku alanında hak elde etmiştir. Ancak asıl sorun hak kazanmanın ötesinde bu hakları yeterince içselleştirememiş ve hayata geçirememiş olmasıdır.

Osmanlı Devleti’nde görülen çok hukukluluk yerini Cumhuriyet ile birlikte tek hukuk sistemine bırakmıştır. Her ne kadar 1926 yılında Türk Medeni Kanunu yürürlüğe girmiş olsa da kadın geleneksel yasalarla baş başa bırakıldığı için bu kanun olması gerektiği gibi uygulanamamıştır. Kadınların erkeklerle eşit yurttaş olma düşüncesiyle özel ve kamu hukuku alanında elde ettiği haklar maalesef tam olarak yaşama geçirilememiştir. Yasal hakları hakkında bilgiye ulaşmasını engelleyen etmenler bunda oldukça etkilidir. Kadının eğitim olanaklarından yoksunluğu, töresel, dinsel, cinsiyetçi ve ataerkil anlayış ve değerler, Cumhuriyet’in kadınlara getirdiği kazanımları kağıt üzerinde bıraktırmıştır. Ayrıca, kentsel ve kırsal alanlarda olanakların eşitsizliği, değer yargıları bazında görülen karşıtlıklar sebebiyle kadınların kamu yaşamına katılım süreci farklılık arz etmektedir. Kadının yaşadığı mekân, coğrafya kendisine verilen haklara ulaşımında, bu hakları içselleştirmesinde ve kullanmasında etkili bir unsurdur. Sadece kentsel ve kırsal bazda değil, doğu-batı gibi coğrafi bölge farklılıkları da bu olumsuzlukların yaşanmasında etkili bir diğer unsurdur.

Türkiye’de kadının siyasi temsili anlamında seçmenlik görevini yerine getirme oranı daha yüksek iken seçilme hakkından ne oranda yararlandığı ya da yararlanabildiği aşikârdır. Parlamento’ya 1934 yılında on sekiz kadın milletvekili girmiş, çok partili döneme geçilince bu sayı azalmıştır. 1983 seçiminde yeniden bir artış görülmüştür (Feyzioğlu, 1986: 599). Niceliksel anlamda kadın parlamentoda olması gereken yerde değildir. Kadının siyasi arenada yer edinebilmesi için birtakım kanaatlerin, algıların değişmesi ve engelleyici etmenlerin bertaraf edilmesi gerekmektedir. Siyasetin erkek egemen bir alan olarak algılanması bu olumsuz kanaate verebileceğimiz bir örnektir.

Siyasette ister merkezi ister yerel karar alma süreçlerinde kadının önündeki engelleyici etmenler ideolojik, ataerkil anlayış (patriarkal), kadının asıl rolünün anne ve eş olarak algılanması, geleneksel değerler, sosyo-ekonomik, kültürel, dini algılar, cinsiyetçilik, aile, eğitim, meslek, gelir düzeyi, yaş, kent-kır, doğu-batı ekseni, sermaye kısıtlılığı ve çoğunlukla siyasi kulvarın temelde bir erkek alanı olarak addedilmesidir-ki kimi kadınlarda bu düşünceleri içselleştirmiştir. Kadınların geleneksel rolleri ile siyasi rolleri örtüşürülmemektedir. Kadınlar, eğitim ve sosyal alanlarda fırsat eşitliğine sahip değildir. Bu gibi dinamikler kadını siyasi platformdan uzaklaştırmaktadır. Ayrıca kadınlar yeterli bilgi ve tecrübe sahibi olmadığından da bu platformdan uzak kalmaktadır. Geçmişte ve günümüzde siyasetin içinde var olan kadınların eğitim düzeyinin ve konumunun oldukça yüksek olduğunu görüyoruz. Siyasete katılım süreci belli bir finans kaynağı gerektirdiğinden, kadın siyasette pek etkin olamamaktadır.

Genel anlamda apolitik bir birey olarak algılanan kadın, politik alan ile aile yaşamının ya da geleneksel rollerinin bağdaştırılamayacağı yönündeki bu yaygın görüşlerle mücadele etmek lüzumu ile karşı karşıya kalmıştır.

Kadınlar seçim öncesinde partilerin aday gösterme aşamasından, seçim kampanyalarına kadar geçen süreçte birtakım güç durumlarla karşılaşmaktadır.

Türkiye’de merkezi yönetimde kadınların temsili az olmakla birlikte yerel yönetimlerde kadın sayısı artmaktadır. Büyükşehir belediye ve meclislerinde kadın üye sayısı, kadın mahalle muhtarları sayısı artmaktadır. Yerel yönetimlerde yer alan kadınlarda yükseköğrenim şartı aranmamaktadır (Dinçkol, 2002: 151). Yükseköğrenim şartının aranmaması dolayısıyla da ilk dönemlerinden fazladır. Kadınların yerel siyasete katılımı merkezi siyasete katılımından çok farklı değildir. Yalnızca İstanbul bu genellemenin dışındadır. 1969-1977 yılları arasında İstanbul Belediye Meclisi üyelerin % 7.7 - 9.8’ ini kadınlar oluşturmuştur. Bu oran, o dönem meclisindeki kadın oranından daha fazladır. 1935-1991 dönemi incelendiğinde; tek partili dönemde kadın temsilcilerinin Meclis içindeki oranlarının daha yüksek olduğu, çok partili demokrasiye geçildiği dönemde ise kadın temsilci sayısının en aza indiği görülmektedir (Doğramacı, 1993: 22).

Milletvekilleri parlamentoya ekonomik güç odakları, partilerin üst karar organlarınınca ya da parti liderlerince seçilmektedir. Politik ailelerden gelenler, geçmişinde politikayla ilgilenenler mecliste daha çok bulunmaktadır.

Halk, egemenlik hakkını kullanırken erkek ve kadın olarak ayrıştırılamaz. Demokrasinin gereği olarak kadın ve erkek milleti eşit bir şekilde temsil etmektedir. Milletın tüm fertlerini, bireylerini bir bütün içerisinde değerlendirmek ve kabul etmek gerekmektedir.

4.8. Siyasi Katılım İçin Alınması Gereken Tedbirler

Geçmişte ve günümüzde kadının toplumsal yapıda özellikle aile içerisindeki konumu dinsel, siyasal, ekonomik ve geleneksel kurallarla şekillenmiştir. Kadının bu alanlarda farklı şekilde konumlanmasında ise sanayileşme, kadının çalışma hayatına girmesi, şehirleşme ve eğitim olanaklarına sahip olması gibi gelişmeler etkili olmuştur.

Kadınlar üzerinde hak ve hukuku konusunda bir farkındalık oluşturulmalı, daha eşitlikçi, daha katılımcı, daha demokratik bir yaşam için sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma süreci içerisinde eğitilerek bilinçlendirilmelilerdir. Böylece haklarının farkına varacak ve onlara sahip çıkmayı öğreneceklerdir. Kadınlar söz konusu bu sıkıntıları geçmişte olduğu gibi günümüzde halen yaşamaktadırlar. Kimi kadınlar vatandaşlık görevlerinden biri olan seçmen görevini de özgür iradesi ile yerine getirememektedir.

Siyasal katılım sürecinde eşitliği sağlamak amacıyla, seçimlerde kota uygulamasına gidilmektedir. Parlamentolarda belirli sayıda sandalye kadınlara ayrılmaktadır. Birleşmiş Milletler % 33'lük bir kota belirlemiştir (Çağlar, 2011:75). Ancak, bu oranı siyasal partiler kendi inisiyatifleri doğrultusunda belirlemektedirler. Milletvekili aday listelerinde kadınlara uygulanan kotanın, kadınların önündeki engellerin hiç değilse bir nebze de olsa kaldırılabilceği düşünülmektedir. Kadınlara verilen hakların kullanımı yönünden eğitimsel ve bölgesel farklılıklar önem taşımaktadır. Kadınlar, kadın olmalarından kaynaklanan ortak sorunları yaşamaları dışında bu hakların kullanılması sürecinde de farklı sorunlar yaşamaktadırlar. Bu noktada kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi bazda farklı konumlandırıldıklarını belirtebilir.

Kazanılan hakkın devamı ve bu hakların olması gerektiği gibi kullanılabilmesi en başta kadınların bilinçlendirilmesi, eğitilmesi ve kadının toplum nazarında yüceltilerek yeri ve konumunun yükseltilmesi gerekmektedir.

Atatürk, demokratik toplum ve devletin bir yurttaşı olmanın öncelikli olarak uygar ve çağdaş değerlere sahip olmakla mümkün olacağını savunmuştur. Uygar ve çağdaş değerlerle örülmüş demokratik bir toplumun gelişiminin ancak bu değerlerin öğrenilmesi ile mümkün olacağını düşünerek, bir anlamda yurttaşa demokrasi telkininin yapılacağı Yurttaş İçin Medeni Bilgiler kitabını kaleme almıştır. Kitapta, yurttaş hak ve görevlerinden bahsederken, siyasal hakların cinsiyet, yaş ve yetenek farkı olmaksızın ulusun her bireyine verilmediğini belirtmiştir (Ozankaya, 2000: 82). Demokrasinin gereği olan insan hakları ve eşitlik kavramlarının hayata geçebilmesi için siyasi arenada cinsiyet eşitliğinin tam olarak sağlanabilmesi ve kadına siyasi teşkilatlarda sandalye ayrılması gerekmektedir. Atatürk, çağdaş bir toplumda kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın, kadın-erkek her bireyin toplum yaşamına tüm alanlarda eşit yurttaşlar olarak katılımının sağlanması gerektiği düşüncesini dile getirmiştir (Ozankaya, 2000: 87).

Kadın sadece siyasi anlamda değil, aile içi ilişkilerde ve medeni hukukun tüm dallarında da haklarının farkına varmalı, kanunların kendisine neler kazandırdığının bilincinde olmalıdır.

SONUÇ

Dünyada ortaya çıkan feminist algı ve hareketler ile birlikte kadın önemli bir gündem maddesi olmaya başlamıştır. Bu noktada Türkiye ve dünyada kadın hak ve sorunları hususunda bir hassasiyetin ortaya çıktığı görülmüştür. Dünyanın ekonomik, toplumsal, siyasal değişim ve dönüşümünde Sanayi İnkılabı ve Fransız İhtilali gibi gelişmeler etkili olmuştur. Bu değişim ve gelişim adeta bir domino taşı etkisi yaparak yayılmıştır. Toplumların yeniden yapılanması sürecinde kadının insan hakları bazında bireyselliği, konumu, statüsü konuşulur ve tartışılır olmuştur. İnsan hakları, temel hak ve hürriyetlerin tartışılmaya başlanması, kadın hareketinde önemli bir basamak oluşturmuştur. Kadın hak ve eşitliğine yönelik kongreler toplanarak bildiriler yayınlanmış, kadının sadece siyasal hak ve hukuku masaya yatırılmamış aynı zamanda sosyo-ekonomik yapıda yeniden konumlandırılması söz konusu olmuştur. Üç dalga halinde varlığını hissettiren feminist hareket kadınların siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlarda erkek ile eşitliğini savunmuştur. Öncelikle siyasi alanda kadınların etkinliğini düstur edinen hareket, siyasette erkek hegemonyasına karşı çıkmıştır. Kadının siyasal arenada özgürleşme ve bireyselleşme çabaları sosyo-ekonomik ve kültürel alanlarda görülmüştür.

Kadına yönelik bakış açısı tarihin değişik dönemlerinde farklılık arz etmiştir. Cahiliye dönemi Arap toplumunda hiçbir değeri olmayan kadın, İslamiyet ile birlikte önem kazanmıştır. Eski Türk devletlerinde veya Türk-İslam devletlerinde saygın bir varlık olarak kabul gören kadının toplumsal statüsü sürekli güç kazanmış ve onu ekonomik ve siyasi alanda aktifleştirmiştir. Türk destanlarında kadının güzelliğine, iffetine, kahraman ve savaşçı yönüne vurgu yapılmıştır. Kimi yabancı elçi ve seyyahların dile getirdiği söylemler de bu görüşü doğrulamıştır.

Osmanlı dönemi kadın hak ve hareketlerine bakıldığında, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde bir kıpırdanmanın olduğu görülmüştür. Birtakım yayın organlarında kadın hakları üzerinde durulmuş dolayısıyla bilinçlenen ve düşünen kadın sosyal, ekonomik, eğitimsel, hukuksal ve siyasal haklarının farkına varmıştır. Bu dönemdeki faaliyetler toplumun ilerlemesinde kadının ne denli önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

Milli Mücadele sürecinde kadın, maaşından feragat ederek ve bizzat cephede savaşarak maddi, cephe gerisinde Türk erkeğine verdiği destek ile de manevi varlığını hissettirmiştir. Kısacası Milli Mücadele’de elde edilen zaferin ortak öznesi olmuştur. Söz konusu bu faaliyetler Cumhuriyet dönemi kadın inkılabının nüvesini oluşturmuştur.

Toplumların modernizasyonu sürecinde kadına yönelik bakış açısı değişmiş, modernizmin savunucusu ülkeler kadına yeni bir algı yaratmıştır. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti de çizdiği yeni değişim rotasında kadına özel ve kamusal alanda hareket serbestisi tanımıştır. Mustafa Kemal Atatürk ve kadrosu, böylece yaptıkları inkılabın içerisine kadını dâhil etmiştir. İnkılabın önemli bir kısmını oluşturan kadınlar sadece kendi çocuklarının anneleri olmamış, aynı zamanda vatani ve milleti de anne şefkatiyle sarıp-sarmalamıştır.

Cumhuriyetin anayasada yaşam alanı bulmasıyla birlikte yönetim mekanizmasında kimi zaman kadının hak ve hukuku masaya yatırılarak tartışılmıştır. TBMM’nin halet-i ruhiyyesi bu düşünceye henüz hazır olmadığı için bu tartışmalar bir sonuç vermemiştir. İlk olarak özel yaşam alanında hak elde eden kadın yerel yönetim mekanizmasında da yer almıştır. 1930 yılında elde ettiği yerel yönetimlere katılım hakkını ancak 1950’li yıllarda kullanabilmiştir. İlk seçimden son yerel seçimlere uzanan süreçte kadının yerel yönetimlerdeki yeri arzu edilen noktaya ulaşamamıştır. Sadece yerel yönetimlerde değil, merkezi yönetimlerde de erkeklere oranla kadının temsili beklenen düzeye yükselmemiştir. Seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle birlikte 1935 seçimlerinde TBMM’ye giren kadın vekillerin oranı o günün koşulları göz önüne alındığında kayda değerdir. Kadınlara siyasal bazda verilecek hakların basında yankıları olmuştur. Seçme ve seçilme hakkının verilecek olması çeşitli gazetelerde kadınların bayramı olarak addedilmiştir.

Tarihi süreç içerisinde insanlar ırk, renk, dil, din ve mezhepsel açıdan ayrımcılıkla karşı karşıya kalmıştır. Ama şüphesiz, bu ayrımların en yaygın ve en köklü olanı cinsiyete dayalı olanıdır. Bu durum insan hakları, demokrasi ve çağdaş toplum bilinciyle örtüşmemektedir. Demokratik gelişimin öncelikli olarak ailede başladığı söylenebilir. Aile içi demokrasi algısının hayata geçmesi, toplumda cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve demokratikleşme yolunda önemli bir adımdır. Demokratik tutum ve tavırların topluma yerleşebilmesi için demokrasinin önce ailede

içselleştirilmesi gerekmektedir. Aile içerisinde yaşanan kadın-erkek eşitsizliği sorunu, ailede yetki, güç ve iktidarın eşit paylaşımı ile ortadan kalkmış, bu yetki paylaşımı daha sonra siyasi yaşamda yetki ve iktidar ortaklığı düşüncesini gündeme getirmiştir. 1926 yılında toplumla buluşturulan Türk Medeni Kanunu, aile içerisinde bu ortaklık ve paylaşımı hayata geçirmiştir. Kadın aile içerisinde, toplumsal yaşamda ve kamusal ilişkilerde patriarkal (ataerkil) düşüncenin tasfiyesini istemiştir. Bu alanlarda verilecek kararlarda erkekler kadar belirleyici bir unsur olmak isteyen kadın, bu isteğini sürdürmektedir.

Demokratik anlamda kadına verilen en önemli haklardan biri, siyasi yaşama katılımı sağlayan seçme ve seçilme hakkıdır. 1930, 1933 ve 1934 yılı kanunları ile siyasi kazanımlarını elde etmiş olan kadının bu hak kazanımını, etkin bir şekilde kullanıp kullanamadığı konusu hep tartışılmalıdır. Bu husus kadın sorunları içerisinde cevap bulması gereken en önemli meselelerden biri olmuştur.

Siyasette karar alma süreç ve mekanizmasında kadının yer alması, kimi geleneksel rollerinin (anne, eş) zayıflayacağı ve bu görevini hakkıyla yapamayacağı düşüncesini gündeme getirmiştir. Toplumda, kadınların büyük bir kısmı vatandaşlık görev ve sorumluluklarını rasyonel bir şekilde yerine getirememektedir. Sandık başında oy kullanan kadınların bir bölümü kullandığı oyu vatandaşlık bilinciyle kullanamamakta, oy verdiği parti ve şahıs onun özgür iradesinin bir yansıması olmamaktadır. Oy vermede bile kadın, erkek egemenliği altındadır. Siyasete katılım sürecinde kadın seçme görevi sırasında bireysel hakkını kullanmakta dahi sorunlarla karşılaşmaktadır. Türk toplumunda erkeklerin birçoğu kadın adayları ciddi anlamda desteklememekte, kadının üst noktalarda bulunmasını hoş karşılamamaktadır.

Kadınların siyasal platforma daha etkin katılımlarını sağlamak amacıyla birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Kota sistemi ve parti kadın kolları ile komisyonlarının oluşturulması aslında parti bünyesinde cinsiyet bazında ikiye bölünmüşlüğü ortaya koymaktadır. Her ne kadar pozitif ayrımcılık olarak addedilen düşünce ve uygulamalar eşitsizliği tasfiye etmeye yönelik olsa da; bu durum temelde kadın-erkek cinsiyet ayrımını az da olsa ifade eder niteliktedir. Demokrasi ve insan hakları söylemleri, cinsiyet farklılıklarının siyasal kulvara katılım ve temsil hakkını engellememektedir. Pozitif ayrımcılık denilen olgunun sadece kadına yönelik bir ibare olması, cinsler arası eşitsizliğin günümüzde halen devam etmekte olduğunun

bir göstergesidir. Günümüz dünyasında ve Türkiye’inde hala, kadın- erkek eşitliği söyleminin yerine insanların eşitliği söylemini koyamamamız oldukça acı bir durumdur. İnsan hakları deyip bir bütünden bahsederken, sadece kadın hakları adı altında bir paragraf açmamız birtakım çelişkileri de ifade etmektedir. Kadın hakları ibaresi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir yansımasıdır.

Toplumda, siyasette, hukukta, eğitimde kısaca özel ve kamu yaşamında fırsat eşitliğinden yoksun olan kadına, haklarına sahip çıkma ve etkili biçimde kullanma bilincinin verilmesi, sözü edilen olumsuzlukların giderilmesinde son derece önemiyet kesbetmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere; haklar yeterince ve olması gerektiği şekilde kullanılmamaktadır. Kadın, siyaseti kendine uzak görmektedir. İşte bu yüzden kadını siyasetin dışında tutan sosyo-ekonomik, kültürel ve geleneksel klişeler tasfiye edilmelidir. Eğitimsel ve ekonomik yapıda fırsat eşitliğini sağlayarak kadınlara, kadın olmasının ötesinde “birey” olduğu bilincini nakşetmek gerekmektedir. Sadece kadınlara değil, erkeklere de bu bilinç verilmeli, kadının bireyselliği, hakkı, hukuku, siyasetin yalnız kendilerine ait bir alan olmadığı gerçeği zihinlerine işlenmelidir. Yani sadece kadın eğitimi değil, toplumun bütününün eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Demokrasi ve insan hakları kültürü eğitimin temel taşı olmalıdır. Dünyada ve Türkiye’de kadının siyasete katılımını arttırmak için bazı teşkilatlar kurulmuştur. Bu sayede katılım oranı yükselmiş olsa da yeterli düzeye ulaşamamıştır. Çünkü önyargıları, kalıplaşmış anlayışları bertaraf etmek o kadar da kolay bir şey değildir.

BİBLİYOGRAFYA

TBMM Zabıt Cerideleri

- 03 / IV / 1930, D.3, C.18, İ. 3, Cls. 1, İnikad 43, s.3.
- 15 / XI / 1930, D.3, C. 22, İ. 4, Cls. 1, İnikad 5, s.16-17.
- 26 / X / 1933, D. 4, C. 17, İ. 2, Cls 1, İnikad 76, s. 48-50.
- 05 / XII / 1934, D. 4, C. 25, İ.4, Cls. 2, İnikad 18, s. 85.
- 27 / I / 1935, D. 5, C. 8, İ.1 , Cls. 1, İnikad 32, s. 157.
- 06 / XII / 1935, D. 5, C. 7, İ. 1, Cls. 1, İnikad.13, s. 33.
- 26 / V / 1936, D. 5, C. 11, İ. 1, Cls.1, İnikad 68, s. 232-236.
- 27 / V / 1936, D. 5, C. 11, İ. 1, Cls.1, İnikad 69,s. 258.
- 03 / VI / 1936, D. 5, C. 12, İ. 1, Cls. 1, İnikad 73,s. 45.
- 09 / VI / 1936, D. 5, C. 12, İ. 1, Cls. 1, İnikad 76, s. 129.
- 31 / VII / 1936, D. 5, C. 12, İ. 1, Cls. 1, İnikad 81, s. 321-325.
- 29 / I / 1937, D. 5, C. 15, İ. 2, Cls.2, İnikad 30,s. 172.
- 03 / II / 1937, D. 5, C. 16, İ. 2, İnikad 32, s, 43.
- 19 / IV / 1937, D. 5, C. 17, İ. 2, Cls. 1, İnikad 49, s. 76.
- 25 / V / 1937, D. 5, C. 18, İ. 2, Cls. 2, İnikad 64, s. 229.
- 26 / V / 1937, D. 5, C. 18, İ. 2, Cls 1, İnikad 65, s. 252.
- 02 / VI / 1937, D. 5, C. 19, İ. 2, Cls.1, İnikad 70, s. 13-14-20.
- 02 / VI / 1937, D. 5, C. 19, İ. 2, Cls.1, İnikad 75, s. 271-272-274.
- 14 / VI / 1937, D. 5, C. 19, İ. 2, Cls. 1, İnikad 76, s. 306.
- 26 / V / 1938, D. 5, C. 25, İ. 3, Cls.1, İnikad 67, s. 214.
- 27 / V / 1938, D. 5, C. 25, İ. 3, Cls.1, İnikad 68, s. 265.
- 28 / VI / 1938, D. 5, C. 26, İ. 3, Cls.1, İnikad 82, s. 433-434.
- 29 / VI / 1938, D. 5, C. 26, İ. 3, Cls. 2, İnikad 83, s. 487.
- 14 / XI / 1938, D. 5, C. 27, İ. 4, Cls. 1-2, İnikad 4,s. 26-31.
- 17 / II / 1958, D.11, C.2 , İ.1 , İnikad 39, s.136-137.

TBMM Tutanak Dergileri

04. 06. 1985, XVII. Dönem, Yasama Yılı 2, C. 17, 106. Birleşim, s. 194-195.
- 10.02.1987, XVII. Dönem, Yasama Yılı 4, C.36, 62. Birleşim, s. 351-353.
22. 10. 1996, XX. Dönem, Yasama Yılı 2, C. 12, 10. Birleşim, s. 245-247.
22. 01. 2002, XXI. Dönem, Yasama Yılı 4, C. 84, 54. Birleşim, s. 6.
- 22.01.2002, XXI. Dönem, Yasama Yılı 4, C. 84, 54. Birleşim, s. 13-15.
- 06.12.2007, XXIII. Dönem, Yasama Yılı 2, C. 8, 31. Birleşim, s. 168.
- 06.12.2007, XXIII. Dönem, Yasama Yılı 2, C. 8, 31. Birleşim, s. 255-258.
- 06.12.2007, XXIII. Dönem, Yasama Yılı 2, C. 8, 31. Birleşim, s. 292-297.
- 22.02.2011, XXIII. Dönem, Yasama Yılı 5, C. 63, 69. Birleşim, s. 9-11.
- 22.02.2011, XXIII. Dönem, Yasama Yılı 5, C. 63, 69. Birleşim, s. 16-18.
- 28.06.2011, XXIV. Dönem, Yasama Yılı I, C.I, I. Birleşim, s.26.
- 02.05.2011, XXI. Dönem, Yasama Yılı III, C. 62, 95. Birleşim, s.283
- 28.06.2011, XXIV. Dönem, Yasama Yılı I, C.I, I. Birleşim, s.30.
- 28.06.2011, XXIV. Dönem, Yasama Yılı I, C.I, I. Birleşim, s.37-39.
28. 06. 2011, XXIV. Dönem, Yasama Yılı I, C.. I, I. Birleşim, s. 30-39.
- 28.06.2011, XXIV. Dönem, Yasama Yılı I, C.I, I. Birleşim, s.58.
- 28.06.2011, XXIV. Dönem, Yasama Yılı I, C.I, I. Birleşim, s.64-66.
- 07.03.2012, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, C.15, 75, Birleşim, s. 976.
- 07.03.2012, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, C.15, 75, Birleşim, s. 980.
- 07.03.2012, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, C.15, 75, Birleşim, s. 984-987.
- 07.03.2012, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, C.15, 75, Birleşim, s. 1006-1007.
- 07.03.2012, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, C.15, 75, Birleşim, s. 1024.
- 16.05.2012, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, C.21, 107. Birleşim, s. 168-169.
- 11.04.2012, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, C.19, 93. Birleşim, s. 10-13.
- 11.04.2012, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, C.19, 93. Birleşim, s.24-25.
- 11.04.2012, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, C.19, 93, Birleşim, s. 39.
- 11.04.2012, XXIV. Dönem, Yasama Yılı II, C.19, 93. Birleşim, s. 599.
- 22.01.2013, XXIV. Dönem, Yasama Yılı III, C.41, 55. Birleşim, s. 94-95.
- 31.01.2013, XXIV. Dönem, Yasama Yılı III, C.42, 60. Birleşim, s. 26-27.
- 31.01.2013, XXIV. Dönem, Yasama Yılı III, C.42, 60. Birleşim, s. 40.

TBMM Albümleri

TBMM Albümü 1920-2010, I. Cilt (1920-1950), V. Yasama Dönemi, 08.02.1935 - 03.04.1939.

TBMM Albümü 1920 – 2010, II. Cilt (1950-1980), IX. Yasam Dönemi (1950-1954).

TBMM Albümü 1920 – 2010, III. Cilt (1983-2010).

TBMM Albümü 1920 – 2010, III. Cilt (1983-2010), XVIII. Yasama Dönemi 1987-1991.

TBMM Albümü 1920-2010, III. Cilt (1983-2010), XIX. - XXIII. Yasama Dönemleri.

TBMM Albümü , XXIV. Yasama Dönemi, 2011.

Kitaplar

Adivar, Halide Edip (2007). *Türk'ün Ateşle İmtihanı*. İstanbul: Can Yayınları.

Altındal, Aytunç (2004). *Türkiye'de Kadın*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Arıburnu, Kemal (1975). *Milli Mücadelede İstanbul Mitingleri*. Ankara: ([y.y.]).

Arıkan, Türkan (1984). *Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet*. Ankara. ([y.y.]).

ATAM (1989). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.I-III, Ankara: TİTE Yayınları, (1-45).

Bal, Baha (1994). *Kadın Yazıları, Kadınların Edebiyat Ürünleri, Kadınlar Üzerine Yazılanlar ve Tezler Bibliyografyası(1955-1990)*. İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayını (16).

Caporal, Bernard (1982). *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*. (Çev.: Ercan Eyüboğlu). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: (233).

- Çaka, Cahit (1948). *Tarih Boyunca Harp ve Kadın*. Ankara: As. Fb. Basımevi.
- Çakır, Serpil (1993). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Dinçkol, Bihterin Vural (2003). *İnsan Hakları Hukuku ve Kadın*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, (6).
- Diyanet İşleri Başkanlığı (2006). *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Doğramacı, Emel (1992). *Türkiye'de Kadının Dünyü ve Bugünü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (300).
- Doğramacı, Emel (1993). *Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişmede Kadın*. Ankara: ATAM Yayınları.
- Doğramacı, Emel (1999). *75. Yıldönümünde Türkiye Cumhuriyeti: Geçmiş ve Gelecek, Osmanlı Devleti'nden Günümüze Kadın Haklarındaki Gelişmeler*. Ankara: ATAM Yayınları.
- Doğramacı, (1986). *Atatürk'ün Türk Kadınına Verdiği Önem ve Türk Kadınının Bugünkü Durumu*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Ecer, Ahmet Vehbi (2012). *Tarihte Lider Kadınlar ve Fatma Bacı*. İstanbul: Yesevi Yayıncılık.
- Elgin, Neriman (1985). *Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkı Tanıyan 5.12.1934 Tarihli ve 2598 Sayılı Kanun ve TBMM Tutanakları*. Ankara: TTK Basımevi.
- Gökalp, Ziya ([t.y.]). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: And Ofset Matbaacılık.
- Göksel, Burhan ([t.y.]), *Çağlar Boyunca Kadın ve Atatürk*. KB Yayınları.
- Hatipoğlu, Süleyman (2012). *Milli Mücadele ve Anavatana Katılım Sürecinde Hatay*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Hıresh E. H. C. Ernest (1997). *Mustafa Kemal Atatürk (1881-1981)*. (Çev: G. Aytaç, vd.) Ankara: ATAM Yayınları.

- İlkkaracan, İpek ve İlkkaracan Pınar (1998). *Kul'dan Yurttaş'a: Kadınlar Neresinde*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İnan, Afet (1970). *Tarih'ten...Bugün'e*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, Afet (1982). *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri, Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması*. İstanbul: MEB Basımevi.
- İnan, Afet (1991). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*. Ankara: TTK Yayınları.
- İnan, Afet (2007). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, Afet (2010). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal'in El Yazıları* (Haz.:Ali Sevim-Azmi Süslü-M.Akif Tural), Ankara: ATAM Yayınları.
- Kaplan, Leyla (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*. Ankara: ATAM Yayını.
- Kurnaz, Şefika (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayını.
- Kocatürk, Utkan (1999). *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*. Ankara: ATAM Yayını.
- Lewis, Bernard (2000). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev.: Metin Kıratlı). Ankara: TTK Basımevi.
- Mısıroğlu, Aynur (1976). *Kuva-yi Milliye'nin Kadın Kahramanları*, İstanbul: Sebül Yayınları.
- Ozankaya, Özer (1995). *Cumhuriyet Çınarı*. Ankara: KB Yayınları / 1711.
- Ozankaya, Özer (2000). *Mustafa Kemal Atatürk, Yurttaş İçin Medeni Bilgiler*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Parmaksızoğlu, İsmet ([t.y.]). *Düşünceleriyle Atatürk*. Ankara: TTK Yayınları.
- Şen, Leyla (2012). *Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Buluşması, Daha Eşit Bir Dünya İçin Eşitlik Komisyonlarının Rolü*. İstanbul.

- Tansel, Fevziye Abdullah (1988). *İstiklal Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız*. Ankara: Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi, Sa.21, ATAM Yayını.
- Tansel, Selahattin (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*. C. I-IV, İstanbul: MEB Yayınları.
- Turan, Osman ([t.y.]), *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*. C. I, İstanbul: Nakışlar Yayınevi.
- Turan, Şerafettin (1995). *Türk Devrim Tarihi. Üçüncü Kitap (1923-1938)* Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tezcan, Mahmut (2000). *Atatürk Türkiyesi'nde Kadın ve Halk Kültürü, Türk Ailesi Antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- TBMM (2009). *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenteler*. Ankara: Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı.
- Üner, Sarp (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi*. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Yaraman, Ayşegül (1999). *Bir Demokrasi Tartışması, Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili (1935- 1999)*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Makaleler

- Eldeniz, Naci, Perihan (1956). "Atatürk ve Türk Kadını". *Bellekten*, XX (80),s. 739-747.
- Eski, Mustafa (1996). "Yakın Tarihimizde Kastamonulu Kadınlar". *AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XII (34), s. 249-256.
- Feyzioğlu, Turhan (1986). "Atatürk ve Kadın Hakları". *AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, II (6), s. 585-603.
- Gedil, Aynur (1988). "Atatürk ve Kadın Eğitimi". *AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 13 (5), s. 259-265.

- Gelgeç Bakacak, Ayşe (2009). “Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi*, II (44), s. 627-639.
- Gençkaya, Ömer Faruk (2011). “Kadın Milletvekillerinin Yasama ve Denetim Faaliyetleri ve Rollerini (1935-2007)”. *Yasama Dergisi*, S. 18, s. 5-34.
- Gökçimen, Semra (2008). “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Süreci”. *Yasama Dergisi*, S. 10, s. 5-59.
- Göksel, Burhan (1984). “Atatürk ve Kadın Hakları”. *AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. I (1), s. 213-236.
- Gönülal, İsmet (1985). “Türk Kadını ve Kadın Hakları Kaynakçası”. *AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. I (2), s. 615-622.
- Günaltay, Şemseddin (1951). “İslam’dan Önce Araplar Arasında Kadının Durumu, Aile ve Her Türlü Nikah Şekilleri”. *Bellekten*, XV (60), s. 691-707.
- Güneş, Günver (2011). “Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanması ve Türkiye’nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım)”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, IX (20-21), s. 171-190.
- Hatipoğlu, Süleyman (2010). “Türk Kurtuluş Savaşı’nda Osmaniye”. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Prof. Dr. Bayram Kodaman’a Armağan Özel Sayısı*, s. 281-303.
- İçli, Tülin (1992). “Atatürk ve Türk Kadını”. *AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, IX (25), s. 67-73.
- İnan, Afet (1963). “Atatürk’ün Vatandaşlık Hak ve Vazifeleri Üzerindeki Düşünceleri”. *Bellekten*, XXVII (108), s. 557-564.
- İnan, (1985). “Çağdaşlaşmada Kadın Hakları”. *AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, I (2), s. 331-335.

- İnönü, İsmet (1935). “Türk Kadınlarının Siyasa Alanına Girişleri”. *Aydın Tarihi*, S. 14, s. 28-29.
- “Kadınlar Kongresi” (1935). *Aydın Tarihi*, S. 17, s. 33-44.
- Kaplan, Leyla (1996). “TBMM’de Kadın Milletvekilleri”. *AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XII(34), s. 269-277.
- Kalıpçı, İlknur (1988). “Bursa’nın Kurtuluşuna İmza Atmış Bir Mücahit Kadınıımız Kara Fatma (Fatma Sezer)”. *AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XIV(42), s. 1201-1213.
- Kınal, Füzuzan (1956). “Eski Anadolu’da Kadının Mevkii”. *Bellekten*, XX(79), s. 355-367.
- Kurnaz, Şefika (1996). “Milli Mücadele’de Türk Kadını”. *AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XII(34), s. 257-269.
- Sezer, Ayten (1998). “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları” *AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XIV (42), s. 889-907.
- Tuncer, Hüner (1989). “Türk Kadınının Geçirdiği Evrimin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu”. *AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VI (16), s. 163-173.
- Tümerdem, Yıldız (1986). “Atatürk ve Çağdaş Türk Kadını”. *AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, III (7), s. 151-155.
- Yaraman, Ayşegül (2006). “Kadını İçermeyen Siyaset”. *Toplumsal Tarih Dergisi*, S. 156, s.19-23.
- Yıldırım, Huriye (2013). “Yerel Yönetimlerde Kadının Siyasi Temsil Yetersizliği”. *Akademik Perspektif Dergisi*, 08.03.2013.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet Gazetesi: 7 Nisan 1930, s.1; 15 Teşrin-i sani 1933, s. 5; 5 Birinci Kanun 1934, s. 1-6; 6 Birinci Kanun 1934, s. 1-8; 7 Birinci Kanun 1934, s.1-6; 8 Birinci Kanun 1934, s.1-6; 9 Birinci Kanun 1934, s.1-4; 25 Birinci Kanun 1934, s.1; 2 Şubat 1935, s. 1-2; 4 Şubat 1935, s.1-5; 5 Şubat 1935, s.1-7; 6 Şubat 1935, s.1-5; 7 Şubat 1935, s.1.

Kurun Gazetesi: 6 Birinci Kanun 1934, s.1-4.

Milliyet Gazetesi: 6 Kanun-ı evvel 1934, s.1.

Son Posta Gazetesi:7 Birinci Kanun 1934, s.1-10.

Ulus Gazetesi: 10 İlk kanun 1934, s.1; 29 İlk Kanun 1934, s.1; 30 İlk Kanun 1934, s. 1.

Zaman Gazetesi: 4 Kanun-ı evvel 1934, s.1-7; 6 Kanun-ı evvel 1934, s.1-2; 7 Kanun-ı evvel 1934, s.1-7; 8 Kanun-ı evvel 1934, s.1-7.

İnternet Adresleri

http://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album.htm (Erişim Tarihi: 20.10.2013).

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.meclis_donemleri?v_mecclisdonem=0 (Erişim Tarihi: 25.10.2013).

<http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml>(Erişim Tarihi: 08.12.2013).

<http://gazeteler.ankara.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 18.09.2013).

http://www.yasader.org/web/Ulkemizde_Kadınların_Siyasi_Hayata.pdf (Erişim Tarihi: 15. 08. 2013).

(<http://www.ka-der.org.tr> 2012) (Erişim Tarihi: 16.11.2013).

<http://esam.ege.edu.tr/ocak-2012.html> (Erişim Tarihi: 25.08.2013).

<http://akademikperspektif.com/2013/03/08/kadının-siyasaltemsil-yetersizliği/> (Erişim Tarihi: (18.08.2013).

<http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai/uploaded/files/file/dergi%2020-21/Sayi20-21.pdf>(Erişim Tarihi: 08.09.2013).

(<http://www.wikipedia.org>) (Erişim Tarihi:29.06.2014).

edergi.sdu.edu.tr/index-php/sduvd/article/viewFile/2298/2073 (Erişim Tarihi: 29.06.2014).

<http://www.izu.edu.tr/AssetsContent/file/20130201-sc.pdf> (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekce.doc>(Erişim Tarihi: 29.06.2014).

http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi/2011/sayi_18/5-34.pdf (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

<http://www.akademikperspektif.com/2013/11/09/yeni-toplumsal-hareketler-ve-feminizm> (Erişim Tarihi: 24-08-2014).

Tablo 1a:1935-2009 Yılları Arasında Kadın Parlamenteler (Dönemlere Göre)**TBMM V. Dönem (1935-1939) Kadın Milletvekilleri**

Adı ve Soyadı	İli
1. Mebrure Gönenç	Afyonkarahisar
2. Hatı Çırpan	Ankara
3. Türkan Örs Baştuğ	Antalya
4. Sabiha Gökçül Erbay	Balıkesir
5. Şekibe İnsel	Bursa
6. Hatice Özgener	Çankırı
7. Huriye Öniz Baha	Diyarbakır
8. Fatma Memik	Edirne
9. Nakiye Elgün	Erzurum
10. Fakihe Öymen	İstanbul
11. Benal Arıman	İzmir
12. Ferruh Güpgüp	Kayseri
13. Bahire Bediz Morova Aydilek	Konya
14. Mihri Bektaş	Malatya
15. Meliha Ulaş	Samsun
16. Esmâ Nayman	Seyhan
17. Sabiha Görkey	Sivas
18. Seniha Hızal	Trabzon

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenteler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.448.

Tablo 1-b:TBMM VII. Dönem (1943-1946) Kadın Milletvekilleri**TBMM VII. Dönem (1943-1946) Kadın Milletvekilleri**

Adı ve Soyadı	İli
1. Mebrure Gönenç	Afyonkarahisar
2. Emine Mebrure Aksoley	Ankara
3. Belkıs Baykan	Ankara
4. Fatma Memik	Edirne
5. Nakiye Elgün	Erzurum
6. Hasene Ilgaz	Hatay
7. Fakihe Öymen	İstanbul
8. Benal Nevzad İştâr Anman	İzmir
9. Şehime Yunus	İzmir
10. Tezer Taşkiran	Kastamonu
11. Mihri Pektaş	Malatya
12. Saâda Emin Kâatçılar	Manisa
13. Sabiha Gökçül Erbay	Samsun
14. Sıddıka Mümine Şemsa İşcen	Seyhan
15. Muammer Develi	Tokat
16. Salise Abanozoğlu	Trabzon

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenteler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.448.

Tablo 1-c: TBMM VIII. Dönem (1946-1950) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Mebrure Aksoley	Ankara	CHP
2. Fakihe Öymen	Ankara	CHP
3. Zehra Budunç	Bursa	CHP
4. Hasene Ilgaz	Çorum	CHP
5. Benal Nevzad İstar Arıman	İzmir	CHP
6. Latife Bekir Çeyrekbaşı	İzmir	CHP
7. Tezer Taşkiran	Kars	CHP
8. Makbule Dıblan	Seyhan	CHP
9. Zekiye Molaoğlu Dranaz	Trabzon	CHP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.449.

Tablo 1-d: TBMM IX. Dönem (1950-1954) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Nazlı Tlıbar	İstanbul	DP
2. Halide Edip Adivar	İzmir	Bağımsız
3. Tezer Taşkiran	Kars	CHP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.449.

Tablo 1-e: TBMM X.Dönem (1954-1957) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Aliye Temuçin Coşkun	Ankara	DP
2. Nazlı Tlıbar	İstanbul	DP
3. Nuriye Pınar	İzmir	DP
4. Edibe Sayar	Zonguldak	DP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.449.

Tablo 1-f: TBMM XI. Dönem (1957-1960) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. ÜbeydeElli	Ankara	CHP
2. Piraye Levent	Aydın	DP
3. Hilal Ülman	Bursa	DP
4. Ayşe Günel	İstanbul	DP
5. Arife Necla Tekinel	İstanbul	DP
6. Nazlı Tlıbar	İstanbul	DP
7. Nimet Perihan Arıburun	İzmir	DP
8. Nuriye Pınar	İzmir	DP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.449-450.

Tablo 1-g: Temsilciler Meclisi Üyesi Kadınlar (1961)

Adı ve Soyadı	Temsil Ettiği Birim
1. Ayşe Şukufe Ekitler	Devlet Başkanı Temsilcisi
2. Hermine Agavni Kalustyan	Devlet Başkan Temsilcisi
3. Remziye Batırbaygil	MBK Temsilcisi
4. Mebrure Aksoley	CHP Temsilcisi

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.450.

Tablo 1-h: TBMM XII. Dönem (1961-1965) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Melahat Gedik	Aydın	AP
2. Fatma Saadet Evren	İstanbul	CKMP
3. Zehra Neriman Ağaoğlu	Manisa	AP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.450.

Tablo 1-ı: TBMM XIII. Dönem (1965-1969) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Zarife Koçak	Bitlis	CHP
2. Nilüfer Gürsoy	Bursa	AP
3. Türkan Seçkin	Edirne	CHP
4. Fatma Sevinç Düşünsel	Kars	YTP
5. Neriman Ağaoğlu	Manisa	AP
6. Hayriye Ayşe Nermin Neftçi Muş		CHP
7. Melahat Gedik	Samsun	AP
8. Behice Hatko Boran	Urfa	TİP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.450.

Tablo 1-i: TBMM XIV. Dönem (1969-1973) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Fatma Suna Tural	Ankara	MP
2. Zekiye Gülsen	Çanakkale	AP
3. Naime İkbâl Tokgöz	İstanbul	AP
4. Hatice Mualla Akarca	Muğla	CHP
5. Hayriye Ayşe Nermin Neftçi Muş		CHP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.450.

Tablo 1-j:1935-2009 Yılları Arasında Kadın Parlamenteler Dönemlere Göre**TBMM XV. Dönem (1973-1977) Kadın Milletvekilleri**

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Feriha Fatma Öztürk	Ankara	CHP
2. Zekiye Gülsen	Çanakkale	AP
3. Ayşe Aliye Koksall	Eskişehir	CHP
4. Nilüfer Gürsoy	İstanbul	DP
5. Fatma Gülhis Mankut	İstanbul	AP
6. Şükriye Tok	İstanbul	CHP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenteler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.450-451.

Tablo 1-k: TBMM XVI. Dönem (1977-1980) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Makbule Çağlayan Ege	İstanbul	CHP
2. Nilüfer Gürsoy	İstanbul	AP
3. Sevil Korum	İstanbul	CHP
4. Aysel Uğural	İzmir	AP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenteler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.451.

Tablo 1-l: Cumhuriyet Senatosu Üyesi Kadın Temsilciler (15 Aralık 1961 -12 Eylül 1980)

Adı ve Soyadı	İli	Partisi	
1. Özel Şahingiray	İstanbul	AP	15.10.1961-7.6.1964
2. Hatice Mualla Akarca	Muğla	AP	15.10.1961-5.6.1966
3. Emine Mebrure Aksoley	İstanbul	CHP	7.6.1964-14.10.1973
4. Hikmet İşmen	Kocaeli	TİP	5.6.1966-12.10.1975
5. Solmaz Belül	İstanbul	CHP	14.10.1973-14.10.1979
6. Aysel Baykal	İstanbul	CHP	14.10.1979-12.9.1980

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenteler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.451.

Tablo 1-m: Cumhurbaşkanı Tarafından Seçilen Kadın Temsilciler

Adı ve Soyadı	Görev Tarihleri
1. Nimet Zerrin Tüzün	09.06.1964-10.10.1971
2. Bahriye Üçok	14.10.1971-14.10.1977
3. Adile Ayda	13.07.1976-03.07.1978
4. Nermin Abadan-Unat	25.07.1978-12.09.1980

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenteler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.451.

Tablo 1-n: Danışma Meclisi Üyesi Kadın Temsilciler (1981-1983)

Adı ve Soyadı	Temsil Ettiği Birim
1. İmren Aykut	MGK'nin seçtiği üye
2. Tülay Öney	MGK'nin seçtiği üye
3. Nermin Öztuğ	MGK'nin seçtiği üye
4. Cavidan Tercan	Ordu il temsilcisi
5. Türe Tunçbay	İzmir il temsilcisi

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.451-452.

Tablo 1-o: TBMM XVII. Dönem (1983-1987) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Neriman Elgin	Ankara	HP
2. Göksel Kalaycıoğlu	Ankara	ANAP
3. Fatma Rezan Şahinkaya	Ankara	ANAP
4. Türkan Turgut Arıkan	Edime	ANAP
5. Fatma Mihriban Erden	Isparta	ANAP
6. İmren Aykut	İstanbul	MDP
7. Leyla Yeniay Köseoğlu	İstanbul	ANAP
8. Tülay Öney	İstanbul	HP
9. Günseli Özkaya	İstanbul	HP
10. Necla Tekinel	İstanbul	MDP
11. Işıl Saygın	İzmir	MDP
12. Bahriye Üçok	Ordu	HP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.452.

Tablo 1-ö: TBMM XVIII. Dönem (1987-1991) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Göksel Kalaycıoğlu	Ankara	ANAP
2. İmren Aykut	İstanbul	ANAP
3. Leyla Yeniay Köseoğlu	İstanbul	ANAP
4. Türkan Akyol	İzmir	SHP
5. Birgen Keleş	İzmir	SHP
6. Işıl Saygın	İzmir	ANAP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.452.

Tablo 1-p: TBMM XIX. Dönem (1991-1995) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Leyla Zana	Diyarbakır	SHP
2. İmren Aykut	İstanbul	ANAP
3. Tansu Çiller	İstanbul	DYP
4. Melike Tuğay Hasefe	İstanbul	ANAP
5. Leyla Yeniay Köseoğlu	İstanbul	ANAP
6. Işıl Saygın	İzmir	ANAP
7. Fethiye Özver	Tekirdağ	DYP
8. Güler İleri	Tokat	SHP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s.452.

Tablo 1-r: TBMM XX. Dönem (1995-1999) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. İmren Aykut	Adana	ANAP
2. Sema Pişkinsüt	Aydın	DSP
3. Ümran Akkan	Edirne	DYP
4. Oya Araslı	İçel	CHP
5. Ayfer Yılmaz	İçel	DYP
6. Meral Akşener	İstanbul	DYP
7. Tansu Çiller	İstanbul	DYP
8. Gencay Gürün	İzmir	DYP
9. Birgen Keleş	İzmir	CHP
10. Işıl Saygın	İzmir	DYP
11. Zerrin Yeniceli	İzmir	DSP
12. H. Aysel Göksoy	Manisa	DYP
13. Lale Aytaman	Muğla	ANAP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s. 452-453.

Tablo 1-s: TBMM XXI. Dönem (1999-2002) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Tayyibe Gülek	Adana	DSP
2. Gönül Saray Alphan	Amasya	DSP
3. Oya Akgönenç Muğisuddin	Ankara	FP
4. Melda Bayer	Ankara	DSP
5. Ayşe Gürocak	Ankara	DSP
6. Esvet Özdoğu	Ankara	DSP
7. Nesrin Ünal	Antalya	MHP
8. Sema Tutar Pişkinsüt	Aydın	DSP
9. Sebahat Vardar	Bilecik	DSP
10. Melek Karaca	Çorum	MHP
11. Ayfer Yılmaz	İçel	DYP
12. Tansu Çiller	İstanbul	DYP
13. Yücel Erdener	İstanbul	DSP
14. Ayşe Nazlı Ilıcak	İstanbul	FP
15. Nazire Karakuş	İstanbul	DSP
16. Nesrin Nas	İstanbul	ANAP
17. Sulhiye Serbest	İstanbul	DSP
18. Perihan Yılmaz	İstanbul	DSP
19. Güler Aslan	İzmir	DSP
20. Işıl Saygın	İzmir	ANAP
21. Sevgi Esen	Kayseri	DYP
22. Meral Akşener	Kocaeli	DYP

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s. 452-453.

Tablo 1-ş: TBMM XXII. Dönem (2002-2007) Kadın Milletvekilleri

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Gaye Erbatur	Adana	CHP
2. Ayhan Zeynep Tekin	Adana	AK PARTİ
3. Reyhan Balandı	Afyon	AK PARTİ
4. Oya Araslı	Ankara	CHP
5. Ayşe Gülsün Bilgehan	Ankara	CHP
6. Remziye Öztoprak	Ankara	AK PARTİ
7. Özlem Çerçioğlu	Aydın	CHP
8. Semiha Öyüş	Aydın	AK PARTİ
9. Fatma Şahin	Gaziantep	AK PARTİ
10. Güldal Akşit	İstanbul	AK PARTİ
11. Sıdıka Aydoğan	İstanbul	CHP
12. Nimet Çubukçu	İstanbul	AK PARTİ
13. Zeynep Damla Gürel	İstanbul	CHP
14. Halide İncekara	İstanbul	AK PARTİ
15. Birgen Keleş	İstanbul	CHP
16. Güldal Okuducu	İstanbul	CHP
17. İnci Gülser Özdemir	İstanbul	AK PARTİ
18. Bihlun Tamaylıgil	İstanbul	CHP
19. Gülseren Topuz	İstanbul	AK PARTİ
20. Zeynep Armağan Uslu	İstanbul	AK PARTİ
21. Canan Arıtman	İzmir	CHP
22. Nükhet Hotar Göksel	İzmir	AK PARTİ
23. Türkan Miçooğulları	İzmir	CHP
24. Serpil Yıldız	İzmir	AK PARTİ

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s. 454.

Tablo 1-t: TBMM XXIII. Dönem Kadın Milletvekilleri (2007-2011)

Adı ve Soyadı	İli	Partisi
1. Fatoş Gürkan	Adana	AK PARTİ
2. Nevin Gaye Erbatur	Adana	CHP
3. Fatma Salman Kotan	Ağrı	AK PARTİ
4. İlknur İnceöz	Aksaray	AK PARTİ
5. Aşkın Asan	Ankara	AK PARTİ
6. Nesrin Baytok	Ankara	CHP
7. Zeynep Dağı	Ankara	AK PARTİ
8. Özlem Çerçioğlu	Aydın	CHP
9. Ayşe Akbaş	Balıkesir	AK PARTİ
10. Ayla Akat Ata	Batman	BAĞIMSIZ
11. Canan Candemir Çelik	Bursa	AK PARTİ
12. Selma Aliye Kavaf	Denizli	AK PARTİ
13. Gültan Kışanak	Diyarbakır	BAĞIMSIZ
14. Aysel Tuğluk	Diyarbakır	BAĞIMSIZ
15. Fazilet Dağcı Çıglık	Erzurum	AK PARTİ
16. Özlem Müftüoğlu	Gaziantep	AK PARTİ
17. Fatma Şahin	Gaziantep	AK PARTİ
18. Pervin Buldan	Iğdır	BAĞIMSIZ
19. Ayşe Jale Ağırbaş	İstanbul	CHP
20. Meral Akşener	İstanbul	MHP
21. Güldal Akşit	İstanbul	AK PARTİ
22. Necla Arat	İstanbul	CHP
23. Ayşe Nur Bahçekapılı	İstanbul	AK PARTİ
24. Nimet Çubukçu	İstanbul	AK PARTİ
25. Alev Dedegil	İstanbul	AK PARTİ
26. Halide İncekara	İstanbul	AK PARTİ
27. Canan Kalsın	İstanbul	AK PARTİ
28. Birgen Keleş	İstanbul	CHP
29. M. Nursuna Memecan	İstanbul	AK PARTİ
30. Özlem Piltanoğlu Türköne	İstanbul	AK PARTİ
31. Fatma Nur Serter	İstanbul	CHP
32. Edibe Sözen	İstanbul	AK PARTİ
33. Bihlun Tamaylıgil	İstanbul	CHP
34. Sebahat Tuncel	İstanbul	BAĞIMSIZ
35. Canan Arıtmın	İzmir	CHP
36. Şenol Bal	İzmir	MHP
37. F. S. Nükhet Hotar Göksel	İzmir	AK PARTİ
38. Şükran Güldal Mumcu	İzmir	CHP
39. Azize Sibel Gönül	Kocaeli	AK PARTİ
40. Ayşe Türkmenoğlu	Konya	AK PARTİ
41. Öznur Çalık	Malatya	AK PARTİ
42. Emine Ayna	Mardin	BAĞIMSIZ
43. Gönül Bekin Şahkulubey	Mardin	AK PARTİ
44. Birnur Şahinoğlu	Samsun	AK PARTİ
45. Çağla Aktemur Özyavuz	Şanlıurfa	AK PARTİ
46. Sevahir Bayındır	Şırnak	BAĞIMSIZ
47. Dilek Yüksel	Tokat	AK PARTİ
48. Safiye Seymenoğlu	Trabzon	AK PARTİ
49. Fatma Kurtulan	Van	BAĞIMSIZ
50. Gülşen Orhan	Van	AK PARTİ

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM, Ankara 2009, s. 454-455.

Tablo 2: Dünya Kadınlarının Seçme ve Seçilme Hakkını Elde Ettiği Tarihler

Yıl	Ülke
1788	ABD (Seçilme hakkı)
1893	Yeni Zelanda (Seçme hakkı)
1902	Avustralya *
1906	Finlandiya
1907	Norveç (Seçilme hakkı)*
1913	Norveç**
1915	Danimarka. İzlanda
1917	Kanada (Seçme hakkı)*, Hollanda (Seçilme hakkı)
1918	Almanya. Avusturya. Estonya. Gürcistan. Macaristan. İngiltere *, İrlanda *. Kanada (Seçme hakkı)*. Kırgızistan. Letonya. Litvanya, Polonya. Rusya Federasyonu*
1919	Belçika (Seçme hakkı)*. Beyaz Rusya, İsveç*, Lüksembourg, Hollanda (Seçme hakkı). Ukrayna, Yeni Zelanda (Seçilme hakkı)
1920	ABD (Seçme hakkı), Arnavutluk. Çek Cumhuriyeti, Kanada (Seçilme hakkı*), İzlanda** . Slovakya
1921	Azerbaycan, Belçika (Seçilme hakkı)*, Ermenistan, Gürcistan, İsveç**
1924	Kazakistan. Moğolistan. Saint Lucia. Tacikistan
1927	Türkmenistan
1928	İngiltere **, İrlanda **
1929	Ekvator *, Romanya *
1930	Güney Afrika (Beyazlar) , Türkiye (Seçme hakkı)
1931	İspanya, Portekiz*. Sri Lanka, Şili*
1932	Brezilya, Maldivler. Tayland, Uruguay
1934	Küba, Portekiz*, Türkiye (Seçilme hakkı)
1935	Myanmar (Seçme hakkı)

* Hakkın belli koşullar ve sınırlamalarla tanındığını gösterir.

**Koşullar ve sınırlamaların kaldırıldığı tarihi gösterir

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, Ankara 2009, s. 2.

Tablo 2-a: Dünya Kadınlarının Seçme ve Seçilme Hakkına Elde Ediş Tarihleri (devamı)

Yıl	Ülke
1937	Filipinler
1938	Bolivya*, Özbekistan
1939	El Salvador (<i>Seçme hakkı</i>)
1941	Panama*
1942	Dominik Cumhuriyeti
1944	Bulgaristan, Fransa, Jamaika
1945	Endonezya, Guyana (<i>Seçilme hakkı</i>), Hırvatistan, İtalya, Japonya, Senegal, Movenya Togo
1946	Cibuti (<i>Seçme hakkı</i>), Kamerun, Kuzey Kore, Liberya, Myanmar (<i>Seçilme hakkı</i>) Guatemala, Panama**, Romanya**, Makedonya, Trinidad ve Tobago, Venezüella. Vietnam, Yugoslavya
1947	Arjantin, Japonya, Malta, Meksika (<i>Seçme hakkı</i>), Pakistan, Singapur
1948	Belçika **, İsrail, Güney Kore, Nijerya, Seyşeller, Surinam
1949	Bosna-Hersek, Çin, Kosta Rika, Suriye (<i>Seçme hakkı</i>) *, Şili * *
1950	Barbados, Haiti, Hindistan, Kanada (<i>Seçme hakkı</i>) **
1951	Antigua ve Barbuda, Dominika, Grenada, Nepal, Saint Kitts ve Nevis, Saint Vincent ve Grenadines
1952	Bolivya**, Fildişi Sahili, Lübnan, Yunanistan
1953	Bhutan, Guyana (<i>Seçme hakkı</i>), Meksika (<i>Seçilme hakkı</i>), Suriye **
1954	Belize, Kolombiya, Gana
1955	Kamboçya, Eritre, Etiyopya, Honduras, Nikaragua, Peru
1956	Benin, Gabon, Komorlar, Mali, Mauritius, Mısır. Somali
1957	Malezya, Zimbabve (<i>Seçme hakkı</i>) **
1958	Burkina Faso, Çad, Gine, Güney Nijerya, Laos
1959	Madagaskar, San Marino (<i>Seçme hakkı</i>), Tanzanya, Tunus
1960	Kanada (<i>Seçilme hakkı</i>) **, Kıbrıs Cumhuriyeti, Gambiya. Tonga
1961	Bahamalar*, Burundi, El Salvador (<i>Seçilme hakkı</i>), Malavi, Moritanya, Paraguay, Ruanda, Sierra Leone
1962	Avustralya**, Cezayir, Monako, Uganda, Zambiya
1963	Afganistan, Ekvator Ginesi, Fas, Fiji, İran, Kenya. Kongo, Papua Yeni G'ne(<i>Seçilme hakkı</i>)

* Hakkı belli koşullar ve sınırlamalarla tanındığı gösterir.

** Koşullar ve sınırlamaların kaldırıldığı tarihi gösterir.

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, Ankara 2009, s. 3.

Tablo 2-b: Dünya Kadınlarının Seçme ve Seçilme Hakkına Elde Ediş Tarihleri (devamı)

Yıl	Ülke
1964	Bahamalar**. Libya, Papua Yeni Gine (Seçme hakkı), Sudan
1965	Bostvana, Lesotho
1967	Ekvator **. Kiribati. Kongo Demokratik Cumhuriyeti-Zaire (Seçme hakkı), Tuvalu, Yemen Demokratik Cumhuriyeti
1968	Nauru, Swaziland
1970	Andora (Seçme hakkı). Kongo Demokratik Cumhuriyeti -Zaire (Seçilme hakkı). Yemen Arap Cumhuriyeti
1971	İsviçre
1972	Bangladeş
1973	Andora (Seçilme hakkı), Bahreyn. San Marino (Seçilme hakla)
1974	Solomon Adaları. Ürdün
1975	Angola, Cape Verde, Mozambik, Sao Tome ve Principe, Vanuatu
1976	Portekiz**
1977	Gine Bissau
1978	Kuzey Nijerya, Moldova, Zimbabve (Seçilme hakkı)
1979	Marshall Adaları, Mikronezya. Palau
1980	Irak, Vanuatu
1984	Liechtenstein, Güney Afrika (Hintliler)
1986	Orta Afrika Cumhuriyeti, Cibuti (Seçilme hakkı)
1989	Namibya
1990	Samoa
1993	Kazakistan, Moldova
1994	Güney Afrika (siyahlar)
2005	Kuveyt
2006	Birleşik Arap Emirlikleri*

* Hakkın belli koşullar ve sınırlamalarla tanındığını gösterir.

** Koşullar ve sınırlamaların kaldırıldığı tarihi gösterir.

Kaynak: *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, Ankara 2009, s. 4.

Tablo 3: İlk Kadın Milletvekilleri (V Dönem, 1935-1939)

Adı Soyadı	Dönem/ Seçim Çevresi	Doğum Yeri	Seçilme Yaşı	Mezun Olduğu Lise/Fakülte	Mesleği	Yerel Yönetim Görevleri	Bildiği Yabancı Diller	Medeni Durumu	Meclis Görevleri	Kadın Dernek ve Kuruluşlarında Görev Alma
Mebrure GÖNENÇ	5/6/7. Dönem Afyon Milletvekili	İstanbul	35	Üsküdar Kız Sanayi Mektebi, Beşiktaş İttihad-i Osmani Mektebi, Arnavutköy Amerikan Kız Koleji	Öğretmen	Adana Belediye Meclisi üyeliği, Mersin Belediye Meclisi üyeliği	Fransızca İngilizce	Evli 2 Çocuk	Bayındırlık (Nafia) Komisyonu üyeliği	Körler Okulu ve Körler Derneği Başkanlığı
Hatı ÇIRPAN	5. Dönem Ankara Milletvekili	Kızılca- hamam	45		Çiftçi	Kazan Köyü muhtarlığı		Evli 6 Çocuk	Tarım (Ziraat) Komisyonu üyeliği	
Türkan ÖRS BAŞTUĞ	5./6. Dönem Antalya Milletvekili	İstanbul	35	İstanbul Darülfünunu Felsefe Bölümü	Öğretmen		Fransızca	Evli	Milli Eğitim (Maarif) Komisyonu üyeliği	
Sabiha GÖKÇÜL ERBAY	5. Dönem Balıkesir; 6./7. Dönem Samsun Milletvekili	Bergama	35	Dârül Muallimâtı İhzari (Yüksek Öğretmen Okulu)	Öğretmen			Evli	TBMM Başkanlık Divanı (Riyaset Divanı) Kâtip Üyeliği, Gümrük ve Tekel (İnhisarlar) Komisyonu üyeliği ve kâtipliği	
Şekibe İNSEL	5. Dönem Bursa Milletvekili	İstanbul	49	İstanbul Kız Sanayi Mektebi (Orta), Alman Mektebi	Çiftçi		Almanca	Evli 1 Çocuk	Tarım (Ziraat) Komisyonu üyeliği	
Hatice ÖZGENER	5. Dönem Çankırı Milletvekili	Selanik	70	Kırmızı Mektep-Selanik, İnas Rüştüyesi	Öğretmen		Rumca	Dul 4 Çocuk	Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliği	

Kaynak: http://www.yasader.org/web/Ulkemizde_Kadınların_Siyasi_Hayata.pdf,(Erişim Tarihi: 15.08.2013).

Tablo 3-a: İlk Kadın Milletvekilleri (V Dönem, 1935-1939)

Huriye (BA-HA) ÖNİZ	5. Dönem Diyarbakır Milletvekili	İstanbul	48	Leyli Sanayi Mektebi, Londra Üniversitesi Bedford Koleji	Öğretmen		İngilizce	Dul 1 Çocuk	Maliye Komisyonu Üyeliği	
Fatma MEMİK	5/6/7. Dönem Edirne Milletvekili	Safran- bolu	32	Beyazıt İnâs Numune Mektebi-İstanbul, BezmiAlemValide Sultan Mektebi-İstanbul, İstanbul Darülfünun Tıp Fakültesi	Doktor		Fransızca	Bekâr	Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Üyeliği ve Kâtipliği	
Nakiye ELGÜN	5/6/7. Dönem Erzurum Milletvekili	İstanbul	53	İstanbul Muallim Mektebi	Öğretmen	İstanbul Meclisi Umumi üyeliği ve Encümen üyeliği		Bekâr	İçişleri (Dahiliye) Komisyonu Üyeliği	İstanbul Vilayeti Umumi Meclis üyeliği, Türkocağı, Halkevi, Kızılay ve Türk Hava Kurumu Yönetim Kurulu üyelikleri ve başkanlıkları, Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez Yönetim Kurulu üyeliği ve Topkapı Fakirlere Yardım Kurumu Başkanlığı
Fakihe ÖYMEN	5/6/7. Dönem İstanbul; 8. Dönem Ankara Milletvekili	İşkodra	35	İstanbul Marülmuallimatı, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü	Öğretmen			Evli 2 Çocuk	Bütçe Komisyonu Üyeliği ve Kâtipliği, Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği	
Benal Nevzad (İŞTAR) ARIMAN	5./6./7./8. Dönem İzmir Milletvekili	İzmir	32	Fransız Lisesi, Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Paris)	Yazar		Fransızca, Rumca, Farsça	Evli 1 çocuk	İktisat ve Bayındırlık Komisyonları Üyelikleri	Kızılay ve Çocuk esirgeme Kurumu gibi kurumlarda üyelik

Kaynak: http://www.yasader.org/web/Ulkemizde_Kadınların_Siyasi_Hayata.pdf, (Erişim Tarihi: 15.08.2013).

Tablo 3-b: İlk Kadın Milletvekilleri (V Dönem, 1935-1939)

Ferruh GÜPGÜP	5. Dönem Kayseri Milletvekili	Kayseri	46	İlkokuldan sonra özel öğrenim gördü		CHP Kayseri Vilayeti idare Heyeti üyeliği, Kayseri Bel. Meclisi üyeliği	Arapça, Farsça	Dul	Sayıştay (Divan-ı Muhasebat) Komisyonu üyeliği	
Bahire Bediz MOROVA AYDİLEK	5. Dönem Konya Milletvekili	Bosna	38	İlk ve orta okulu Bolu'da tamamladı	Öğretmen			Evli 1 Çocuk	Gümrük ve Tekel (inhisarlar) Komisyonu üyeliği	
Mihri İffet PEKTAŞ	5/6/7. Dönem Malatya Milletvekili	Bursa	38	Zühtü Paşa Mektebi, Amerikan Kız Koleji	Öğretmen		Fransızca, İngilizce	Evli-2 Çocuk	Kütüphane ve Sayıştay (Divan-ı Muhasebat) Komisyonları üyelikleri	Kadıköy Fukaraperver Cemiyeti, Hilâli Ahmer ve Himayei Etfâl gibi yardım kuruluşlarında görevler
Meliha ULAŞ	5.16. Dönem Samsun Milletvekili	Sinop	37	İstanbul Küçük Mustafa Paşa İnas Rüştüyesi, Kız Sanayi Mektebi, Darülfünunun Edebiyat Bölümü	Öğretmen		Fransızca, İngilizce	Evli	Gümrük ve Tekel (inhisarlar) ve Dilekçe (Arzuhal) Komisyonları üyelikleri ve kâtipliği	
Esmâ NAYMAN	5. Dönem Seyhan Milletvekili	İstanbul	36	Lise	Dil Öğretmeni		İngilizce, Fransızca, Rumca	Evli-2 Çocuk	İktisat ve Maliye Komisyonları üyeliği ve kâtipliği	Milletlerarası Kadınlar Konseyi üyeliği, Türkiye Kadınlar Konseyi Genel Sekreterliği
(Hatice) Sabiha GÖRKEY	5. Dönem Sivas Milletvekili	İstanbul	47	Üsküdar Kız Sanayi Mektebi, İstanbul Dârülmuallimâtı, Darülfünun Riyaziye (Matematik) Bölümü	Öğretmen		Fransızca	Evli-1 Çocuk	İçişleri (Dahiliye) Komisyonu üyeliği	
Seniha HIZAL	5. Dönem Trabzon Milletvekili	Adapazarı	38	İstanbul Fatih Rüştüyesi, Kız Sanat Mektebi, Darülfünun Fen Fakültesi	Öğretmen		Fransızca	Bekâr	Milli Eğitim (Maarif) Komisyonu üyeliği ve kâtipliği	

Kaynak: http://www.yasader.org/web/Ulkemizde_Kadinlarin_Siyasi_Hayata.pdf, (Erişim Tarihi: 15.08.2013).

Tablo 4: 2009 Yılında Seçilmiş Kadın Belediye Başkanları

İLİ	İLÇESİ	BELDESİ	BELEDİYE BAŞKANININ		
			ADI	SOYADI	PARTİSİ
Aydın (Merkez)			Özlem	ÇERÇİOĞLU	CHP
Tunceli (Merkezi)	-	-	Edibe	ŞAHİN	DTP
Ağrı	Doğubeyazıt	-	Canan	CANKORKMAZ	DTP
Aydın	İncirliova	-	Fadime	ORBAY	CHP
Diyarbakır	Bağlar	-	Yüksel	BARAN	DTP
Diyarbakır	Bismil		Cemile	EMİNOĞLU	DTP
Diyarbakır	Eğil		Petek	ÇABANOĞLU	DTP
Diyarbakır	Lice	-	Fikriye	AYTİN	DTP
Eskişehir	Mahmudiye	-	Ayşe	GÜNEY	AKP
Gaziantep	Islahiye	-	Melike	ULUDAĞ	DP
Giresun	Doğankent	-	Nazmiye	KABADAYI	AKP
Hakkari	Yüksekova		Ruken	YETİŞKİN	DTP
İğdir	Aralık		Hanım	TURAN	DP
Mardin	Mazıdağı	-	Nuran	ATLI	DTP
Mardin	Derik	-	Çağlar	DEMİREL	DTP
Mardin	Nusaybin	-	Ayşe	GÖKKAN	DTP
Muş	Varto	-	Gülşen	DEĞER	DTP
Şanlıurfa	Viranşehir	-	Leyla	GÜVEN	DTP
Şırnak	Uludere	-	Şükran	SINCAR	DTP
Edirne	Uzunköprü	Kurtbey	Mübeccel	ÇALIŞKAN	CHP
Kırklareli	Merkez	Kavaklı	İnci	TUNÇ	CHP
Konya	Akşehir	Adsız	T. Pınar	ÇİĞDEM	CHP
Manisa	Salihli	Adala	Feraye	ASLAN	AKP
Mardin	Savur	Yeşilalan	Gülbeyaz	GÜNEŞ	DTP
Muğla	Milas	Çamiçi	Zühre	DÖNMEZ	CHP
V a n	Merkez	Bostaniçi	Nezahat	ERGÜNEŞ	DTP

Kaynak: <http://www.ka-der.org.tr/tr-TR/page/show/400/kadın-istatistikleri.html>, (Erişim Tarihi: 16.11.2013).

Tablo 5: TBMM XXIV Dönem (2011 -...) İhtisas Komisyonları Kadın Üye Sayıları

TBMM KOMİSYONLAR			
KOMİSYON ADI	ÜYE SAYISI	KADIN ÜYE SAYISI	KADIN %
Anayasa Komisyonu	25	3	12,0
Adalet Komisyonu	25	1	4,0
Milli Savunma Komisyonu	25	0	0
İçişleri Komisyonu	25	1	4,0
Dışişleri Komisyonu	25	4	16,0
Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu	25	3	12,0
Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu	25	1	4,0
Çevre Komisyonu	25	4	16,0
Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal Yardım Komisyonu	25	3	12,0
Tarım, Orman ve Köy İşleri Komisyonu	25	1	4,0
Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar Bilgi ve Teknoloji Komisyonu	25	3	12,0
Plan ve Bütçe Komisyonu	40	0	0
Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu	35	3	8,5
İnsan Hakları İnceleme Komisyonu	23	3	13,0
Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu	17	10	58,8
Avrupa Birliği Uyum Komisyonu	26	4	15,3
Dilekçe Komisyonu	13	1	7,69

Kaynak: <http://www.ka-der.org.tr/tr.down/2011-kadinistatistikleri.pdf>,(ErişimTarihi: 03.09.2013).

Tablo 6: 1935-2011 Yılları Arasında Kadın Milletvekili Sayıları ve Meclisteki Temsil Oranları

Seçim Yılı	Toplam milletvekili sayısı	Erkek	Temsil oranı (%)	Kadın	Temsil oranı (%)
1935	399	381	95,5	18	4,5
1939	429	413	96,3	18	3,7
1943	455	439	96,5	16	3,5
1946	465	456	98,1	9	1,9
1950	487	484	99,4	3	0,6
1954	541	537	99,3	4	0,7
1957	610	602	98,7	8	1,3
1961	450	447	99,3	3	0,7
1965	450	442	98,2	8	1,8
1969	450	445	98,9	5	1,1
1973	450	444	98,7	6	1,3
1977	450	446	99,1	4	0,9
1983	399	387	97,0	12	3,0
1967	450	444	98,7	6	1,3
1991	450	442	98,2	8	1,8
1995	550	537	97,6	13	2,4
1999	550	527	95,8	23	4,2
2002	550	526	95,6	24	4,4
2007	550	500	90,9	50	9,1
2011	550	471	85,6	79	14,4

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>,(ErişimTarihi: 09.08.2013).

Tablo 7: İlk Kadın Milletvekillerinin TBMM İhtisas Komisyonlarındaki Üye Sayısı

Komisyonun Adı	Kadın Milletvekili Üye Sayısı
Bayındırlık (Nafia) Komisyonu	2
Tarım (Ziraat) Komisyonu	2
Milli Eğitim (Maarif) Komisyonu	2
Gümrük ve Tekel (İnhisarlar) Komisyonu	3
Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu	2
Maliye Komisyonu	2
İçişleri (Dahiliye) Komisyonu	2
Bütçe Komisyonu	1
İktisat Komisyonu	2
Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu	1
Sayıştay (Divan-ı Muhasebat) Komisyonu	2
Kütüphane	1
Dilekçe (Arzuhal) Komisyonu	1

Kaynak: http://www.yasader.org/web/Ulkemizde_Kadınların_Siyasi_Hayata.pdf, (Erişim Tarihi: 5.08.2013).

Tablo 8: Yerel Yönetimde Görev Alan Kadın Sayıları (1999-2009)

Yıl	Kadın	Erkek	Toplam
1999 Belediye Başkanı	18	3197	3215
Belediye Meclis Üyesi	541	33543	34084
İl Genel Meclis Üyesi	44	3078	3122
2004 Belediye Başkanı	18	3207	3225
Belediye Meclis Üyesi	834	33643	34477
İl Genel Meclis Üyesi	58	3150	3208
2009 Belediye Başkanı	27	2921	2948
Belediye Meclis Üyesi	1340	30450	31790
İl Genel Meclis Üyesi	110	3269	3379

Kaynak: <http://www.dekaum.com/blog/wp-content/uploads/2012/07/PROOCCEDINGS.pdf>, (Erişim Tarihi: 16.08.2013).

Tablo 9: 2011 Yılı Yerel Yönetimlerde Görevli Kadın Sayıları

Görevler	Kadın	Toplam	%
Belediye Başkan Sayısı	27	2.948	0,9
Belediye Meclis Üye Sayısı	1340	31.790	4,2
İl Genel Meclis Üye Sayısı	110	3379	3,2
Köy Muhtar Sayısı	65	34.275	0,2
Köy İhtar Meclis Üyesi Sayısı	329	138.177	0,2
Mahalle Muhtar Sayısı	429	18.607	2,3
Mahalle İhtiyar Heyeti Üye Sayısı	1409	72.583	1,9
TOPLAM	3,709	301,759	1,2

Kaynak: http://www.ka-der.org.tr/tr.down/2011-Kadın_İstatistikleri, (Erişim Tarihi: 04.09.2013).

Fotoğraf-1: İlk Türk Kadın Milletvekilleri

Kaynak:http://www.yasader.org/web/Ulkemizde_Kadınların_Siyasi_Hayata.pdf, (Erişim

Tarihi:15.08.2013).

Fotoğraf-2: Modern Köy Muhtarı Gül Hanım ve Annesi

Kaynak:<http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai/uploadae/files>, (Erişim Tarihi: 08.09.2013).

Fotoğraf-3: İlk Türk Kadın Bakan: Türkan Akyol

Kaynak:<http://www.google.com.tr/search?=türkan+akyol>,(Erişim Tarihi: 09.08.2013).

Fotoğraf-4: İlk Türk Kadın Başbakan Tansu Çiller

Kaynak:<http://www.nndb.com/people/484/000161998/tansu%20ciller.jpg>,(Erişim Tarihi: 09.08.2013).

Fotoğraf-5: İlk Türk Kadın Belediye Başkanı

Kaynak:<http://www.google.com.tr/search?=müfide+ilhan>, (Erişim Tarihi: 09.08.2013).

EKLER

Ek-1a: Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Notları

Yoksul Kadınlara yardım
yardım

Yoksul Kadın : bir tür seij
olmayan Kadın demektir.
amlağında alınmıştır...

Yalın Kadın denilen nehrin
hizmeti eşitsiz bir nehrin
duru yoksulluğu olan Kadın.
Yoksul demek onun lafızları.
Kopuk gelen bir beserijdir.
Yoksulluğu demektir. Eger,
beserijet bu halde ise Kadın,
yoksul demek değil görülebilir.
Halkın emmindir?

Eger Kadın dünyada çalışsın,
maddi olan, zengin olan, maddi
ve manevi zengin eden insanların
yokluğunda ona yoksul denir
nerdeyse: nereler varsa

Ek-1b: Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Notları

çukura nankar, Argöy denirse
lağır oluyorum?

Dişer: Türkiye Cumhuriyeti
anlamınca Kadın bizim Türk ta-
rihinde olduğu gibi bugün de
en muhterem mevkiide, her
neyin içinde yitkeser ne
şeyle bir mesculiyettir di-

şinde anlayışın yaktınl
Beld... lar C. - line Aş, Kıl...
ler - insanı mefkurelerim...

Üstünlüğünü de bir Raç sağı
izah edeyim - : bir Raç adının
her T. K. için manası...
Kadın, a, tümce marifetlerin maddi
manevi Raynazi olduğu kadar
yuzüstü hakikatin;...
Kadın Çarçeme Kurumuna
focu;... mühter; hakikatin tasviri

Ek-1c: Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Notları

hizmeti ^{işyeri} gören T.K. kadın
kurumdur.

A - Büyük verilecek meşajiletti
sevdimiz olan T. K. kadın
ayrıştırılarak hürriyet-
lerine göstermeliyiz.

B - Aynı düşünerek kadın. Eski-
güne kurumu ^{ın} Kurumu bu
çünkü T. K. kadın dahi
ayrıştırılarak sevilmelidir.

Ek-2: CHF' ye İlk Kadın Üye Alınmasına Dair Bir Haber

Fırkada kadın aza kaydı

İlk aza Resmîye Hakkı Şinasi Hf. dir
Kadın Birliği cuma günü büyük
merasim ve tezahürat yapacak

Kadın Birliğinin beyannamesi

Türk kadını;
Cumhuriyet hükümetimizin inkişaf ettirdiği kadınlık bugün bir zafer kazanmıştır. Şimdiye kadar yurdunun bütün felâket ve acı zamanlarında erkeğine yardım eden, tarlalarda, güneş karşısında kavrulmuş, harp cephesinde sırtına yaralar açarak siperden siperde koşan bu fedakâr Türk kadını dünkü ihmal ve niyan felâketinden kurtulmuş ve siyasi haklara da tam bir vatandaş gibi iştirake hak kazandığını göstermek fırsatını bulmuştur.

Türk Kadın Birliği bu hancaatle siz hemşirelerinden cesaret ve ilham olarak mücadelesinde devam etmiş ve ilk muvaffakiyeti olan belediye de intihap etmek ve edilmek hakkını almıştır. Kadın zaferinin ve kadın hakkının torihe geçtiği bu ilk nümayiş ve teslîtte her Türk kadınının bulunamalı hakkıdır.

Bu nümayiş teslî için bütün Türk kadınılarının ve kız mekteplerinin iştirakile büyük bir alay tertip edilecektir.

Şehremaneti, Halk Fırkası ve Birlik merkezi önünde nutuklar irat edilecek. Taksim'deki Gazi abidesine bir çelenk vazedilecektir.

Memleketini seven ve hakkına hürmet etmeği bilen her Türk kadını 11 nisan cuma günü saat 9 da Sultanahmet meydanına gelmelidir.

Türk kadını;
Bu hak senin, bu şeref senin, bu zafer sendir.

Kadın Birliği

Halk Fırkasının dünkü

Resmîye Hakkı Şinasi Paşa Hanımefendinin Türk Ocağında Hakkı Şinasi Paşa ile beraber alınmış bir resimleri

İçtimanda bulunan zevat maları için lazım gelen talimatı vermiştir. Bu talimata göre Fırkaya kadınlar da erkekler gibi dahil olacaklardır. Dâhil şeraitinde bir değişiklik yoktur. Kadınlar mensup oldukları ocaklara müracaat edeceklerdir. Ancak kendilerini iki aza Fırkaya takdim ve tavsiye edeceklerdir. Bu azaların aynı ocakta olması şart değildir.

Bu talimat üzerine dün akşamdan itibaren kadınlarımız Fırkaya müracaat ve kaydolunmağa başlamışlardır. Dün akşam İstanbul'da ilk defa olarak Hakkı Şinasi Paşa'nın refikası Resmîye Hakkı Şinasi H. müracaat etmiş ve kaydolunmuştur. Resmîye H. Moda'da ikamet ettiği için Moda C. H. F. ocağına müracaat etmiş ve oraya kaydedilmiştir.

Dün akşam diğer semtlerde de bir çok kadınlar Fırkaya kaydolunmuşlardır.

Kadın Birliği tezahüratı
Kadın Birliği idare hey'eti dün de toplanarak müzakeratta bulunmuştur. Dünkü içtimada kadınlara

Kaynak: Cumhuriyet, 7 Nisan 1930, s.1.

Ek-3: İlk Kadın Köy Muhtarıyla İlgili Bir Haber

**İlk kadın köy
muhtarı**

**Gül Hanımın intihabı
köylüleri sevindirdi**

İlk kadın muhtar
Gül Hanım

Aydın, (Hususi) Son günlerde Millet Meclisinden çıkan bir kanunla ihtiyar heyetleri intihabında kadınların da rey vermeleri ve intihap edilmeleri kabul olunmuştu. Kanunun mevkü meriyete geçmesini müteakip ilk defa garbi Anadolunun kuytu bir köyesinde Çine kazasına bağlı Karpuzlu nahiyesinin merkezi olan Demircidere köyünde ve köylülerden «Gül» Hanım isminde 30 yaşında bir Türk kadını birinci muhtar seçilmiştir. Gül Hanım ilk mektep tahsili görmüş ve millet mekteplerinde Türk harflerile de okuyup yazmayı öğrenmiştir. Gül Hanımın muhtar intihap edildiği gün köy halkı davul ve zurnalarla intihap yerine gelmişlerdir. İntihap köy için adeta bir bayram olmuştur.

Azaf

Kaynak: Cumhuriyet, 15 Teşrin-i sani 1933, s. 5.

Ek-4: Kadın Muhtar Adayları İle İlgili Bir Haber Metni

Seçim hazırlığı

Defterleri asılmamış yalnız iki vilâyet kaldı

İsmi kadın sayılav namzedleri arasında geçen Türkiyenin ilk kadın muhtarı, Aydın'ın Çine kazasından Gül

Ankara 23 (Telefonla) — İç Bakanlığında alınan malûmata göre bütün vilâyetlerde seçim defterleri asılmış, defter hazırlığını bitiremeyen iki vilâyet kalmıştır.

Bunların da yarına kadar bitirecekleri ümid ediliyor. Seçim defterleri tamamlanınca Türkiye vilâyetleri sayılav sayımı tamamen tesbit edilerek bildirilecektir.

Kadın sayılav namzedleri
Ankara — Kadın sayılavlıklar için

Kaynak: *Cumhuriyet*, 25 Birinci Kanun 1934, s. 1-6.

Ek-5:Türk Kadınına Seçilme Hakkının Verilmesinin Yurtdışındaki Yankılarına Dair Bir Haber

Kadınlarımızın sayılab seçilmeleri

Türk kadınının zaferi haricte derin akisler yaptı

Fransız kadınları Paris elçimizi kutluyorlar, elçimiz bir ziyafet verdi

Paris 24 (A.A.) — Hususi muhabirimiz bildiriyor:

Türk kadınına sayılab seçmek ve seçilmek hakkının verilmesi uzun çağlardanberi bu hakları elde etmek için savasın ve şimdilik amacına (hedefine) varmadan uzak bulunan Fransız kadını ara-sında derin izler ve duygular uyandırmıştır.

Birçok Fransız kadınları telefonla, mektupla veya kendileri gelecek büyük elçimizi kutulamakta, siyasal haklarına hepsine kavuşsun Türk kadınlarının sevincine ortak olduklarını en iyi dileklerle anlatmaktadırlar.

Bunlar arasında ulusal ve uluslararası kadın kurumlarının ileri gelenleri, Paris avukatlarından Madam Grimpere, Bronsvick ve Uluslar derneği yanında delege Madam Cillier sayılmalıdır.

Büyük elçimiz Sued, Türk kadınlarının bayramından ötürü Fransız kadınlarını eğilikte bir çay toplantısına çağırmıştır. Güzel bir gün geçirilmiş ve yukarıda saydığımız yüksek kadınlardan çoğu çayda bulunmuştur.

Paris büyük elçimiz Sued

Fransız kadın kurumları bu nişanda İstanbulda toplanacak uluslararası kadınlık kongresine hazırlanıyorlar.

Kaynak: Cumhuriyet, 25 Birinci Kanun 1934, s.1.

Ek-6:Seçilme Haklarını Elde Eden Türk Kadınlarının Memnuniyetlerini Atatürk'e Bildirdiklerine Dair Bir Haber

Sayılab seçimi

Türk kadınları ulu öndere minnetlerini bildirdiler

Bugün Cumhuriyet meydanında büyük bir toplantı var

Seçim hazırlığı için iç işler bakanlığından emir geldi

Sayılab intihabatının yenilenmesine dair Büyük Millet Meclisinin verdiği karar, dün İç bakanlığı İstanbul vilâyetine bildirmiştir.

Belediye daimi encümeni derhal hazırlıklara başlamıştır. İntihap defterleri bu ayın yirmisinde asılmak üzere teklif edilmeğe başlanmıştır. Ancak, belediye intihabatında esasen bütün vatandaşların isimleri yeniden tesbit edilmiştir. Onun için defterlerin tanziminde bu sefer güçlük çekilmeyecektir.

Çünkü belediye intihabatında kadınlar iştirak etmiş ve belediye azalığı da esasen kadınlara verilmiş bulunmaktadır. Ancak yaş meselesi noktaları üzerinde tetkikat yapılacaktır. Çünkü teşkilât esas'ya kanununun değişmesinden sonra, intihap etmek hakkı (Devamı 6 ncı sahifede)

Dün bütün vilâyetlere seçim hakkında tebliğat yapan iç işler bakanı Bay Şükrü Kaya

Kaynak: Milliyet, 7 Kanun-1 evvel 1934, s. 1.

Ek-10:Türk Kadını "Evde ve Mecliste" Gösteren Fotoğraflı Bir Haber

1923

1934

Millet Meclisi dün intihabın yenilenmesine de karar verdi

Meb'us intihabı kanunu tadil edildi, tadilat dün aksam hükümetçe vilâyetlere bildirildi ve hazırlıkların süratlendirilmesi istendi

İsmet İnönünün meclisteki nutku

Ankara 5 (Telefonla) — Meclis bugün öğleden sonra Kâzım Özalp başkanlığında toplandı.

Mevkul ve gayrimevkul emlak hakkindaki tefavüz tezkeresinin geri verilmesi için Maliyenin gönderdiği

tezkere okunarak tefavüz tezkeresi geri verildi. (Mabadi skizmeti sahifede)

Türk kadınlığı sevinç ve heyecan içinde

Kadınlara intihab hakkı verilmesi memlekette büyük memnuniyet uyandırdı, bugün Ankarada bir içtima yapılacak, Meclise telgraflar yağıyor

Kadın Birliğinin eski kongresine iştirak etmiş İstanbul kadınlığından bir kısmı

Ankara 5 (Telefonla) — Kadınlara intihab hakkına mahur edilmişleri Ankarada ve bütün memlekette kadınlar ile ilminde büyük tezvirler icra etmişlerdir. Büyük Meclise mütemadiyen telgraflar göndermektedir. Yarım şebegin bütün Ankaraya toplanarak hissiyatını

iflah edecektir. Ankara 5 (Telefonla) — Yaroluk abubeksin Ulus gazetesinde Ankara kadınlara intihabı beyannameyi çıkarmıştır. (Mabadi skizmeti sahifede)

kol askerlerinin yurtçeliklerinden bir farkı varsa söyleyin. Böyle bir barbar kan dökücülük karşısında böyle davranan bir hükümetin adamlığını yazısını aşarsa bir hükümet olmaya, olmayacağı ve olmayacağı çok alanda, çok aşık ve çok acı bir gerçekliktir.

Bu yazımızla biz Balkan anlaşmasında ortak olan ulusları Yunan sınırları içinde ve Yunan toprakları üzerinde yapılan canavarca iş karşısında üzerlerine düşeni yapmaya çağırıyoruz. Bulgaristan bu fena işten dolayı onu en ufak iş-

kil kalmıyacak bir ağılıkla onarmaya sürülmektedir. Yunan topraklarında yakalanıp geri götürülen insanlar bütün mal ve menalleri tekrar oraya götürülüp Yunan kuvvetlerine verilmektedir, bir. Sonra öldürülen insanlar için Bulgaristan adanmakillik bir ödek (tazminat) istenilmeli ve alınmalıdır, iki. Bulgaristan bundan sonra kendi sınırlarındaki azınlıklara (ekalliyetlere) hor bakılmayacağı üzerinde slogan kazığa bağlanmalıdır. Ve daha, ve daha...

YUNUS NADI

«Türk kadınına asker olmak hakkı da verilmeli»

Meclis koridorlarında göze çarpan bir cereyan

Sovyet Rusya'da kadınlar mahaneli tüfek tatimini yapıyorlar

Ankara 5 (Telefonla) — Bazı meb'uslar Meclis koridorlarında bütün siyasi haklarına sahip olan Türk kadınına asker olmak hakkını da verilmesini mevzu bahis etmekte, bir kısım memlekelerde olduğu gibi kadın adayları teşkilile sibi ve geri hizmetlere hazırlanma vaziyetinin kolaylaştırılacağını söylemektedirler.

Bugün

- 3 üncü sahifede — İçişleri meşhure, Yazarın Ağaçlı Ahşabı
- 4 üncü sahifede — Almanya Çukurovadan pamuk alacak
- 5 inci sahifede — Askeri bahçeler - Yunan ordusu Yazın A. D. Fahi Şark İlelerinde Kazanlar ve su yolları Yazın Hikmet Tuzhan Dağınla
- 7 inci sahifede — Çoşuk sahifede
- 8 inci sahifede — Yeni sayıların

Kaynak: Cumhuriyet, 6 Birinci Kanun 1934, s. 1-8.

Ek-11: "Kadınların Kutlu Sesi" Başlıklı Bir Haber

≡ Kadınların kutlu sesi! ≡

Dün yurdun her yerinde kadınlar bayram yaptılar, sevinçlerini yaydılar

İstanbulda yapılan miting çok parlak oldu, nutuklar söylendi, Atatürk'le diğer büyüklerimize saygılar sunuldu

Dünkü mitingten görüntüler. Solda Selâh Macfidenen Nakiye mutlu şakılları, sağda Beyazıt meydanında 10 yıl marşını söyleyen kadınlar. Ortada gazeteciler, İsmet Paşa Kabaoğlu'nun sandalyesi, solda nutukları dinleyenler.

Ankara 7 (A.A.) — Türk kadınına saygı yapmak ve seçilme haklarını Büyük Millet Meclisi'ne kazandı. Kadınlar her tarafta büyük sevinçle bayram yaptılar. Din bütün şehirlerimizde kadınlar toplanarak bayram yaptılar. Atatürk, Büyük Millet Meclisi'ne, Cumhuriyet Halk Fırkasına bayramınızla tebrikler ve bağlılıklarını bildirdiler.

İstanbulda

Türk kadınına saygı (meh'ur seçme ve seçilme hakkı verilmiş) diye büyük bir kutlama yapıldı. Kadınlar Atatürk'le diğer büyüklerimize saygılar sundular.

Atatürk'ün cevabı

Atatürk, Türk Kadınına saygı ve seçilme hakkını kazandı. Kadınlar her tarafta büyük sevinçle bayram yaptılar. Atatürk, Büyük Millet Meclisi'ne, Cumhuriyet Halk Fırkasına bayramınızla tebrikler ve bağlılıklarını bildirdiler.

Kadınlar Birliğinden Samed Rifat Beyazıt meydanında mutlu şakılları

Kadınlar Birliği'nin Samed Rifat Beyazıt meydanında mutlu şakılları. Kadınlar her tarafta büyük sevinçle bayram yaptılar. Atatürk, Büyük Millet Meclisi'ne, Cumhuriyet Halk Fırkasına bayramınızla tebrikler ve bağlılıklarını bildirdiler.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 8 Birinci Kanun 1934, s. 1-6.

Ek-12: Kadınların Sayılab Olduğunda Neler Yapmak İstediklerine Dair Bir Haber

Kadın sayılab olursa

Romancı Muazzez Tahsin, kadınlar için faaliyet sahasını yeni neslin yetiştirilmesinde buluyor

Kadın romancılarımızdan Muazzez Tahsin, Kadın sayılab olursa anketimize şu cevabı vermiştir:

— Kadın Sayılab... Bunu birkaç sene, hatta birkaç ay evvel rüyamda görsen, gözlerimi uğusturarak uyanmaya çalışır, olmayacak sanmıştım. Ülkülerin getirdiği hasretli ağırlığı üstümden atmağa çabalardım.

Bugün En Büyüğümüz, yürüdüğü parlak, güneşli yolda arkasından sevinerek, coşarak ve sevinç yaşları akatarak yürüdüğümüz biricik Atatürkümüz bu olmayacak sandığımız emelleci elle tutulacak, gözle görülecek bir varlık yaptı. Dünkü yüzü gözü, benliği ve varlığı örtülü ve gömülü Türk kadını, bugün acunun en serbest, en mutlu kadını oldu.

Kadın sayılab neler yapmaz?.. Her şeyden evvel ülkemizi bir ana gözüle görür, ulusu bir ana kalbiloğumla hissetirir. Kadınlarımızın sağlam desteklerinden biridir. Coğrafya, siyasa ve askerlik hakları kınlarından iki güçlü ulusun; barış ve kendilerini korumak için elbirliği etmiş olmaları barış düşmanlarını düşündüren ve ağzozlü emperyalistleri durduran bir şeydir.

Molotof Yoldaş ve arkadaşları, Türklere gösterdikleri saygı ve

Romancı Muazzez Tahsin
benimser. Yavrularına karşı olan vazifelerinde bir ana ile babayı (Arkası İkinci sahifede)

sevginin karşılıklı olduğuna, bizim de Sovyet Rusyaya karşı eş duygular beslediğimize inanmalardılar ve inandırdılar da...

Türk - Sovyet dostluğu yalnız bugünkü uluslararası bir iyi geçinme örneği olmakla kalmıyacak, tarihe de en sağlam bir dostluk örneği olarak geçecektir.

ABDİN DAVER

Kaynak: *Cumhuriyet*, 2 Şubat 1935, s. 1-2.

Ek-13:Fırka Milletvekilleri Adayları İsim Listesinin İlan Edileceğine Dair Bir Haber

Saylav namzedleri listesi yarın ilân edilecektir

Kamâl Atatürk müzakerelere devam etti ve Fırka namzedleri tesbit olundu

Azlıklardan 4 kişi Türk vatandaşı olarak müstakil sayılabıllara namzedliklerini koydular

Genel Ali Fuad
Biyik Özalp
Mehmet Akif
Mehmet Akif
Mehmet Akif
Mehmet Akif

TEBLİĞ

1. — Kamâl Atatürk 3 şubatta dahi Yeni seçin müzaheretlerine devam etmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkasının sayılabılları tesbit olmuştur. Namzedlerin adları ve Kamâl Atatürk'ün seçin için ulusa beyannameyi 4 Şubatta okuması ve zarfının bilgilendirme ve 5 Şubatta bütün yurtta ilân edilmiş bulunmaktadır.

2. — Dolmuşlukçuklu seçin heret kararları beraber bunlar arasında seçilene memurk vatanlıklarını dahi bulmuşları kabul etmiş, bu kararlar Fırka ziyaseti dirvanı.

3. Şubat 1935

Genel Ali Fuad
Biyik Özalp
Mehmet Akif
Mehmet Akif
Mehmet Akif
Mehmet Akif

Kaynak: *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1935, s. 1-5.

Ek-14: Fırka Milletvekili Adaylarının On Yedisinin Kadın Olduğuna Dair Bir Haber

Fırka sayılabılları namzedleri listesi dün neşredildi

Namzedlerden 17 si kadındır, 16 sayılabıllık müstakiller için boş bırakılmıştır. Eski sayılabıllardan 32 kişi namzed listesinde yoktur

5 İncel Millet Neçlisine geçecek yeni sayılabıllardan

Saldan bu sırada eşi Tahire Hanım, Lakatana Cemal, Talim ve Terbiye Anıtlarından Kâzım Nami, muallim Türkin, muallim İsmail Müstak, muallim Süleyman Sait, Çamlıca Köyü, eşi Zeynep, Bankası Umum müdürü Sükrü, muallim Mihri Bektaş, Yeni Türkiye mektebi müdürü Semih Hıncal, İsmirden doktor Şehit Mücahitlerinden Mehmed Ali Şahin, doktor Besim Ögür.

6 — Mehmed Cihanşeng - Kadim - Meraklı belediye üyesi.

7 — Müstakiller için boş bırakılmıştır.

Amasya sayılabılları 3

1 — Hakk Uzun, eski Amasya sayılabılları.

2 — İsmail Hakkı Memuro, eski Amasya sayılabılları.

3 — Nefis Akın, eski Amasya sayılabılları.

Ankara sayılabılları 13

1 — Kamâl Atatürk.

Saldan bu sırada eşi Tahire Hanım, Lakatana Cemal, Talim ve Terbiye Anıtlarından Kâzım Nami, muallim Türkin, muallim İsmail Müstak, muallim Süleyman Sait, Çamlıca Köyü, eşi Zeynep, Bankası Umum müdürü Sükrü, muallim Mihri Bektaş, Yeni Türkiye mektebi müdürü Semih Hıncal, İsmirden doktor Şehit Mücahitlerinden Mehmed Ali Şahin, doktor Besim Ögür.

Sayılabılları namzedlerinden bazıları:

Saldan Önce tedrisat Umum müdürü Hakk Ali, Saka İsmetkâh Bektaş, delemumbi Kenan, Hıncal müdiresi İsmet Çelik.

Kaynak: *Cumhuriyet*, 5 Şubat 1935, s. 1-7.

Ek-17: Anayasa ve Milletvekili Seçim Kanununda Yapılacak Değişiklikle İlgili Bir

Haber

Bugünkü Meclis içtimalı Meclis bugün teşkilâtı esasîye ve mebus intihabı kanunlarında yapılacak tadilatı görüşecek

Meclis intihabı kanununda yapılacak tadilat lâyhası

Ankara 4 (A.A.) — Cumhuriyet Halk Fırkası Meclis Grubu bugün toplanarak Türk kadınına seçme ve seçilme hakkını veren tarihi karar almıştır. Meclis Grubunun bu kararın meclis içinde ve dışında büyük olduğu büyük ehemmiyetle karşılanması...

Teşkilâtı esasîye kanununun tadilatı için Meclis'te toplanan meclis üyeleri, Atatürk'ün gösterdiği yolda ulusal düşünceyi ve her şeyi gözetilmeden kanunların bu son kararın Türk kadınına seçme ve seçilme hakkını bütün ulusal düşünceyi yer vermektir. Cumhuriyetin istikrarını temin için Meclis üyeleri...

Fırkanın tebliği

İsmet İnönü'nün Grup içtimalında yeni intihab beyannamesi için verdiği izahat, en vergisi hakkındaki hükümler teklifi

Ankara 4 (A.A.) — Cumhuriyet Halk Fırkası grubu önce beşer yeti toplandı.

1 — Kadınlara mebus seçme ve seçilme hakkını veren kanunların 18 den yukarı bir baddi çıkarılması için teşkilâtı esasîye kanununun değiştirilme teklifi hakkında Faik Divanovun teklifi İsmet İnönü tarafından...

2 — Ulusal düşünceyi en verginin altına az olan kasabaardan kaldırılması hakkındaki hükümler teklifi memnuniyetle karşılanmıştır. Meclis üyeleri...

3 — İhtisafat idaresinin satılık taşları için ve ipotekle meddeler gibi her yerde aynı fiyatta satışın ve Ziraat Bankasının esas bünyesinin satışı, alıcıların teşkilatının Ziraat Bankasına geçmesi olan değişiklikler teklifi ve...

4 — Büyük Millet Meclisi'nin yekûnen teklifi 5 hükûmler çerçevesinde yeni mebus seçilme kanununun tasarlama İsmet İnönü, Fırka Grubunun haberdar etmiştir. Büyük Millet Meclisi'ne sunulan kanununda sonra faaliyetine devam edecektir.

Kaynak: Cumhuriyet, 5 Birinci Kanun 1934, s. 1-6.

Ek-18: Türk Kadınının Seçme ve Seçilme Hakkına Giden Yolda Teşkilat-ı Esasîye Kanunu Üzerinde Yapılan Değişikliğe Dair Bir Haber

Kültür Bakanlığının emriyle, talebelerin sacları iki numaraya kesilecek — 2 nci sayfa —

KURUN

Uluslar Birliği konyesi gizli bir celsede Yugoslav notasını görüşecek — 2 nci sayfa —

16-1 İnci Yıl - Sayı: 8077-15 Yar İleri Telefonu: 24370 Perşembe, 6 Birincikânun (12 İnci ay) 1934 İdare Telefonu: 24370 Sayın 5 Kurun

1- Teşkilâtı Esasîye Değiştirildi 2- Meclis Düm Yeni Seçim için Karar Verdi

Kadın, erkek 30 unu bitiren vatandaşa mebus seçilebilecek; 22 sini dolduran her Türk mebus seçebilecek

Bugün Ankara kadınları Halkevinde büyük bir toplantı yapacaklar, Kemal Atatürk'e, Meclis Başkanlığına sonsuz teşekkür ve tazimlerini bildirecekler

Ankara, 5 (Kurun) — Büyük Millet Meclisi, General Kâzım Özalpın Başkanlığı altında, bugün tarihli toplantılarından birini yapmıştır.

Ruzaamedeki bazı maddelerin müzakere ve kabulünden sonra, General İsmet İnönü, Fırka Reisi Recib tarafından, Meclis seçiminin yenilenmesinde dair olan takrirler okunmuş, alışlarla kabul edilmiştir.

Bundan sonra Tekirdağ'da mebusu Hâcîm tarafından, Teşkilâtı Esasîye kanununun bazı maddelerindeki değişikliklere dair teklif edilen notaların müzakere edilmiş ve...

General İsmet İnönü idrariye gelmiş, kararları, on değişik nutuklardan birini söylemiştir. Konya mebusu Refik, Şibinkara hıyar mebusu Sadıki Makasadi, Sivri mebusu Edhem, Meclis mebusu Refik Şevket bu mevzu üzerinde söz almışlardır.

Dün Meclis'in tarihî celsesinde teşkilâtı esasîyenin değiştirilmesi üzerinde talimat verildi ve söz söyleyenler: Refik (Konya), Recib (Kütahya), General İsmet İnönü, Refik Şevket (Manisa), Sadıki Makasadi (Şibinkara).

General İsmet'in Güzel Sözleri

Ankara, 5 (A.A.) — 2. Meclis'in bugün toplanan toplantısında teşkilâtı esasîye kanununun 10 ve 11 inci maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanunun müzakeresinde dolayısıyla General İsmet İnönü, şu maddeleri söylemiştir: — Yine saygılar, İsmet İnönü'nün seçme ve seçilme hakkını kadınlara vermesi için yasa çıkarılması...

Mebus seçimi kanununun değişik maddeleri şunlardır: 1 — Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üyeleri, Türkiye'de...

2 — Mebus intihabı kanununda 5, 11, 16, 22, 23 inci maddelerindeki 18 yaşını bitirenleri kaldırıldı, 21 yaşını bitirenler kaldırıldı değiştirildi. Bu maddelerdeki "Kadın" kavri kaldırıldı, yerine "Erkek" kavri konulmuştur.

3 — Rey verilerinden, hükümet ve şahsiyeti belli olmayanların reyini kabul edilmişcektir. Devam: 4. cci sayfa...

intihab dairisinin nüfusu 40 binden az olduğu takdirde bir mebus seçme hakkı olduğu gibi, nüfusu kırk binden yarakın için de aşağıdaki muamele tatbik olunur:

55 bine kadar bir... 95 bine kadar iki... 135 sine kadar üç... 175 sine kadar dört.

Daha fazla nüfusu intihab dairileri için mebus seçimi bu nispet dahilinde yapılacaktır. — Bu maddede, mebus intihabı kanununun müddet ikinci maddesi vardır.

2 — Mebus intihabı kanununda 5, 11, 16, 22, 23 inci maddelerindeki 18 yaşını bitirenleri kaldırıldı, 21 yaşını bitirenler kaldırıldı değiştirildi. Bu maddelerdeki "Kadın" kavri kaldırıldı, yerine "Erkek" kavri konulmuştur.

3 — Rey verilerinden, hükümet ve şahsiyeti belli olmayanların reyini kabul edilmişcektir. Devam: 4. cci sayfa...

Kaynak: Kurun, 6 Birinci Kanun 1934, s. 1-4.

Ek-24:Hakkını Elde Eden Türk Kadınının Heyecanına Dair Bir Haber

Türk kadını heyecan içinde!

Bu sabah kadınlar Beyazıtta toplanıp büyük tezahüratta bulunacaklar

Kadınlarımızın Atatürke ve diğer büyüklere şükranları — Ankaralı kadınlar dün Millet Meclisine gittiler ve tezahüratta bulundular — Her yıl "Kadınlık bayramı" yapılacak — Bayan Lâtife Bekir ne diyor ?

Kadınlarımız asker olmaya da hazır..

Istanbul kadınlığı, Türk kadınına mecbûs seçimine iştirak etmek ve mecbûs seçilebilmek hakkının verilmesini büyük sevinçle karşılamıştır.

Istanbul Umumi Meclisindeki kadın şura ile bayır cemiyetlerindeki kadınların murahabaları dün sabah Başbakanı Padişikte karşılayacak, İstanbul kadınlığı namına tepkilerle etmişler kendisine bir buket vermişlerdir.

Busabahki toplantı

Istanbul kadınları bugün sabahleyin saat on buçukta Beyazıt meydanında toplanacaklar, bu halde onların tanınmasından dolayı dedükleri sevinci ortaya koyacaklardır.

Toplantının istenildiği gibi kalabalık olması için hususî davetler de yapılmış, kapı kapı dolaplararak mümkün mertebe çok kadın bu toplantıdan haberdar edilmiştir. Kadın hocaların toplantıya tama-

Türk Kadın Birliği reisi Bayan Lâtife Bekir

men iştirâki de temin olunmuştur. Bu sabahki toplantıda halk hatiplerinden Bayan Saadet Rafet söz söyleyecek, İstanbul kadınlığını duyduğu büyük heyecanı, zevkini ve büyüklere karşı olan saygısını anlatacaktır. Ondan sonra Atatürke, Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, Başbakanı ve C. H.

Kadın Birliğinin beyannamesi

Türk kadını Büyük Atatürke, yuva önderi Türk kadınının hakkını verdi. Saygı seçmek ve seçilmek büyük ulus kurultayınca kabul edildi.

Türk kadını uurtma ki Türk iktisat hayatını temellendir. Buna ikmalî savagını kara günlerinde kâhîlî cephane taşıyarak kara sapanla toprak kanyarak eritti.

Her anın inkılâpta aldığı yerle kendî mevkiini kendî kucak du. Lâzık olduğun şıafet hak sana verilmiştir. Bu mesut günü bugün hep beraber kutluysanız.

Saat 10 da Beyazıt Cümhuriyet meydanına gel.

Türk Kadın Birliği

Istanbul Umumi Meclisindeki kadın şura da bütün kadınlarımızın bu sabahki toplantılara gelmelerini rica ediyorlar.

F. Genel Yazgısına tel yazılarla çekilmesi kararlaştırılmıştır.

Devamı 7 inci sahifede

Kaynak: Zaman, 7 Kanun-ı evvel 1934,s. 1-7.

Ek-25:"Kadınlarımızın Bayramı" Manşetli Bir Haber

Kadınlarımızın bayramı

Dün İstanbulda ve her yerde Türk kadını büyük tezahüratta bulundu

Beyazıtta ve Taksimde yapılan tezahürat — Bayan Saadet Rafet, Nakiye ve İffet Halimin heyecanlı hitbeleri — Kadın mebus olarak ileriye sürülen iki namzet varı: Bayan Nakiye ve Bayan Safiye Ali..

Bayan İffet Halim Taksimdeki heyecanlı nutkuna şükran

Büyüklere çekilen telgraflar ve Atatürkün tel yazısı

Dün kadınlarımız tarafından yapılan tezahürat sonunda verilen kararlara tevfikten Atatürke, General İsmet İnönüye, General Kâzım Çarşamba'ya ve diğer telgrafları çekilmiştir.

Takdimciler Atatürkten Kadın Birliğine şu telgraf göndermişler: Lâtife Bekir İpek, Türk Kadınlık Birliği, İstanbul.

Endemî Türk kadınığının yzını aldığı yubunda kendine ilânen büyük iş güvane bapıracasına kuşku yoktur.

Kaynak: Zaman, 8 Kanun-ı evvel 1934,s. 1-7.

Ek-26:Türk Kadınının "Yüksek Hakkı" nı Elde Ettiğine Dair Manşet Haber

Türk kadınınının yüksek hakkı

Meclis, kadınlara sayılay seçmek ve seçilebilmek hakkının verilmesi hakkındaki teklifi 258 reyle ittifakla kabul etti

Kaynak: Milliyet, 6 Kanun-ı evvel 1934,s.1.

Ek-27: İlk Kadın Belediye Başkanı İle Yapılan Görüşmeye Dair Bir Haber

Kaynak: *Cumhuriyet*, 11 Eylül 1950, s.1-4.

ÖZGEÇMİŞ

25.01.1975 yılında Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Elbistan da tamamlamıştır. Lisans eğitimini (1993-1997)Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nde almıştır. Yüksek Lisans eğitimini Mustafa Kemal Üniversitesi'nde tamamlamış olup, “Bilim Uzmanlığı” derecesini elde etmiştir. 18.09.2000 tarihinde İnönü Üniversitesi'ne Okutman olarak girmiştir. Halen İnönü Üniversitesi'nde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Okutmanı olarak görevini sürdürmektedir. Üniversitenin “Görevde Yükselme” ve “Aday Memurların Eğitim Seminerleri” nde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersleri tarafından verilmektedir.